

T.C MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANA SANAT DALI
MODERN DANS PROGRAMI

LEYLA BEDERKHAN'IN YAŞAMI VE ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Eser Metni

Hazırlayan:
20106090 Yeşim COŞKUN

Danışman:
Prof. Tuğçe TUNA

İstanbul 2019

Yeşim COŞKUN tarafından hazırlanan **Leyla BERKHAN'ın Yaşamı ve Eserlerinin İncelenmesi** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Çıkarılışla~~ Yüksek Lisans Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 13/05/2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof. Tuğçe TUNA (Danışman)

.....

Jüri Üyesi : Prof. Gülçin ÖZDEMİR

.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Uluç ESEN (Beykent Üni. GSF)

.....

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
SUMMARY.....	VI
RESİMLER LİSTESİ.....	VII
1.GİRİŞ.....	1
2. LEYLA BEDERKHAH'IN YAŞAMI (1903/1986).....	4
2.1.Profesyonel Dans eğitimine Geçiş.....	7
2.2. Müzisyeni Maurice Naggiar.....	11
2.2.1 Paul Poriet.....	13
2.3. Sosyo-politik Tavrı ve Tehditler.....	14
3. SABA MELİKESİ BELKİS.....	16
3.1 Dans Partneri David Linchine,	22
3.2. Hakkında Çıkan Haber Kaynakları.....	23
4.ESERLERİ, ÜÇ ESERİNİN İÇERİĞİ VE SAHNE ALDIĞI ÜLKELER.....	35
4.1. Danse du Serpent Yılan Dansı	38
4.2. Rythme Rituel.....	40
4.3. Odalisque.....	41
4.4. Dans Ettiği Sahne Ve Ülkeler.....	42
5. AİLE İLİŞKİLERİ.....	45
5.1 Sinemkhan Bedirxan'ın Görüşleri.....	47
5.2 Henri Touache.....	49
5.3 Leyla Bederkhan'ın Son Dönemi.....	51
6. MEZOPOTAMYA DANS “LEYLA”.....	52
6.1 Eserin Fotoğrafları.....	55
6.2 Eserin Sahnelendiği Yerler ve Tarihler.....	64
6.2.1 Eserin Fragmanı.....	64
6.2.2 Haber Kupürleri	65
7. BİR SOLO KOREOGRAFİSİ OLARAK LEYLA.....	67

7.1 Üretim Süreci ve Eser Analizi.....	68
7.2 Eserin Künyesi.....	71
7.2.1 Müzikte Kullanılan Söz İçeriği.....	72
7.3 Zemin Şablonları.....	74
7.4 Eser Ara Sunumları ve Geri bildirimler.....	75
8. LEYLA BEDERKHAN'IN FOTOĞRAFLARI VE BELGELERİ.....	78
9. SONUÇ.....	82
10. EKLER.....	84
10.1 Mezopotamya Dans “Leyla” Eser Hakkında Çıkan Haber Kaynakları.....	84
10.2 Leyla Safiye Ataç Kaynak Kullanımı İzin Dilekçesi.....	86
10.3 Bir Solo Koreografisi Olarak Leyla fotoğrafları.....	87
11. KAYNAKLAR.....	89
12. ÖZGEÇMİŞ.....	91

ÖNSÖZ

2008’de Mimar Sinan Çağdaş Dans Ana Sanat Dalını bitirdikten sonra iki yıl farklı projelerde dansçı olarak yer aldım. 2010’da yüksek yüksek lisans eğitimini yapmaya karar verdim.

İlk karar akademik olarak ilerleme fikri olarak gelişse de tez kısmına başlarken “Tasavvuf Ritüellerinde Dansın Yeri” tez başlığı ile Prof. Şebnem Aksan danışmanlığında konumu belirledim. Bu araştırma konusu çerçevesinde “4kapı 40makam” adlı, koreografisi ve dansçılığı bana ait olan bir dans projesini sahneye koydum. Müziklerini Cavit Murtezaoğlu ile ortaklaştırdığım bu projede, müzisyenin farklı ortaklık talepleri sebebiyle projeyi tez konum olarak ele alamadım. 2012 yılı içerisinde bazı özel sebepler nedeniyle ara verdiğim yüksek lisans eğitimime 2017 yılı içerisinde Prof. Tuğçe Tuna danışmanlığında geri döndüm.

Yeni bir tez konusu arayışı içerisindeyken kurucusu ve dansçısı olduğum Mezopotamya Dans topluluğunun 2015 repertuar seçimi olan Leyla Bederkhan’ın biyografik eseri ile iki yıldır sahne aldığım ve prova süreçlerimi zenginleştiren, beni bir dansçı olarak yeniden ayağa kaldıran bu proje ile derinliğimin gün geçtikçe arttığını fark ettim. Leyla Bederkhan’ın hayatını bir tez konusunun verdiği titizlikle araştırmaya başladığımı fark edince, bu konu çerçevesinde tezime odaklanmaya karar verdim. Araştırırken hem çok yönlü hem çok zengin bir karakterle karşı karşıya kaldığımı fark ettim. Bu süreç içerisinde “Bir Solo eseri; Leyla” fikrini öne çıkaran tez danışmanım Prof. Tuğçe Tuna’dır. Leyla Bederkhan yaşamı üzerinden yepyeni bir eser, yeni bir solo yapma düşüncesinde tez danışmanımın beni cesaretlendirmesi önemli bir rol oynar. Böylelikle yeni bir solo yaratmak için çalışmaya başladım. 2015 yılı itibari ile Mezopotamya Dans eseri olarak sahnelenen, koreografisini

Serhat Kural'ın yaptığı "Leyla" eserinden sonra kendi tezim olarak "Bir solo eseri; Leyla" yı yeniden yorumlama ve ikinci kez yeniden deneyimleme fikri cazip geldi.

Koreografisini ve dansçılığını yaptığım "Bir solo eseri; Leyla" kendi yaşam sürecimde bütün sancularına eşlik eden bir eser olarak bedenimde bir çok farkındalık yarattı. Duygusal olarak beni büyüten bir çok nedenin yapı taşı oldu. Dansçılığımın fiziksel kapasitesini sınavan, koreografik ve fiziksel kondisyonu içinde beni bir noktaya taşıyan bu eser, bir parantezi henüz yeni açmış gibi hissettiriyor.

Bu minvalde en başta; Her durumda gidişatıma güvenle ve inanarak ışık tutan tez danışmanım Prof. Tuğçe Tuna'ya, henüz Leyla Bederhan'la ilgili elimde Leyla Safiye'nin yazdığı ilk kitabı dışında hiç bir veri yokken sağladığı özel iletişimi (Ahmet Kardam) için Elçin Öz'e, Yazışmalarımız sonrasında Bedirhan'ların üçüncü kuşak torunu olduğunu öğrendiğim ve yine bana referanslarını ve ilişkilerini esirgemeyen Ahmet Kardam'a, onun vasıtası ile yazıştığım ve belli kaynaklarından faydalandığım ama en önemlisi beni Leyla Safiye'ye ulaştırdığı için Malmîsanij'e, Yine Ahmet Kardam vesilesi ile Leyla'yı bizzat gören bilen ve anıları üzerinden paylaşımlarını esirgemeyen Sinemkhan Bedirhan'a, desteğini esirgemeyen arkadaşım Gizem Bilgen'e, hayatımın her sürecinde bana inanan, güç veren ve hep bir adım önümde gözüm kulağım olan güzel kadın anneme, Kürtçe'den, Türkçe'ye çevirilerinde Mehmet Çakmak'a, İngilizce çevirilerde desteğini esirgemeyen Yaprak Yılmaz'a, müzikleri ile Leyla'ya ruh veren Nurhak Kılagoz'e, fotoğrafları ve arşivime kattıkları güzel kareler için Murat Dürüm, Tamer Pınar ve her durumda güzel kadrajını esirgemeyen Zeynep Papuçcu'ya, prova süreçlerimde kapılarını her daim açık tutan Moda Sahnesi'ne, ve son olarak Leyla Bederkhan'ın hayatını kitaplaştıran İngilizce ve Türkçe iki kaynak halinde kaleme alan ve bu kaynakları tezime kullanım hakkı tanıyarak tüm verilerini sunan, buluşmalarımızda saatlerce yılmadan anlatan, zaman mekan fark etmeden her koldan iletişimini esirgemeyen, hiç bir sorumu yanıtsız bırakmayan bilgi ve kaynaklarıyla tezime büyük katkısı olan Leyla Safiye'ye, çok teşekkür ederim.

Mayıs 2019

Yeşim Coşkun

ÖZET

LEYLA BEDERKHAN'IN YAŞAMI VE ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Leyla Bederkhan (1903/1986)

Bu tez ve eser çalışması 1924'te Avrupa da ilk dans resitalini veren koreograf ve dansçı Leyla Bederkhan'ın yaşamını incelemek ve sanatçının yaşamından yola çıkarak bir eser çalışması gerçekleştirmek amacına yönelik hedeflenmiştir. Leyla Bederkhan, Uzakdoğu, Ortadoğu ve Avrupa kültüründen ilham almış ve modern dansın ilk dönemi içinde sanatını icra etmiş ilk Müslüman ve Kürt kadın dans sanatçısıdır.

Leyla Bederkhan'ın yaşamını konu alan kaynaklara ulaşmak, analiz etmek ve yaşamının önemli dönüm noktaları üzerinden kronolojik olarak bir seyir oluştururken arşiv niteliği taşıyan fotoğraf video ve belgelere ulaşarak incelemek öncelikli bir araştırma yöntemi olarak seçilmiştir. Koreografıyı oluşturma sürecinde düzenli olarak eser çalışmalarımı danışmanım Prof. Tuğçe Tuna'ya gösterdim. Geri bildirimler doğrultusunda solomu aşama aşama tamamladım. Uluslararası kaynaklardan elde edilen verilerle birlikte sanatçı hakkında yaşamının ayrıntıları, sosyo-politik tavrı ve eserlerine bakış açısı incelenmiştir.

Tüm bu kaynak araştırmaları, röportajlar koreografinin temellerini oluşturmuştur. Bir kadın dans sanatçısı ve koreograf olarak 83 yıllık yaşantısı Leyla Bederkhan'ın hayatından, sanatsal bakış açısından esinlenerek solo üretimim gerçekleşmiştir.

SUMMARY

STUDY OF LEYLA BEDERKHAN'S LIFE AND WORKS

This thesis aims to realise a performance work which examines the life of Leyla Bederkhan who experienced the first periods of Modern Dance in Europe and showing her first resital also in Europe at 1924; she is inspired by Far-east, middle east and Europe. The main research method of this paper is examining and reaching the photographs, videos and documents which centered mainly the life of Leyla Bederkhan then analyse these sources and create a chronical view of her life which structured from the checkpoints of artist's journey.

The details of artist's life, sociopolitical attitude, her works and perspective about choreography are examined via the collected information.

RESİM LİSTESİ

Resim 2.1 : Leila Bederkhan'ın soy ağacı.

Resim 2.1.1 : Theatre Des Mathurins dans programı tanıtım afişi.

Resim 2.2.1.1 : Leyla Bederkhan'ın Dans Programı

Resim 3.1 : Leyla Bederkhan “Belkıs”

Resim 3.2 :La Scala, Saba Melikesi Belkıs

Resim 3.3 : La Scala, Saba Melikesi Belkıs tanıtım afişi

Resim 3.1.1 : David Linchine ‘Saba melikesi Belkıs’ balesinde Süleyman rolünde.

Resim 5.1 : Kamuran Bederkhan'ın ölüm ilanı.

Resim 5.2 : Leyla Bederkhan, La scala, Saba Melikesi Belkıs 1932

Resim 5.1.1 : New York Herald Tribune 8Şubat 1931

Resim 6.2.1 : Mezopotamya Dans “Leyla” 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu,
Diyarbakır

Resim 6.2.2 : Mezopotamya Dans “Leyla” 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu,
Diyarbakır

Resim 6.2.3 : Mezopotamya Dans “Leyla” 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu,
Diyarbakır

Resim 6.2.4 : Mezopotamya Dans “Leyla” 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu,
Diyarbakır

Resim 6.2.5 : Mezopotamya Dans “Leyla” 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu,
Diyarbakır

Resim 6.2.6 : Mezopotamya Dans “Leyla” 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu,
Diyarbakır

Resim 6.2.7 : Mezopotamya Dans “Leyla” 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu,
Diyarbakır

Resim 6.2.8 : Mezopotamya Dans “Leyla”27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul

Resim 6.2.9 : Mezopotamya Dans “Leyla”27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul

Resim 6.2.10 : Mezopotamya Dans “Leyla”27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul

Resim 6.2.11 : Mezopotamya Dans “Leyla”27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul

Resim 6.2.12 : Mezopotamya Dans “Leyla”27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul

- Resim 6.2.13 : Mezopotamya Dans “Leyla”27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul
- Resim 6.2.14 : Mezopotamya Dans “Leyla” Metin Çelik tasarımı ile Orjinal afiş.
- Resim 6.2.15 : Mezopotamya Dans “Leyla” Metin Çelik tasarımı ile ikinci afiş.
- Resim 6.3.2.1 : Mezopotamya Dans “Leyla” 17 Kasım 2015 özgür Gündem
- Resim 6.3.2.2 : Mezopotamya Dans “Leyla” 17 Kasım 2015 Güneydoğu Ekspres
- Resim 6.3.2.3 : Mezopotamya Dans “Leyla” 21 Nisan 2017 Yeni Özgür Politika
- Resim 7.1 : Bir solo koreografisi olarak Leyla Mart 2018
- Resim 7.2 : Bir solo koreografisi olarak Leyla günlük notları
- Resim 7.3 : Bir solo koreografisi olarak Leyla günlük notları
- Resim 7.4 : Bir solo koreografisi olarak Leyla günlük notları
- Resim 8.1 : L.B. kostümü ile.
- Resim 8.2 : L.B. Ressam Leopold Gottlieb ile. 1925
- Resim 8.3 : L.B. (kaynak keystone-France)
- Resim 8.4 : L.B kostüm ile.
- Resim 8.5 : L.B Portre
- Resim 8.6 : L.B Bir Resital
- Resim 8.7 L.B Portre
- Resim 8.8 L. Bederkhan’ın annesi Henritte Hornik
- Resim 8.9 yılı belli dökümanda yazmayan bir resital
- Resim 8.10 Resital 27 Haziran 1939 Grande Salle Pleyel/ Paris
- Resim 10.1 Mimar Sinan Üniversitesi Çağdaş dans Bölümü mayıs 2019
- Resim 10.2 Mimar Sinan Üniversitesi Çağdaş dans Bölümü mayıs 2019
- Resim 10.3 Mimar Sinan Üniversitesi Çağdaş dans Bölümü mayıs 2019

1. GİRİŞ

Leyla Bederkhan'ın hayatını bir eser olarak yorumlama fikrini ilk olarak 2005 yılında kurucusu olduğum Mezopotamya Dans topluluğunda dans ederken, grubun sahne repertuarı için tartıştığımız bir eser olarak düşünmüştük. Topluluk olarak içinde bulunduğumuz sanat alanı içerisinde yeni bir grup olduğumuzu ve konservatuar eğitimimizin devam ettiği ilk yılların gelişimi içindeyken, altından kalkamayacağımız bir eser olacağı kanaati ile bu repertuarı sahneleme fikrini ertelemeye karar verdik. Repertuar eseri olarak rafa kaldırdığımız bu konuyu 9 yıl sonra 2014'te tekrar gündemimize aldık.

2014'te Mezopotamya Dans topluluğu olarak "Leyla" eseri için provalarımıza hız verip 2015 Mayıs ayında ilk sahnemizi aldık. Bunu izleyen süreçte Mayıs 2015/ Nisan 2018 arası üç yıl boyunca Leyla projesi yurt içi ve yurtdışı olmak üzere bir çok yerde sahne aldı.

Mezopotamya dans eseri "Leyla" eseri içinde hem dansçı hem koreograf olarak provalarına başladığım çalışmalarında bir süre sonra dansçı olarak zorlanmaya başladım. Bu yoğun tempo içinde eser kapsamındaki ana karakteri ve bu karakterin dansçılığını inşa ederken aynı zamanda koreografi yapıyor olmak beni çok zorlayacak, büyük resmi görmemi engelleyecekti. Bu sebeple eserde sadece dansçı olarak kalmayı tercih ettim. Eserin koreografisini ise Serhat Kural üstlendi. Mezopotamya Dans eseri olarak 'Leyla' 4 kişilik 40 dakikalık bir süre ile birey olarak fiziksel ve fikirsel olarak beni bir çok noktada zorladı. Onun dans ettiği yılları, koşullarını zaman zaman kısıtlayan zaman zaman destekleyen sosyal çevresini düşününce bu durumu sahneye taşıma deneyimi içinde yetersizlik kaygısı ile oluşan daha çok fikirsel bir zorlanma yaşadım. Ancak bu zorlama bende çok değerli açılımlara neden oldu.

Mezopotamya Dans eseri “Leyla”yı araştırırken hem çok yönlü hem çok zengin bir karakterle karşı karşıya kaldığımı fark ettim. Bu süreç içerisinde tezime geri dönerken tez danışmanım Prof. Tuğçe Tuna ile “Leyla Bederkhan” üzerinden yeni bir eser, yeni bir solo yapma düşüncesinde hemfikir olduk. Böylelikle yeni bir solo yaratmak için çalışmaya başladım.

Bir solo eseri Leyla’yı tez ve eser metni olarak ele almak için; kendi içimdeki Leyla yansımasını bulmaya çalışan bir bakış açısı öncelikliydi. Leyla Bederkhan’ın tarzı, Türkiye, Mısır, Avrupa ve Amerika boyunca sürdürdüğü deneyimler ve eğitimleri karşısında benim aynı ülkede doğup büyüyen ve kendi ülkemin eğitiminden geçen Yeşim’le aralarındaki farklılıklar uçurum sebebi sayılsa da aynı kültür ve aynı geçmişin izlerine sahip olma avantajlarının iç güdüsüyle kendimi ekarte etmeden yeni bir renk oluşturmaya çalıştım.

Öncelikle bu tez eser araştırmasının büyük bilgi kaynağını oluşturan sayın Safiye Leyla Ataç’tan bahsetmeliyim; 1951 Samsun doğumlu olan Ataç, İstanbul Belediye Konservatuvarı öğrencisi olmuş. Sırası ile İlkokul TED Ankara koleji, Orta ve lise Üsküdar Amerikan Lisesi ve lisansta Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat/ Dilbilim bölümünü bitirmiştir. Kendisini, Leyla Bederkhan’ını araştırmaya sevk eden şey kendi adının izini sürerken dolaylı olarak Leyla Bederkhan’dan aldığı isim devri ile Leyla’yı araştırmak istemiş olması. L.Bederkhan’ın vaftiz kızı olan Leyla Perret, yazar Safiye Leyla Ataç’ın İsviçreli yengesidir.

Tüm bu verilerle birlikte yazılı tarihe ve kaynağa dayalı her şeyi tarihsel bir kronolojiye sokarken, sözlü anlatımların her birini deşifre edip, metne dönüştürdüm. Bununla birlikte pratikte dans provalarıma devam ettim. Stüdyoda yalnız başıma geçirdiğim her saat beni yeni bir arayışa sürükledi. Benim için Leyla Bederkhan’ın hayatından yeni bir solo üretme ve yorumlama fikri, biraz da kendi sanat gidişatımı seyir haline sokma düşüncesi idi. Ailemin, büyüdüğüm koşulların ve eğitimimin sürecinden geçerken (Leyla Bedirhan’ın modern dans sanatının ilk döneminde kendi

icrasını uluslararası platformlarda sunması ve dünyaya açılması onun pozisyonu çerçevesinde avantaj sağlarken benim pozisyonumda Türkiye'nin dans alanı içindeki zorluklarına kıyasla) ülke gerçekliği içerisinde bazen gün içinde dahi bir çok sınavdan geçmeye mecbur bırakılırken içimde biriken Leyla'ların kendi dışavurumunu görmek istedim. Bu koşulda dans etmeye çalışan Leyla Bederkhan'ın tarihi okumaya böyle başladım.

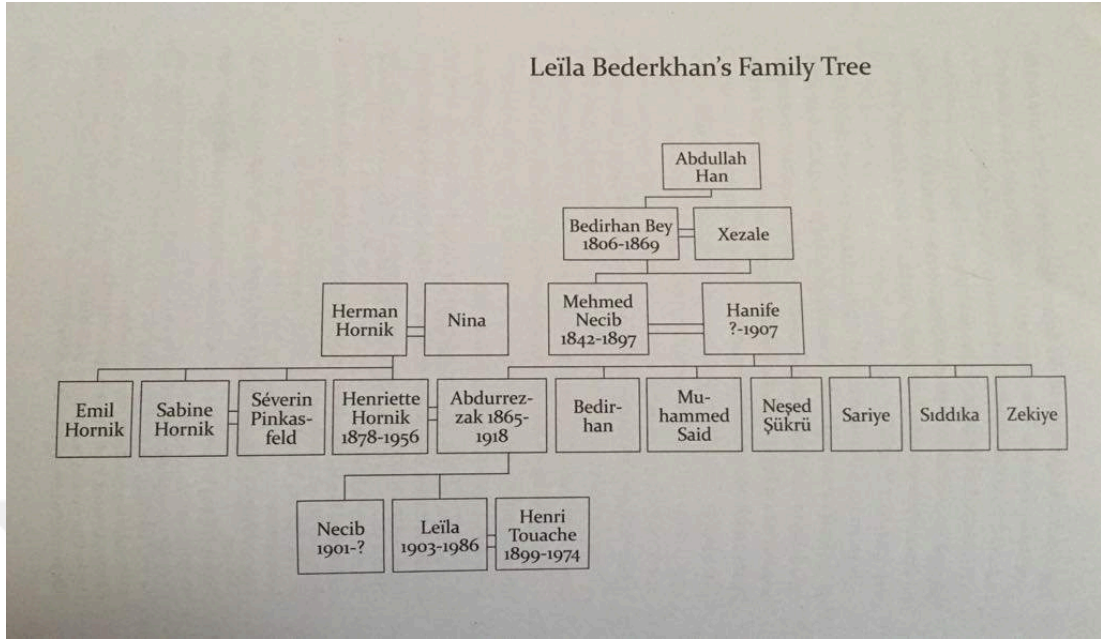
Leyla Bederkhan, benim kişisel olarak yapmak istediğim şeye hem başlangıç hem de bir çıkış amacı oldu. Tarihsel geçmişi, dans ettiği sahneler ve başarılı dans grafiği dansçılığımıza perspektif oldu.

2. LEYLA BEDERKHAH'IN YAŞAMI (1903/1986)

Kürt asıllı bir baba (Abdürrezak Bedirxan) ve Yahudi asıllı bir anneden (Henriette Hornik) 1903'te İstanbul'da dünyaya gelmiş bir dansçıdır, Leila Bederkhan. Babası Abdürrezak Bedirxan¹ Abdülhamit sarayının Mabeyin yardımcısı, teşrifatçısı ve tercümanı 7 dil bilen bir saray çalışanı. 1906 yılında İstanbul Şehremini belediye başkanının öldürülmesinde parmağı olduğu gerekçesiyle Kafkas sınırlarına sürgüne gönderilen Abdürrezak Bedirxan, 1918'de hala sürgünde iken Osmanlı istihbaratı tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Annesi Henriette Hornik, diş doktorudur. Evliliği ve yaşadığı yıllarda da mesleğini icra etmeyi sürdürmüş biridir. (Dönem itibari ile kadınların ve özellikle evli kadınların bir çoğu önemli mesleklerde ilerleyebilmiş ya da meslek icralarını gerçekleştirebilmiş değillerdir.)

Leyla'nın kendisinden iki yaş büyük 1901 doğumlu Necib Bedirxan isimde bir abisi nüfusta kayıtlı bulunuyor. Fakat Abdürrezak Bedirxan'ın sürgüne gönderildiği dönem Leyla annesi ile birlikte kaldığı için oğluna uzun süre ulaşamayan Henriette Hornik bir kaç sene sonra hastalıktan kaynaklı oğlu Necib'in ölüm haberini alıyor fakat ölüm tarihini net olarak öğrenemiyor. Bu sebeple hayatta kalan tek çocuğu Leyla etrafında yaşamını sürdürmeye devam ediyor.

¹ Bedirxan aslen Kürtçe bir soyisim olup, Osmanlı kaynaklarının bazılarında Bedirxan, Avrupa kaynaklarında ise Bederkhan olarak kayıtlı geçmektedir. Uluslararası mecralarda (gazete, dergi ve kayıt altına alınmış kaynaklarda) bu isim, harf değişiklikleriyle bir çok kaynakta farklı duyurular eşliğinde sunulmuş. Büyük ve kalabalık bir aile olan Bedirxan'lar en son Çınar soyadını almış. Ailenin 1930'lardan sonra zorunlu olarak değiştirildiği Çınar soyadının Atatürk tarafından verildiğini (sözlü kaynaklar Musa Anter tarafından) yazısız kaynakların aktarımları ile belirtilmiştir.

Resim 2.1 **Leyla Safiye Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 226
Leila Bederkhan'ın soy ağacı.

1906'da Rıdvan Paşanın ölümü ile beraber çok nüfuslu olan Bedirhan ailesinin bir çok üyesi Doğu ve Batı olmak üzere bir çok ülkeye dağıtılarak sürgüne gönderilir.²

² Malmîsanîj **İlk Kürt Gazetesi Kürdistan'ı** yayımlayan **Abdurrahman Bedirhan (1868-1936)** 38. 23Mart 1906'da İstanbul Üsküdar Belediye Başkanı Rıdvan Paşa bir kaç Kürt tarafından öldürülür. Bedirhanilerden Abdürrezak Bey ile Rıdvan Paşa arasında daha önce bazı kişisel anlaşmazlıklar ve çekişmeler olmuştu. Soruşturmayı yapanlar, Abdürrezak ve amcası Ali Şamil'in, Rıdvan Paşayı öldüren kişileri koruduğunu Sultan Abdülhamit'e bildirirler. Bunun üzerine o, başta Bedirhani ailesine mensup tüm erkekler olmak üzere çok sayıda kişinin tutuklanıp sürülmesini emreder ve emir yerine getirilir. Bu emir sonucu; subay, er, polis, sivil memur, hamal, itfaiyeci ve esnaf gibi toplumun değişik kesimlerine mensup bir çok kişinin dahil edildiği sürgünlerin gerçek sayısı bilinmiyor. Bunların yüzlerce hatta binlerce kişi olduğunu belirten kaynaklar var. O dönemin yazılı kaynaklarının yardımıyla bunlardan ancak 178 kişinin adını tespit edebildim. Bu 178 kişinin çok büyük bir bölümünün Kürt, onların da önemli bir bölümünün Bedirhani ailesine mensup olduğu anlaşılıyor.

Leyla'nın annesi Henriette Hornik Avusturya da Rutenya'lı bir Yahudi olmasını ailenin diğer üyelerinden ayrıcalıklı bir avantaj durumu olarak öne çıkarıp Mısır'a Hıdivi'nin sarayına özel dışçisi olarak hem sürgün hem koşulları sebebiyle kızı Leyla ile gitmek zorunda kalıyor.

Mısır ve Hıdivi'nin sarayı Leyla'nın dansa başladığı ve sanat yaşamını oluşturan ilk temel yılları olarak kabul edilir. 1907/1914 yıllarını kapsayan bu süre içerisinde Leyla, saray geleneği içinde bir eğitim alırken ilk kez dansa burada tanıklık ediyor. Burada saray geleneklerinin ve farklı ritüellerin içinde çeşitli danslar öğreniyor. Bunların bir kısmını Çerkez cariyelerin oluşturduğu "Almeler"³ temsil ediyor ve onların arasında büyüyor, Leyla Bedirxan.

Almeler, özel yetiştirilen bir grup. Yaptıkları müziğin makamlarını, okudukları şiirlerin edebiyatını bilen özel yetiştirilmiş usta kadınlar. Onları diğer kadınlardan belirgin bir özellikle ayıran inciler taşıyorlar saçlarında.

³ Kelime kökü Alima'dan gelen "Alme" dans eden, şarkı söyleyen, şiir okuyan yetenekli usta kadınlara yapılan bir tanım.

2.1 Profesyonel Dans Eğitimine Geçiş

Mısır'ın Hıdiv operasının açılışı ile birlikte Leyla, ilk bale eserini izliyor. 1917 yılında İngiltere, defacto olarak Mısır'ı işgal edip tüm idareye el koyunca Leyla ve annesi kimlik olarak Osmanlı tebaasına dahil oldukları için istenmeyen kişiler olarak yeni bir sürgünle ülkeden ayrılmak zorunda kalıyorlar. İsveç'e doğru gitmek için İskenderiye limanından hareket ediyorlar.

Leyla burada ilk olarak Delsart prensipleri üzerine bale eğitimi almak istiyor fakat başlamak için yaşının çok geç olduğunu belirtiyorlar. 14 yaşın baleye başlamak için geç bir yaş olduğunu söyleyen eğitmenleri boyunun ve kollarının uzunluğunun da bu alana elverişli olmadığını vurgulayarak Leyla'yı Modern Dansa yönlendiriyorlar.

Viyana opera Balesinin eğitmeni Gertrud Bodenwieser ile çalışma fırsatı yakalıyor Leyla Bedirhan. 1924'de ilk solo eseri ile resitalini veriyor.

Avrupa da olmasına karşın aynı dönem itibari ile ayrıcalıklı bir yerden geçiyor Leyla.

Amerika'da modern dansın ilk doğuş dönemi ile birlikte 3 kadın öncü bulunuyor. Aslen Amerikalı olan fakat adlarını Avrupa'da duyuran bu kadınlar;

Loire Fuller⁴

Isadora Duncan⁵

Ruth St. Denis'dir.⁶

Ve onların yarattığı bu yeni akımın izleri peşinde dans etmek için yeni bir alan buluyor Leyla.

⁴ Loire Fuller 1862-1928

⁵ Isadora Duncan 1877-1927

⁶ Ruth St. Denis 1879-1968

Bu üç kadın koreograf ve dansçı olarak döneme damgasını vururken, dans kişisel ifadenin bir tarzı olarak ilk kez bu dönem kabul görülüyor. Amerika’da ve Avrupa’da Bale ve büyük ölçekli eğlence anlayışının tersine özgürlük, orta sınıf bilinci ve feminist akımın zemini ile yeni bir yaşam ve ifade biçimi olarak yeniye alan açan bu üç kadın günümüze kadar gelen bu akımın en büyük temsilcileri oluyor. Her biri entelektüel bir birikime sahip olan bu kadınlar bildiklerini kaleme alan kendi ekollerini yetiştirmek için okul açıp öğrenciler veren bir tarih seyredecekler. Aynı düzlemi daha sonra Leyla’da takip edecek ve kendi öğrencilerini yetiştirmek için okul açacak.

Bu üç kadının o dönem içerisinde bu alanı icra eden dans sanatçılarına bir yol haritası oluşturduğunun altını çizmek gerekiyor. Saray balelerinden sonra gelişen akademik balenin etkisini kıran bu akım, sadece sahnedeki değil, günlük hayattaki korseleri ve şekilselleştirilmiş estetik algısını da kırıp daha özgür bir beden akışı sağlayan bir dans formu ortaya çıkarmış oldu. Sahne de görmeye alışık bulunan topuz, korse ya da tütülerin yerini bedeninin rahat hareket ettiği kumaşlar, açık saçlar ve çıplak ayaklar doldurdu. Dönemin aristokratları bu yeni yansımayı sıradan, küçültücü ve üçüncü sınıf bulurken birinci sınıf bir klasik müziğin kullanılmasını aykırı görmüştür. (Mozart, Beethoven) Bu yeni akım, dans sanatını saray baleleri ya da gelişen akademik baleden sonra geliştirdiği seyirci portföyü ile localardan, kraliyet saraylarından ve özel salonlardan dışarı çıkarıp bir bakıma diğer tabanlara da yayılmasını sağlamıştır. Bu özgün yeni alan, masal, müzik, prodüksiyon gibi bir çok şeyi içine alarak bu akımı zaman içerisinde zenginleştirmiştir. Leyla gibi bir çok dans sanatçısı ve performansçı bu akımın özgünlüğü ve seçeneklerinden pozitif olarak faydalandılar.

“Bir Kürt prensesinin öyküsü Leyla” kitabını kaleme alan Leyla Safiye; Bedirhan’ın, doğru zamanda doğru yerde olduğuna vurgu yapıyor. Doğu’da başlayan dans dürtüsünü batıda aldığı eğitimle harmanladığına vurgu yapan yazar ekliyor;

'Kadının öne çıkmaya başladığı bir dönemde, dansa ve Doğu'ya tutkun olan Leyla, Paris'te sunmuş sanatını.

Administration de Concerts A. et R. FÉLIX, 33, av. de Suffren (Tél. Suffren 04.87)

THÉÂTRE DES MATHURINS
36, Rue des Mathurins, 36
DIRECTION PITOEFF

Les **Samedis 23 et 30 Novembre**
7 et 14 Décembre
EN MATINÉE, à 17 HEURES

LEILA BEDERKHAN

La Danseuse **KURDE**
dans ses Danses d'Orient Populaires et Sijlètes

Musique de **M. NAGGIAR**

Prix des Places : 25, 20, 15 et 10 fr.

Billets en vente au Théâtre des Mathurins (chez Durand, 4, place de la Madeleine) ; Concerts Félix 33, avenue de Suffren. T.S.V.P.

LEILA BEDERKHAN, Princesse Kurde, est fille du Prince Abdurrazak Bederkhan. Elle se passionna de bonne heure dans l'étude des vieilles traditions dont son enfance fut bercée et c'est ainsi qu'elle fut amenée à cultiver l'art des danses, jadis réputées sacrées, mais que la tradition incorporée dans les mœurs populaires et qui font ainsi partie des séjours nocturnes. LEILA BEDERKHAN a dansé avec un succès retentissant à Paris, en Belgique, en Hollande, en Espagne, en Suisse, en Amérique, etc. Le samedi dernière on a pu l'admirer au cours des festivals à Salzbourg, et récemment elle se déplaça engagée par la Direction de la salle de Milux pour créer le rôle principal dans le Ballet Oriental de Mephisto "BALKIS REINE DE SABA".

23-30 Kasım, 7-14 Aralık dans programı, arka sayfada 24 Haziran gösterisinin aldığı eleştirilerden alıntılar yer alıyor

QUELQUES EXTRAITS DE PRESSE
de Récital donné par Leila BEDERKHAN
à la Salle Pleyel, le 24 Juin 1935

C'est de Leila Bederkhan que simple et intelligente, et il nous explique par ses danses et ses costumes à ces rythmes orientaux dans la mesure même de son existence en équilibre subtil d'harmonie.

Emile VULLERMOZ. — EXCELSIOR.

Ces art nés d'un art ancien perdus et le folklore se retrouvent sans être vains.

Pierre WOLFF. — LA LIBERTÉ.

Ses corps ont d'élégantes et délicates arabesques.

Carl BERARD. — ECHO DE PARIS.

Mystérieuse et raffinée son allure fait de Leila Bederkhan, danseuse kurde.

Pierre BERLIOZ. — LE JOUR.

La beauté de ses attitudes s'aiguise que l'harmonie de son mouvement.

Maurice IMBERT. — LES DÉBATS.

C'est un déhanchement avec une grâce, une Leila Bederkhan elle-même à travers sa danse le spectacle se voit.

Maurice J. CHAMPEL. — COMÉDIA.

Elle exalte à travers son personnage de légende avec une noblesse de caractère, tel est son être elle.

Georges MUSY. — LE FIGARO.

C'est une vision d'un tableau, que nous offre l'œuvre de Leila Bederkhan.

L. HUMBERT. — LE MONDE MUSICAL.

Elle exerce un charme tel que l'on se plaît et celle de poche Orient.

LEILA BEDERKHAN
LA TRIBUNE DE LA DANSE

Resim 2.1.1 Leyla Safiye LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü 97. (Theatre Des Mathurins dans programı tanıtım afişi.)

Mısırda aldığı saray dansları ile Viyana'da aldığı dans derslerinden sonra tarzını bu iki alanın sentezi olarak ortaya koyuyor Leyla.

19.Yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte yazarlar, ressamalar ve koreograflar yeni eserler ve kaynaklar için yüzlerini Batıdan Doğuya çevirerek farklı başlangıçlar yapmaya karar veriyorlar.

Dans repertuarlarında Şehrazat, Cleopatra gibi eserler sahneye koyulurken Doğunun mistisizminden müzik dans ve tüm sahne prodüksiyonu gibi (dekor/kostüm) bir çok alandan faydalanacaktı Batı.

Koreografisini Leonide Massine yaptığı, İtalyan opera balesi La Scala'da sahnede Saba Melikesi Belkıs'a ruh verme şansı ise Leyla Bederkhan'a ait olacaktı.

Avusturya'da profesyonel dans eğitimini tamamlayan Leyla, kendi sahne çizgisi doğrultusunda kütleleşmiş dansları, yeni bir yorumla Laban ve Wigman'ın öğretileri ile (dönemin dışavurumcu iyi koreograf ve dansçıları) geliştirdiği tekniği sahnede uygulamış bir dansçı Leyla Bederkhan. Özellikle Batı ve Doğunun uyarlamasında hem gelenekseli hem de çağdaş dansı sentezlerken kendi özgün tekniğini inşa edip, ruhta içsel dünyayı, bedende profesyonel bütünlüğü ortaya çıkarmış ve dansını ispatlamış bir kadın.

Leyla için bir projeye başlamak belli başlı çalışmalara ve hazırlık süreçlerine tabi olmak anlamına geliyor. Bu süreçlerde uzun araştırmalar yapar, seyahatlere çıkar, sahneye koymak istediği eserin tarihsel notlarını alır, ana tema hangi coğrafyaya ait ise oranın havasını nüfuz etmek için yolculuk edermiş. Müze gezmek, okumak ve araştırmak ve sahne üzerindeki prodüksiyon üzerine düşünmek de dahil her şey için fikir ve söz sahibi bir dansçı olmayı seçmiş Leyla Bedirhan.

2.2 Müzisyeni Maurice Naggiar

Koreografi süreçlerinde, müziğin ve dansların eşgüdümlü yürütülmesi Leyla için bir seçim. Eserlerin müzikleri için çoğunlukla Maurice Naggiar la çalışıyor ve eserle ilgili fikri belli bir taslağa dönüştürdükten sonra bunu müzisyenle paylaşıp ilk çıkan fikirle müziklerin bestelenmesini bekliyor. Çalışma aşamasında gelen müzikler eşliğinde dansın gidişatı ve ya eserin konusu müziğin temasına yeniden yön veriyor. Paslaşarak yürütülen bu yöntem koreografik süreçle eşzamanda yürüyor. Naggiar la uyumlu bir süreç yaşıyor Leyla. Kendi otantik ve Doğulu düşüyle Naggiar'ın mistik dilini buluşturuyor ve müziklerde otantik bir renk uyumu yakalıyorlar. Enstrüman seçimini özenle ve neredeyse kusursuzca yapıyor, Naggiar. Kimi yapıtlarında arp, kiminde teorb (çift saplı saz) kullanıyor. Alt yapı, ezgilerin oluşturduğu zemin ve sesler onun için önemli. Her şeyi dikkatli ve esere hizmet edecek bir bütünsellikle tercih ediyor. Leyla ana materyalini, sahneye koyduğu eserlerini oluştururken kaynak olarak genellikle tarihten esinleniyor. Efsaneleri, mitleri en eski metinleri ele alarak, geleneği güncelleyerek oluşturuyor repertuarını. Buna ek olarak yakın geçmiş, ailesinin kültürü ve babasından dinlediği destanlarda kurgularına katkıda bulunmuş.

“Gösterilerim için hiç bir zaman başkasının yardımına gereksinim duymadım. Dans öğretmenim her gün çalışmalarımı izledi ama Doğulu ruhumun derinliklerinden, geleneklerimizden, eski kültürlerimizden, Bin bir gece masallarından süzülerek gelen yaşanmış şiirlerimizi yeniden canlandıran gösterilerimi ben yarattım.” L. Bederkhan⁷

⁷ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 26. (La Liberte Leila Bederkhan, Danses d'Orient /N.Kanawaty, 21Şubat 1930 Paris Presse çev. Leyla Safiye)

Leyla'nın en büyük destekçisi annesi Henriette Hornik, ona bütün güven duygusunu koşulsuzca verirken hayatı boyunca desteğini esirgmeden ilerlemesi için sanat yolunda her zaman destekleyen tek kişi olmuş. Tüm hayatını Leyla'nın eğitim ve yaşama gidişatına göre şekillendirmiş Hornik. Babasının ise dans kariyerine bir katkısı olamamış, küçük yaşlardan itibaren babasıyla ayrılmak zorunda kalmış Leyla.

1933 eylülünde Lozan'a giden Leyla, Mısır'dan ilk geldikleri zaman (1919) tanıştığı arkadaşı Yvonne Perret'in kızının vaftiz törenine katılıyor. Kendisi ile aynı ismi taşıyan bebeğin vaftiz annesi oluyor. Vaftiz kızı Leila Perret ise ondan bahsederken biraz daha eleştirel bir dil kullanıyor. Ben merkezci olduğunu, dansçı kimliğinin ağır bastığını, çocuk yapmak için ayıracak zamanı olmadığını altını çiziyor; “Soru sormaya izin vermez; ya yanıtlamaz ya da laf değiştirir. Her zaman bir giz kalacak benim için. Yalnız kendisiydi o. Kimseyle paylaşmadığı bir yalnızlığı vardı.”⁸

⁸ Leyla Safiye LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü 79

2.2.1 Paul Poiret

Leyla Bedirhan, genellikle bir çok gösterisinde kendi kostümlerini kendi tasarlasa da, 1930larda sahne aldığı eserlerin bazı kostümlerinin tasarımı Paul Poiret'e ait. Dans çalışmalarını yaptığı stüdyosunda ise sadece bir piyano bulunuyor. Avrupa'da bir çok turne gerçekleştiriyor ve bu uzun turnelerden sonra iki yıl sahnelere ara veriyor. Ara verdiği bu süreçte ki zamanı değerlendirme biçimi ise yeni bir repertuarı sahneye koymak için gerekli buluyor. Paris'te kaldığı bu süre içerisinde

Resim 2.2.1.1 Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 60

Asya sanatlarını araştırıp müzelere gidiyor. (Louvre/Guimet) amacı ise daha önce sahneye koyduğu bazı eserleri yeniden yorumlamak bunun yanında da yeni dansları repertuarına eklemek istiyor. Araştırmalara bu denli önem vermesinin sebebi sadece okuyarak bilgi sahibi olmak istememesi. Eserin bulunduğu coğrafyayı gezmek ve ortaya koymak istediği esere yaklaşabilmek için aynı havayı teneffüs ederek yolculuklar gerçekleştiriyor. Böylelikle araştırması zamana yayılıyor, düşünmek ve tasarlamak için ihtiyaç duyduğu derinliği elde edebiliyor.

2.3 Sosyo-politik Tavrı ve Tehditler

Viyana dans okulunda okuyan Leyla, sahneye de ilk kez burada çıkıyor. Sahneye çıktıktan kısa bir süre sonra tehdit mektupları almaya başlıyor. Dinsel dansları kirlettiği, ritüelleri çarpıttığı düşüncesi ile İstanbul ve Kahire’den tehdit mektupları geliyor.

“11 Kasım 1926 tarihli *Candide*’de, Jean Masson imzasıyla yayımlanan “Bir Doğu Masalı” başlıklı yazı da Leyla Bederkhan, tehditlerden söz ediyor; “Babamın değişken bir talihi olmasına karşın, sanatımın tüm gizlerini öğrendiğim Mısır Hıdivi’nin sarayında mutlu bir çocukluk geçirdim. Uzun süre sadece kendi tutkum olarak baktım dansa, kendim için dans ettim. Sonra, kısa bir süre önce bir gün Viyana Operasında halkın karşısına çıktım. O zamandan beri sürekli ölüm tehditleri almaktayım. Neden?”⁹

Dönem itibari ile çağdaş dansın doğuş dönemi olduğu için Batıda dahi bu sanat alanı henüz kabul görmüş sayılmıyordu. Dans alanının bir bütünü profesyonel alan olarak henüz tanımlanmıyordu. Leyla’nın sahip olduğu aile geleneği düşünülürse, saygın ve soylu bir beyin kızı nasıl dans edebilirdi? Bir Kürt beyinin kızına yaraşır bir şey miydi dans? düşüncesi tüm bunların getirisi oluyor. Ailesinin desteğini alamadan yoluna devam eden Leyla, Avrupa ve Amerika’da bir çok sahnede kendine yer buldu. *La Figaro*, *New York Times* gibi büyük haber gazetelerinde demeçleri yayınlanırken, kendi ailesinin basıp çıkardığı gazetelerde yer alamadı. İcraa ettiği mesleği ile kabul görmeyen bir görüş ile sansürlendi. Tüm bunları önünde oluşturulan bir engel olarak görmedi ve gelen tehditleri kamuoyuyla paylaşarak durumu kendi lehinde dansını güçlendirmeye ve adını daha fazla duyurmaya aracı olarak yapılandırdı. Başarısına başarı katacağı ve bir dönüm noktası olacağı “Belkıs” rolü de tüm bu süreçlerden sonra önüne gelerek dans yaşamının çıtası oldu.

⁹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 28

Batı düşleminde Doğu, Kuzey Afrika'dan Endonezya'ya ya Mısır'dan Çin'e uzandığından, basında bazen Leyla Bedirhan'ın kimliği danstaki rolü ile örtüştürülmüş, bazen de farklı etnik kimlikler yakıştırılmış;

“Hint prensesi Leyla Bedirhan Perşembe gecesi Champs Elysees'deki bir tiyatrodaki çok parlak bir başarı elde etti.”¹⁰

“Belkıs rolünde güzeller güzeli Kafkas prensesi Leyla Bedirhan.”¹¹

“Mükemmel İranlı balerin Leyla Bedirhan Belkıs rolünde.”¹²

Adının Doğulu bir prensesten geldiğini öğrendiğinde vaftiz kızı Leila da annesine, Leyla Bedirhan Arap prensesi mi? diye sormuş.

Buna cevaben Leyla Bedirhan;

“İranlı ya da Arap değilim, Kürdüm”¹³ diyerek kimliğini açıkça belirten Dans programları ve ilanlarında Kürt prensesi Leyla Bedirhan olarak yayınlamıştır.

Buradan açıkça anlaşılacağı gibi Leyla Bedirhan, kimlik vurgusunu öne çıkaran ve bununla ilgili altını özellikle çizdiği bir hassasiyet taşıyor.

¹⁰ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesinin öyküsü** 81
(Jean Masson, “Un Conte D'Orient” Candide 11.11.1926)

¹¹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesinin öyküsü** 81
(Elsa Respighi, Cinquat' Anni Dı Vita Nella Musica, Rebellato Editore, Padova 1975 s.167)

¹² Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesinin öyküsü** 81
(Rob Barnett, www.musicweb.uk.net)

¹³ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesinin öyküsü** 81

3. SABA MELİKESİ BELKİS

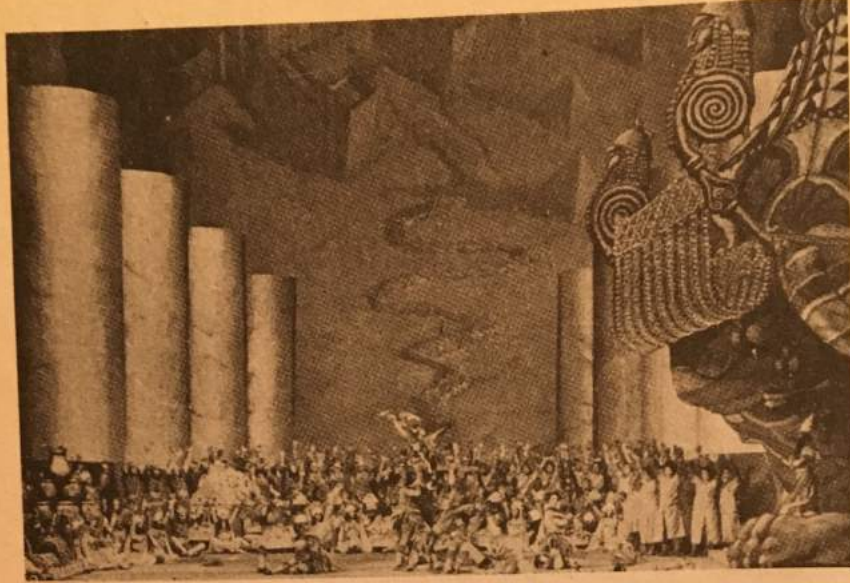
Leyla Bederkhan, dans yaşamının dönüm noktası olan Belkıs rolü için, Respighi'nin "Saba Melikesi Belkıs" balesinde baş dansçı olarak Milano'nun La Scala yönetiminden teklif almış. Koreografisini Leonide Massine in yaptığı eser 1932 'de İtalyan ve Amerika basınında büyük yer etmiştir.

23 Ocak 1932'de La Scala'daki gala gecesinde bin sanatçı sahnede rol alıyor. Bu tür baleler, bir dans topluluğunun repertuvarına girmek için çok büyük ölçekli ve bütçe gerektiren prodüksiyonlar olduğu için "Saba Melikesi Belkıs" sadece on bir kez sahnelenebilmiş.¹⁴ (Bkz.resim 3.2)

Resim 3.1 Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 82

¹⁴Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 83-85

Respighi'nin Saba Melikesi Balesi. Libretto Guastalla, dekor Benois, koreografi Massine. (Dancing Times, 1932)

Resim 3.2 Leyla Safiye LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü 84

Leyla Bederkhan'ın bu esere baş dansçı olarak düşünülmesinin esaslı sebebi karakteristik bir rol gerekliliği ve uyarlama¹⁵ fikrinden geliyor. Aldığı eğitimler ve sentezlediği Doğu-Batı tekniği ile mistik danslara ve birebir yaşadıkları ile örtüşen coğrafya konumu itibari ile Leyla Bederkhan uygun konumda bir dansçı olarak seçiliyor. Hem profesyonel düzeyde dans ederken hem de bu karaktere uygun dili, dansı ve coğrafyayı bilmek öncelikli sebep oluyor. Belkıs olarak sahneye çıktığında seyirci görüşü ikiye bölünüyor. Bunu dönemin dökümanları ve yazarların demeçlerinden okuyoruz. Bir kesim Leyla'nın danslarını egzotik, etnik ve başarılı bir estetik çizgide bulurken, diğer bir kesim bir bale eseri içinde balerin formu görme arzusu ile yetersiz buluyor. Bir anlamda bu vurgu klasik bale eserleri içinde yahut büyük bale resitallerinde görmeyi arzuladıkları bir balerin figürü. Eseri izledikten sonra birbirinin zıddı iki farklı görüşü iki gazeteci aynı tarihte yorumluyor;

“Baş yorumcularda daha az övgü hak ediyor değiller. Ağır saba Melikesi rolünü, Bolşeviklerin sürgün ettikleri eski bir Kürdistan beyinin kızı olduğunu söyleyen Prenses Leyla Bedirhan üstlendi. İzleyiciler arasında gerçek bir prensesin çıplak zarafetini dokunulmazlıkla algılamamıza izin veren komünistlere müteşekkire olanlar az değildi.”¹⁶

“Baleye adını veren rol, İranlı bir dansçı olan Leyla Bedirhan'a verilmişti. Dansçının yetersizliği, teknik eğitiminin apaçık egzotikliğiyle bir ölçüde kapanyordu. Belkıs karakterini kişisel güzellik ve koreografik görkeme dayandıran besteci ve libretto yazarı için kesin bir düş kırıklığı olmalı.”¹⁷

¹⁵Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 86

Raymond Hall; Respighi ve libretto yazarı Süleyman ve saba Melikesinin iyi bilinen Tevrat öyküsünü tiyatro için uyarlarken, öykünün lirik olanakları ve duygusal öğelerini bastırıp konuyu daha çok baleyle ifade edilen olağanüstü bir Doğu düşü çerçevesinde ele almışlar.

¹⁶Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 89

(Raymond Hall, New York Times Sunday, 13.3.1932)

¹⁷Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 86

(Dancing Times, no.258 March 1932 UK s.668-670)

Belkıs rolü Leyla Bederkhan için nasıl yazılırsa yazılsın dans kariyerinin dönem noktası olan bir eser olması sonucunu değiştirmiyor. Eserin içeriğini ayrıntılı olarak anlatan G.F.R, II Resto del Carlino yazısında şöyle betimliyor;

“Süleyman’ın haremi, meşalelerin yıldızladığı bir gece gölü...
Belkıs, surları gümüş, altın ve değerli taşlardan kendisi için yapılmış kentte karşılanıyor, kristal yollardan geçerek ulaştığı sırça saraya buyur edildiğinde derin bir suyun pırlıtası karşısında olduğunu sanıp eteklerini kaldırıyor. Bale ışık, renk ve dans cümbüşüyle sona eriyor. Güzeller güzeli Belkıs, Süleyman’ın karşısına deniz mavisi, yeşil, mor, vişne çürüğü, inci, nar çiçeği, gül rengi incecik yedi tülle çıkıyor. Çekici gizemli dansını sergiliyor.”¹⁸

Müzik ve kostüm seçiminin eseri bütünlük açısından beslediğini Dancing Times’da çıkan yazılar destekliyor;

“Müziğin görkemiyle uyumlu sahneleme, pırlıtlı renk cümbüşü..
İbrani, Afrika ve Arap temalarının kaleydoskopik renklerinden yararlanan Benois, set ve kostüm tasarımını hem sanatsal hem de inandırıcı etnografik özgünlük içeren düş gücüne dayandırmış.”¹⁹

¹⁸ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 83
(G.F.R, II Resto del Carlino 24.01.1932)

¹⁹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 85
Respighi’nin Arapça ya da İbrani’ce metinlerden esinlendiği, vurmali ve üflemelerin çalgıların Tevrat atmosferini yansıttığı yapıtta baleyi sahneye koyan libretto yazarı Guastalla bir anlatıcı kullanıyor. Fonda davul vuruşları, lavta nağmeler, levanten bir ezgi. Anlatıcı İsa’dan sonra bin yılda bedevilere Süleyman ve Saba melikesi efsanesini, sahnede canlandırılacak olayları anlatıyor.

TEATRO ALLA SCALA
(ENTE AUTONOMO)
STAGIONE 1931-1932 (Recita 6^a del TURNO VERDE)

Recita N. 23 (d'Abbonamento N. 17) DOMENICA 31 GENNAIO 1932. X - alle ore 20,30 precise

PRIMA RAPPRESENTAZIONE di
WERTHER

Dramma lirico in 3 atti e 5 quadri - Versi di E. BLAU, P. MILLIET e G. HARTMANN - Versione ritmica di G. TARONI-TOZZETTI e G. MENASCI
Musica di **GIULIO MASSENET**
(Preparati REUDEL & C. - capo. Con musiche SONZOGNO)

PERSONAGGI

Walter	AURELIANO PERTILE	Wolfram	N. R.
Alberto	PIERO BIANCHI	Carlotta, figlia del Pastore	FLORENZA CRESTOFORANI
Il Pastore	FEDERICO ALTONI	Sofia, sua sorella	VELLA GIOVANNELLI
Schmidt	ERICO VENTURINI	Katharina, servitrice	N. R.
Juliane	ANTONIO BARACCHI	Il barbiere: Fritz, Max, Hans, Karl, David, Clara	N. R.

De Conti, un servo - Abissi di Waldar, Isolda, ragazzi, ecc. - N.º servi di Frantaforte, del Loggion di Dorothea 78 ..

Direttore della messa in scena: **MARIO FRIGERIO** - Consulente artistico: **CARAMBA**
Scenari e scene di **PIETRO STROPPA**

Seguirà la **SECONDA RAPPRESENTAZIONE di**
BELKIS

REGINA DI SABA
Leggenda coreografica in 7 quadri di **CLAUDIO QUASTALLA**
Illustrata con musica di **OTTORINO RESPIGHI**
(Preparati G. RICORDI & C.)

NUOVISSIMA
INTERPRETI PRINCIPALI

Belkis, Regina di Saba	LEILA REZKINIAN	I Compagni di Belkis:	Eras Hakal
Sotomano, Re d'Israele	DAVID LICHTENSTEIN		TERMINO TELCI
L'Arca, Fenice	ATTILIA BAZZOLI		MARIO BEUZZA
Il Principe Saba	VINCENZO CELLI		TAMM APPIANO
Zandis	OLGA WAURO		SEVERINO VERDI
			ERMANNO BALARE

Il Narratore **FRANCO BECCI** - Una delle Donne di Belkis: **MARIA RONSKA** (musica ispirata) - Voca di Isomir: **EMILIO VENTURINI**
Le Sorelle di Sotomano - Le Danze di Belkis - Gli Scitari - Gli Ebrei - Quattro Saba e Isidori - Il Popolo - Gli Ebrei - I Venti del Sud
La torre d'Orfene, nell'atto primo di **OTTO** (quadri 1°, 2°, 3°, 4°, 5°, 6°, 7°) e nell'atto dopo **OTTO** (quadri 1° e 4°)

Maestro Concertiere e Direttore:
FRANCO GHIONE
Messa in scena e coreografia di **LEONIDA MASSINE**
Maestro del Coro: **VITTORE VENEZIANI** - Consulente artistico: **CARAMBA**
Scenari e quadri del teatro e degli altri atti di **NICOLA BENDIS** - Scene finite di **NICOLA BENDIS** e **ALBERTO SCAIOLI**
Capo Macchinista: **ARTURO BONGIOVANNI**
Conferenti della Società Anonima Casa d'Arte **CARAMBA** - Altrezzi della Ditta E. RANGATI & C. di **SORMANI TRAGELLA & C.**
Ghiarneria: **ANGELLO CONNELLA** - Parrucchiere: **RODOLFO BIFFI** - **ROCCO BARTOLO**

PREZZI

Poltrone L. 90	Ingresso alla Prima Galleria . . . L. 10
Poltroncine 65	Posti Numerati di Prima Galleria > 25 (oltre l'ingresso)
Posti numerati di Platea . 50	Ingresso alla Seconda Galleria . . . 8
	Posti numerati di Seconda Galleria > 20 (oltre l'ingresso)

PALCHI

Prima fila L. 300.-	Seconda fila L. 350.-	Terza fila L. 275.-	Quarta fila L. 225.-

IN PLATEA NON VI SONO POSTI IN PIEDI
E PRESCRITTO L'ABITO NERO PER LA PLATEA E PER I PALCHI

Il Teatro si apre alle ore 19,45 - La Galleria alle ore 19,30

Belkis Regina di Saba, La Scala 1932

Resim 3.3 Leyla Safiye Searching For Leila the Kurdish Princess of Dance 196 (La Scala tantim afişi)

Raymond Hall, New York Times Sunday makalesinde yapıtla ilgili detaylar veriyor;

“Respighi, eserini baştan sona canlı doğu atmosferine bulamış. Finaldeki davullar dansında bale topluluğu ve orkestranın tüm vurmali çalgılarının gümbürtüsüyle yarım düzine yabanıl berber kocaman timpanilere²⁰ tırmanıyor ve davulların üstünde çılgınca tepiniyorlar. Bu sahnedeki bin kişilik son cümbüşle birlikte sağır edici bir coşku ve ritim nöbetine doğru ilerliyor. La Scala galasında seyirciyi alkış tufanıyla patlayan bir coşku çılgınlığıyla ayağa kaldırdı.

Cariyeler kutsal perde önünde yarımay biçiminde oturmuş arp, lavta ve sistruma²¹ eşliğinde ezgiler söylüyorlar. Kral küçük bir tahtta oturmuş Saba Melikesinin gelişini bekliyor. Solgun melike bir güvercin gibi titreyerek getiriliyor. Cariyeler kusursuz fildişi kule, mühürlü mücevher kutusu, el değmemiş inci ‘Belkıs’ onuruna okşayıcı bir balad²² söylerken gerdek görevlileri birer birer melikenin değişik renklerdeki yedi kat giysisini çıkarıyorlar. Belkıs’ın giysilerini dönerek çıkarırlarken bir tür yedi peçe dansı yapıyorlar. Sonunda kalçadan ayak bileklerine sarkan uçucu bir tül kalıyor. Bu son giysi Belkıs’ın bedeninden sıyrılırken cariyeler şahane kutsal güzelliği ona bakmaya layık olmayan gözlerimizden kaçırmak için araya giriyorlar.²³

Leyla Bederkhan ‘Belkıs’ rolü ile birlikte kariyerinde önemli adımlar attığının farkında bilinçli bir dansçı olarak devam etmiş dans yaşamına. Kendi döneminin dansçıları içinde öncü ve sahnede her zaman yeri olan bir dansçı olmayı başarmış bir kadın. Tarihteki ilk Kürt kadın dansçı kimliğini de öne çıkarmış bir sanatçı olma özgünlüğünü taşıyor.

²⁰ Timpani; vurmali çalgı

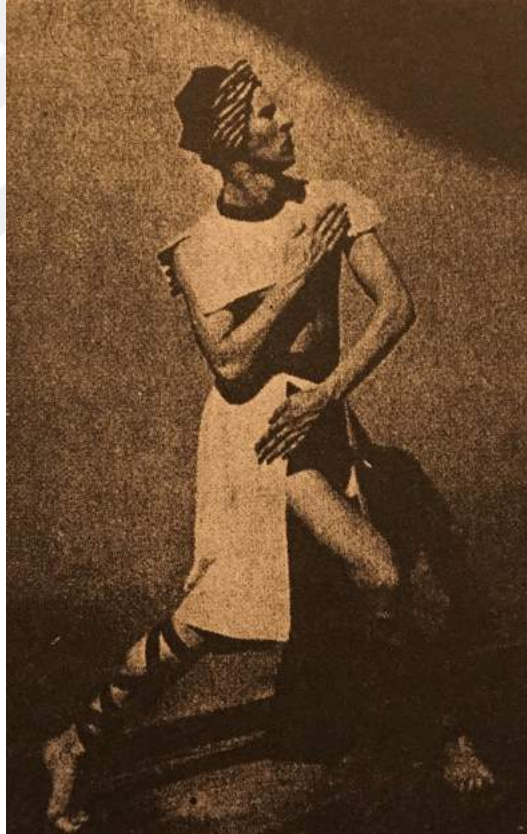
²¹ Sistruma; eski Mısır’da İsis tapınma törenlerinde kullanılan tel çingirak, dans tanrıçası Hathor’un gözde çalgısı.

²² Balad; özgür biçimli, duygulu, müzik araçlarıyla çalınan ya da şarkı olarak söylenen yapıt.

²³ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 88-89
(Raymond Hall **Newyork Times Sunday** 13.3.1932)

3.1 Dans Partneri David Linchine

David Linchine, Saba Melikesi Belkıs balesinde Leyla'nın partneri olarak Süleyman karakterinin canlandıran bir balet. Asıl ismi David Lichtenstein olan Rus Yahudisi dansçı, 1936'da faşizmin filizlenmesiyle soyadını değiştirmek zorunda kalmış. Almanya'da "Le Pavillon d'Armide" balesinin gösterimi sırasında sahne üzerindeyken ışıklar üzerine söndürülünce eser devam edebilsin diye Linchine, gönüllü olarak dansını yarıda kesmiş.²⁴

Resim 3.1.1 David Linchine 'Saba melikesi Belkıs' balesinde Süleyman rolünde.

²⁴Leyla Safiye LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü 105
(www.tulane.edu/miller/jewishstudies)

3.2 Hakkında Çıkan Haber Kaynakları

Hint prensesi Leyla Bedirhan Perşembe gecesini Champ-Elysées deki bir tiyatrodaki çok parlak bir başarı elde etti.²⁵

Doğunun prensesleri, güzel efsanelerin aşıkları, zevk ve sefa süren Şehrazatları giderek becerikli Avrupalılara dönüşüyorlar ve düşlerimizdeki doğudan artık yalnızca gözbebeklerinin derinliklerinde belli belirsiz gizemli bir uzaklığın yürüyüşlerinde esnek bir zarafetin izlerini taşıyorlar.²⁶

Uzun boylu, ince, mavimsi saçlı, bir tanrıça gibi soylu bu uzakların prensesi. Karmaşık bir estetik geleneği son derece zarif bir biçimde canlandırıyor. Ustalıkla kullandığı güzel, keskin mimiği bir çok koreografik yaratıya can veriyor.²⁷

Babası ve ağabeyinin politik sorunlar sonucu ölümünden sonra annesiyle Fransız başkentine yerleşmiş olan bir doğu ülkesinin gerçek prensesi Leyla Bedirhan, bu ay Salle d'Iena'da doğu dansları resitali verdi. Çok uzun, güzel hatlı bir beden, çarpıcı soylulukta bir yüz; yaptığı türden gösteri için gerekli olan tüm özelliklere sahip. Özellikle Simone Gray'in tasarladığı kostümü giydiği Hiyeroglif dansında antik Mısır yapıtlarında gördüğümüz klasik duruşlara öykündü. Yüz hatları bunun için biçilmiş kaftan; devinimleri bu resim ve oymalarına denli kusursuz öykünmeleri ki tapınak duvarlarından canlanıp gelmiş gibi. Öte yandan hızlı devinim ve daha akıcı

²⁵ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesinin öyküsü** 81 (Jean Masson, Un Conte D'Orient, Candide. 11.11.1926)

²⁶ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesinin öyküsü** 73 (Paul Didier, Paris-Soir 21.02.1930)

²⁷ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesinin öyküsü** 27 (Le Petit Havrais, N. Kanawaty, Paris Presse 21.2.1930)

mimikleri gerektiren danslara yabancı; bu daha hafif biçimlere kendini uyarlamak için fazla yontusal çok hoş olan Serpent dansı iyi yaptığı şeyi vurguluyor.²⁸

Leyla Bedirhan, doğu dansçılarının kaygısız zarafetine sahip. Uzun ince. Hoş bir gülümsemenin aydınlattığı yüzüyle kutsal dansların gizemli büyüüne çağırıyor. Şimdi kendisinin olmuş sanatta kendinden önce gelenlerin aktardığı ritimli gelenekleri esneklikle yorumluyor.²⁹

“Konstantinopol’de doğdum, gençliğim Mısır’da geçti. Leman gölünün tadına doyumaz kıyılarındaki Montreux’e eğitim gördüm. Sonra da kentlerin en güzeli olan Paris’e yerleştim. Bundan böyle Paris’liyim, burada sadece dansçı olmak arzusundayım ve prenseslik unvanıyla ilgili hiç bir şey istemiyorum. Bu ünvanın gülünç, anlamsız bir izlenim bırakmasından korkuyorum.” ‘Leyla Bedirhan’³⁰

Kibirli, pırıltılı türban takmış kayıtsız bir görkemle bir kaç sözcük söyleyecek bir hanfendi bekliyordum. Ama hayır! Yabancı kökenini çağrıştıran değişken iri kara gözleriyle Parisli hanımların en zarifi ile karşılaştım. Prenses leyla Bedirhan, kendini Türk dilinin aksanıyla değil, slav aksanının yumuşaklığıyla ifade ediyor. Doğululuktan gelen uyumlu hareketli ve büyüleyici bir albenisi var.³¹

²⁸ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 78
(The dance Magazine, Volume14, no2 June 1930)

²⁹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 75 (Etoile belge, 29.10.1930)

³⁰ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 80
(Pierre Lazareff, “La Princesse Kurde Leila Bederkhan ne veut être à Paris qu’une danseuse” Paris Midi 1.12.1930)

³¹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 75
(Pierre Lazareff, “La Princesse Kurde Leila bederkhan ne veut être à Paris qu’aune danseuse” Paris Midi 1.12.1930)

Leyla Bedirhan'la Doğu çağrışımı dansları yeniden buluyoruz. Çoğunlukla baştan çıkarıcı danslar, ancak tümüyle entelektüel bir incelik ve uygar bir duyarlılıkla anımsatılıyorlar. Çağdaş cariyeler, günümüzde baştan çıkarmak için kurnaz oyunlar sergilemek gerektiğini biliyorlar; Leyla Bedirhan'ın oyunları tapılası dışılıkteki inceliklerin doğu şiirine katkıda bulunuyor.³²

Leyla Bedirhan'ın diğer danslardan çok sıra dışı, görkemli bir sanatla damıttığı Doğunun çağrışımları uzun ve yılanımsı kolları şaşırtıcı bir kıvraklıkla hareket ediyor. Başarıyla sergilediği koreografisi Serpent dansı kolları durmaksızın iki yılanı hatırlatıyor.³³

Aramızda uzun bir süredir meslek yaşamımızda tanışma onuruna eriştiğimiz en çarpıcı ve alımlı kişilerden biri bulunuyor. Prenses Leyla Bedirhan'dan söz ediyoruz. Bazen arka plan, dansçıya olan ilginin ayrılmaz bir parçası ve bu okyanus ötesinden gelen en yeni kişi için son derece geçerli. Sadece sahnedeki performansıyla tanınmak istese de, başlangıcı tarihten bile gizlenmiş çok eski bir uygarlığın soylu kızı olduğunu anımsamaktan kaçmamız olanaksız. Leyla çok uzun ve ince. Dahası siyah saçlı ve gözlü, çok genç güzel bir kadın; cömert, kırmızı bir ağzı ve ünlü lotus gibi bir teni var. Duyarlı, canlı, ağırbaşlı, albenili. Dansı anıların, araştırmaların yerel düşlerin ve duyguların kumaşından dokunmuş.³⁴

Kürdistan prensesi Leyla Bedirhan'ın danslarının konusu ve asal koreografik malzemesi doğudan gelmekle birlikte danslar hiç bir bakımdan yerli değil; yerel

³² Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 90 (Georges Mussy, Figaro 9.12.1930)

³³ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 62 (Pierre Leori, Excelsior 10.12.1930)

³⁴ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 78 (Mary F. Watkins, New York Herald Tribune 7.2.1931)

temalar üstüne oturtulmuş özgün yaratılar. Dansçı, dağarcığına katkıda bulunan İran, Suriye, Mısır ve Hindistan'dan değişen ölçüde başarılı yapıtlar oluşturmuş. Genelde bu uyarılma süreci dansları, doğru ya da yanlış batının doğuya ait olduğunu düşündüğü bir takım tatlardan yoksun bırakmış. Bununla birlikte teatral tatlara olan danslar dansçının yalın albenisi ve zarafetiyle güçleniyor. Esnek bir bedeni, kusursuz ritmi ve kostüm tasarım yeteneği var. Programın en etkileyici dansı, sahne dışı davullarla el ve ayak bileklerine takılmış zillerin tınısı eşliğinde dans ettiği 'Ritüel Ritim' di.³⁵

Programı kesinlikle eşsizdi. Bu değişik ülkelerden gelen, alanlarında dokunulmadık yer bırakmadıkları varsayılan ünlü dansçıların bulunduğu New York'ta göze çarpan bir durum. Bedirhan adeta öncü olarak yol gösterdi.³⁶

Leyla Bedirhan'ın geleneksel ve çağdaş ustalıklarla harmanladığı dans dili, düşsel boyutu öne çıkarıyor. Leyla'nın dansları bu sütunda dans dünyasının modernleriyle ilgili eleştirilerde sıklıkla doğruladığımız gerçeğin gözler önüne serilmesi; Wigmanlar, Labanlar, ve Kreuzbergler... Hepsi dönemin dans eğilimlerini renklendiren bu esin kaynağından kana kana içmiş ve derinlemesine incelemiş. Leyla Bedirhan'ın dansı topraktan çıkarıldığı gibi işlenmemiş. Bir Suriye dansı olan 'El Tar' dan çok etkilendim. Tevrat dönemine götürüldüğümü duyumsadım. Orkestra salonunda o garip anakronik duyguyu tamamlamak için deveyi, çölü, cariyeleri, palmyeleri, kumu ve Doğu yaylalarının gizemini arzuladım. Bedirhan'ın dansının büyüü burada yatıyor. Gerçek oluşunda. Düşlerimizi ateşleyen gücüyle günümüze bağlanan geçmiş. Eski Mısır yontularının

³⁵ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 78-79 (John Martin, New York Times 4.3.1931)

³⁶ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 79 (Grena Bennett, New York American 4.3.1931)

ve resimli belgelerinin figürlerini çağrıştıran ustalıklı duruşlarla Hiyeroglifini görseydiniz sizde benim gibi burada ‘Wigman-Laban’ sanatının başlangıcı var derdiniz. Bu sahnelerde ve ‘Ritüel Ritim’ de Bedirhan’ın eşi yok. Doğu danslarında saf dans ve mimik oranı değişmekle birlikte mimiklerin öneminden dolayı Doğu dansçıları dansçı-oyuncu olarak tanımlanabiliyor. Bu genç kadın yalnızca bir dansçı değil, o hemen elimizin altındaki Doğu düşüncesinin ete kemiğe bürünmüş biçimi. Dans eden bir aktris, gösterisi o denli canlı ve gerçek.³⁷

‘Ritüel Ritim’ izleyiciyi Toscanini yönetimindeki Ravel’in Bolerosuyla aynı biçimde etkiledi.³⁸

Lelia Bederkhan, harika dansçı, güneyin güzel kraliçesi.³⁹

Massine’in koreografisi, Leyla Bedirhan’ın dans ettiği Belkis’a hareketin odak noktasında olma ve incelikli, damıtılmış bir sanat ortaya koyma olanağı sağladı.⁴⁰

‘Aurea de Sarra’ ve ‘Leyla Bederkhan’

her iki dansçıda Teatre Barcelona de la Ciutat’da dans etmiş. İki dansçı, iki sanat. Hem de ne değişik iki sanat. Aure, duruş. Leyla, ritim. Aurena’nın gücü, etkisi devinim bittiğinde ortaya çıkıyor. Leyla’nın albenisi ise devinimlerinin akıcılığında; dansının bir anında değil tümünde bulunan aromatik ritim, bir gül bahçesinin erotik duyarlılığı. Leyla ve Aurea’nın sanatı beyne çarpıyor. Leyla’nın ki ise sanatsal

³⁷ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 70 (Herman Devries, Evening America 26.03.1931)

³⁸ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 79 (The Dance, may 1931)

³⁹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 83 (R.G.F, II resto del Carlino 24.1.1932)

⁴⁰ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 83 (G.O Corriere Della Sera, 24.1.1932)

duyarlılığınıza dokunuyor. Leyla iki dansı tanıyor; eski Mısır Hiyeroglifleri ve Ritüel ritim. Yontu amaçlayan danslar değil; dansın içinde oluşan yontu. Leyla yontuyu düşsel duman bulutu ile fırtına bulutunun kaprisli değişkenliğiyle biçimlendirip yıkıyor. Aurea'nın sözcüklere gereksinimi var. Leyla'dan tek bir sözcük bile sanatının çekiciliğini tersyüz ederdi. Leyla tam bir dansçı.⁴¹

Prens Abdürrezak Bedirhan'ın kızı Kürt Prenses Bedirhan, gece boyunca Marcelin-Berthelot merkezinde aralarında önemli Arap şahsiyetlerin bulunduğu seçkin bir izleyici önünde dans etti. Sanatçının yontusal bir güzelliği var. Tavırlarının inceliği devinimlerinin ritmik uyumuyla eşdeğerde. Ülkesinde yüzyıllardır süregelen mim geleneğinden esinlenen dansında bazıları Hindistan'tan, diğerleri İran ve Türkiye'den gelen iç içe geçmiş bir çok etkinin izleri bulunuyor. Bedirhan, bunları özümsemiş. Sunduğu doğu gösterileri, halk danslarının canlı, hareketli, soylulaştırılmış imgeleri. Prenses Bedirhan, sevilen örnekleri idealleştirme çabasıyla, onları ayrı kılan karakterlerden, hatta onlara canlılık veren yaşamdan bir ölçüde sıyrılmış. Gözlere hitap etmek istediğinde 'mudras'ın temeli olan kol ve ellerin kıvrılmaları jestleri abartısız. (mudras;ellerin estetik ve anlatıcı dili, büyü mü mantra'nın parmaklarla ifadesi, Sanskritçede mühür, onaylama.)bir erkeği baştan çıkaracak bir sahne söz konusu olduğunda çağrıştırdıklarında soylu bir incelik var. İşvesi abartısız, hüznü ölçülü, umutsuzluğu dingin. Topuklarını vurduğunda ya da kışkırtıcı bir oynaklıkla bedenindeki zilleri titreterek sallanan pulları şıkırdattığında bile soyluluğunu sürdürüyor. Baya-Zein'de çingene obasını canlandırdığında kendini kapıp koyuveriyor. Dansı yabanılaşıp çılgınlaşıyor. Coşkusu dizginsiz. Bedirhan'ın

⁴¹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 90-91 (Ramon Vinyes, Aurea de Sarra i Leyla Bederkhan“Telo enlaire” L'esquella de la Torratxa /haftalık katalan dergisi 2762 10.6.1932s.348 den aktaran; Jordi Llado i Vilaseca, “Ramon Vinyes y el teatre (1904-1939) República i Guerra Civil; Teatre i Compromis” “Barcelona Özerk Üniversitesine sunulmuş doktora tezi” (www.tdx.cesca.es/TESIS_UAB/available/TDX.0123104) Katalanca aslından İspanyolcaya çeviren Viçent Garcia Grau. İspanyolcadan İngilizce çeviren Leyla E. Lourenço.)

bedeninin şaşılması bir esnekliği, kıvraklığı var. Özellikle Serpent adlı oyundaki sürüngenimsi devinimleri tanıklık ediyor buna. Leyla'nın dansları göz okşayan gösteriler. Son derece düzeyli, ince beğeni ürünü olan ve prensesin büyük bir zarafetle değişik parlaklıktaki kostümler göz zevkini artırıyor. Özenli ışık tasarımı gösterinin tümünün oluşturduğu uyuma ekleniyor. Dans müziklerinin bestecisi M.Naggiar ezgilerin vurgulanmış yerel bir rengi var.⁴²

İtalyan besteci, Respighi'nin yeni balesi Belkıs, Benois'in kostüm ve dekorlarıyla Rus balesinin ustası Massine yönetiminde Milan'ın, La Scala'sında çok büyük bir başarı kazandı. Belkıs rolü Prenses Leyla Bedirhan tarafından ustalıkla yorumlandı.⁴³

Soylu uyumlu devinimleri ve kostümleriyle Hindistan, İran ve Mısır'ı canlandıran sanatçının kolları yılanın kıvraklığını tanıyor. Yüzü, mimiklerinin gerçek şiirselliğiyle baştan çıkartıyor.⁴⁴

Kürt dansçı Leyla Bedirhan bize canlı ve değişik bir program sundu. Kıvrak dalgalanmalarını bedeninin uyumlu yılanımsı kıvrılmalarla oluşturduğu esnekliği, müziğin çağrısına uyarak titretmesini, halk dansının ihanete uğramaksızın derin kaynaklarından damıtılarak derlenmiş bu sanatı sevdim.⁴⁵

⁴² Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 101 (Imbert Maurice, Journal des Debats du Lundi 27.may 1935)

⁴³ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 86 (Archives internationales de la Danse AID, Editions du Trianon Paris. 1932 s.24)

⁴⁴ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 63 (Carol Berard, L'Echo de Paris, Mai 1935)

⁴⁵ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 63 (Pierre Wollf, La Liberté Mai 1935)

Zarif Kürt dansçı Leyla Bedirhan'ın bize sunduğu incelikli bir sanat gösterisi. Doğunun kösnüllüğü ve görkemini canlandırma adı altında bir çok vasat gösteri geliyor akla. Abartılı kalça sallamalar, bükülüp eğilmeler gerçek sanatın ve tekniğin yerini alıyor. Bu göz önünde tutulduğunda, Leyla Bedirhan'ın soylu güzel biçimini ortaya çıkaran doğal zarafeti ve en güç yayımsı devinimleriyle bütünleşen, islam ülkelerinin zengin folklorundan esinlenmiş müziğin çok farklı ritimleriyle uyum içindeki kıvrak jestleri izleyenlerin daha da büyük beğenisini kazandı. Leyla Bedirhan'ın göz okşayan ince beğenisi kostüm seçiminde de ortaya çıkıyor ve renk ahengiyle gözü dinlendiriyor. Dürzi dansının, Pers estamprı'nın, Saba melikesi Belkıs'ın kostümleri başlı başına bir sanat eseri. Bir programın bu mükemmellikte ortaya konması müthiş bir çalışma, müthiş bir coşku gerektiriyor. Biliyoruz ki Hiyeroglif başlıklı sahne yapıtı özgün belgelerin incelenmesinden sonra her jest teker teker tasarlanarak yaratılmış ve son biçimini alışı Leyla Bedirhan ve çalışma arkadaşının yaklaşık iki yılını almış. Üstelik tüm bunlar o denli doğal, o denli doğaçlama görünümünde.⁴⁶

Antik doğunun büyüü ve görkemini duyarlılık ve üstün bir incelikle canlandıran bu sanatçının kompozisyonlarından yayılan tüm güzelliği anlamıştık. Leyla Bedirhan'ın sırasıyla Mısır kabartmalarını, İran minyatürlerini, ayinsel ya da sevilen doğu danslarını çağrıştıran geniş bir dağarcığı var. Efsane kişilerini içselleştirmiş bir soylulukla gün ışığına çıkarmakta çok usta.⁴⁷

⁴⁶ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 100 (Humbert L./ Le Monde Musical, May 1935)

⁴⁷ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 102 (Georges Mussy, Le Figaro 1.6.1935)

Parlak ve kalabalık bir izleyici topluluğuyla donanmış bir salon karşıladı Leyla Bedirhan'ı. Bu sanatçının kıvraklığı hemen atmosfer yaratıyor ve çekim gücü koreografik dönüşümler süresince coşkuyu yakalayana dek gitgide artıyor. Levant ülkelerinin kutsal geleneklerinin gizemli parfümünü asla yitirmeden doğunun kaynaklarından süzölmüş sanatı batı yaşamıyla buluşarak incelmış. Naggiar'ın geleneksel renkler taşıyan ezgileri ve güzel sanatçının görkemli kostümlerinden onun kişisel ve yüksek sanat kavramıyla donanmış yakın bir işbirliği doğmuş.⁴⁸

Kürt prenses Bedirhan, büyük bölümü yakın doğunun sevilen folklorunun damgasını taşıyan çok güzel ve saygın bir dans gecesi sundu. Sanatçının olağanüstü ırksal ve kişisel ayrıcalığı; yaşamına koşut bir ruhsal- bedensel disiplinle ve yaşayan bir gelenekle beslenen sanatı; M. Naggiar'ın da doğru müzik seçimi, uygun orkestranın akıllıca kullanımı ile tüm bu etkenler bu geceye süregelen bir hoşluk verdi. Dansçının izleyicilerden gelen akımı sezmemesi olanaksızdı.⁴⁹

Soylu ve boylu boslu...

Kürt prensesi Leyla Bedirhan gözlerimiz büyülemek için dönmüş. Söylüyor ve yineliyorum; Leyla Bedirhan'ın gösterisi kostüm ve ışıklar izleyicinin başını döndürmekle sonuçlanan neredeyse kesintisiz bir göz kamaşması. Başarısından emin olarak kullandığı ustalık hemen hemen hiç amacına ulaşmıyor. Mısır freskine gelince bilinçle tasarlanmakla birlikte iki göz görünce dayanılmaz oluyor. Yılanı tedirgin. Bu kez iyice anlaşılın diye hiç abartmadan söylüyorum; akıllıca çalışılmış ama gerçeklik, doğaçlama ve özgürlüğün olmadığı bu atmosfere, kolay ve gösterişli büyülerin doğusuna kesinlikle çok soylu olduğunu kabul ettiğim ancak insan mucizesi eksik olan bu gösteriye karşıyım.⁵⁰

⁴⁸ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 102 (G.D, La semaine à Paris, 7juin 1935)

⁴⁹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 102 (J. Baudry, Guide Musical, Juin 1935)

⁵⁰ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 103 (Maurice J. Champel, 'Du vieux reste oriental au trepidant Nouveau-Monde ou de Leila bederkhan a fred Astaire et Ginger Rogers' Comedia 5.2.1936)

Ünlü gezgin Chardin, Leyla Bedirhan'ın dansını bilseydi, Kürt kadınlarının bu geleneği sürdüren çarpıcı ve soylu bir çekiciliği olan bu dansçıya hayran kalırdı.⁵¹

Varsılığının ve güneşinin tüm altınını taşıyan takılar içinde görkemli, en yüce gönülçelen 'saba melikesi' olduğunda ya da yıldızların ıslıl ıslıl yayıldıkları bir göğün altında dans etmeyen gösterişsiz göçebe veya zeytin dalından yaktığı ateşin yanına çömelmiş çoban olarak ortaya çıktığında, o hep egemen ayrıcalığından emin, sonsuz Havva.⁵²

Tüm dünya dans etmek istiyor. Ancak herkes için yer yok. Örneğin aynı gecede en fazla ilgiye değer iki gösteri; Pleyel'de Madam Leyla Bedirhan ve Comédie des Champs-Élysées'de Matmazel Bella Reine. Kişisel ve ırksal ayrıcalığıyla Prenses Bedirhan, kendisini sanatın tüm gizemlerin, tüm ritimlerin, tüm görkemlerin parçası olduğu bir Doğunun kahramanı yaptı. Doğal ayrıcalıklı havası, duruşundaki soyluluk, hareketlerindeki ölçü, teknik mükemmelliği, dansların seçiminde kendinden emin beğenisi ve programdaki denge, tümü ondaki olağanüstü niteliğe tanıklık ederek tanındığından bu yana çok sayıda sadık hayran edinmiş olmasını sağlıyor.⁵³

Fas kralı önünde bir Kürt dansçı; Leyla Bedirhan

Bu gece Fas kralının (V.Muhammed) önünde Si Kaddur Bin Gabrit'in kuzey Afrika'daki eserler yararına düzenlediği sanat gösterisinde dans edecek.⁵⁴

⁵¹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 69
(Pierre Berlioz, Doğunun ve Batının Dansçıları, La Scene, 05.03.1936)

⁵² Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 105
(Emile Baes, "Une princesse a dansê" Comedia, Paris 14.6.1936)

⁵³ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 71
(Maurice J. Champel, Paris-Souir 13.07.1937)

⁵⁴ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 107
(Maurice J. Champel, Paris-Souir 13.07.1937)

Leyla, izleyicileri Bin Bir Gece aracılığıyla onların düşledikleri bir doğuyla tatmin etmeyi biliyor, sihirli halıyı Cava'ya dek seriyor.⁵⁵

Paris bu çok güzel kadını sıcak bir karşılamayla selamlayalı on yıl oluyor. İnce uzun endamı, derin bakışı, kendisinden yayılan ayrıcalık, adımlarının zarafeti ve jestlerinin inceliğiyle uyumlu. Kutsal figürlerin iç içe geçtiği yerlerde; 'Güneşi parlatmayı, havayı hoş kokularla donatmayı unutma' Hint kuralına sadık kalarak bir ritüeli dans etmeden önce salonda buhur yakıyor. Çeşitlilik taşıyan program, kah uzak bir sarayı çağrıştırıyor, kah vurmali çalgıların öne çıktığı yalın, tek düze ezginin tınısıyla devinen ağıt yakan Mısırlı kadınlar alayını. Leyla Bedirhan, iki dansta zafere ulaşıyor, Dürzi dansında ve Kutsal olmayan dansta. Grubun yıldız çevreleyen üyelerinden Ruth Bergner de başarılı.⁵⁶

Prens L. Bedirhan, Kürdistan'dan yola çıkıp Mısır ve İtalya üstünden başarıyla Seine'e ulaştı. Orda Doğu danslarıyla kendisi için yaşamın anlamı olan sahneleri kısa sürede fethetti. Şimdi Amerika turnesi için anlaşması var. Sonra yeniden Paris'e dönmek istiyor. Paris benim ikinci yurdum diyor.⁵⁷

Kürt balerin Leyla, Paris'i birbirine kattı.⁵⁸

⁵⁵ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 89 (Fernand Divoire, La Danse no.2 1948)

⁵⁶ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 106-107 (L.L.W, Le Parisien Libêrê 16.3.1949)

⁵⁷ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 108-109

(Revue, no.18 1952 -Almanca aslından çeviren Havva-Yavuz Murtezaoğlu)

⁵⁸ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 109 (Son Saat, 16.5.1953)

La Scala sahnesindeki gördüğüm çarpıcı yetenekteki balerinlerinden biridir, Leyla Bedirhan.⁵⁹

Leyla Bedirhan'ın yılan dansı koreografisinde binlerce yıl önce Hindistan'dan Mısır'a getirilen tapınak dansçılarının eskil giz kültürleriyle bağlantılı devinimlerinden esinlenmiş. Dansçı, omuzları değiştirerek arkaya doğru yuvarlıyor. Kollar iki yanda omuz çizgisinde, ayaklar yere bakıyor. Kol zarif bir biçimde dirsekten aşağı doğru kıvrılıyor, bilekler yuvarlanıyor. Parmaklar kol devinimini izliyor; kol yukarıdaysa parmaklar aşağıya, kol aşağıdaysa yukarıya bakıyor. Hızlı yapıldığında dalgalanma, yavaş yapıldığında dalganın bir koldan öbürüne yayıldığı izlenimi veriyor.⁶⁰

Belkıs balesini doğu renklerine bulayan Respighi/Guastalla ikilisinden başka koreograf Leonide Massine de yedi peçe dansıyla kendi doğusuna gönderme yapıyor. Kölelerin yardımıyla kumaşlar teker teker sıyrılıyor Belkıs'ın teninden; kralın önünde tüm çıplak güzelliğiyle kalıyor. Batılı efendi erkek, batılı gözlerin basmakalıplaştırdığı tek renge indirmediği erişilmez, doğulu kadın. Yazar Hall, izleyicinin peçenin örttüğü yüzü görme, kendini ele vermeyen gizi gözler önüne serme isteğini vurguluyor. Dokunulmazlıkla doğu kültüründe günahla bağlantılı karşıtlıklarla yer alan kadının peçelenmesi gereken yüzünü/ bedenini görmenin tehlikesine gönderme yapıyor. Üstelik doğulu kadın soylu biri, Kraliçe Belkıs'ı canlandıran dansçıda Prenses Leyla.⁶¹

⁵⁹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 85 (Carlo Gatti, II Teatro all Scala, nella storia e nell'arte'den aktaran; Leonardo Bragaglia & Elsa Respighi, II Teatro di respighi, Opere, Ballie e Balletti, editöre Bulzoni/ Roma. 1978 s.195)

⁶⁰ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 63 (Nesrin Topkapı, TRT dans gösterisi 31.12.1980)

⁶¹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 89 (Meyda Yeğenoğlu, Sömürgeci Fanteziler, Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel fark, Metis Yayınları 2001 s.52,79,86,123)

4. ESERLERİ VE ÜÇ ESERİNİN İÇERİĞİ

Arabia

Baladi

Balinaise

Baya-Zein (Gitane)⁶²

Belkis / Quenn of Sheba⁶³

Belkis / Quenn of Sheba (Koreograf Leonide Massine)

Bibi / Jaap Kool

Caravane

Chanson Nuptiale (Bridal Song)⁶⁴

Dans un ile (on an island)

Danse de Cachemire⁶⁵

⁶² Gitane; Çingene

⁶³ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 20

Belkis / Quenn of Sheba; La scala yönetiminden teklif gelmeden önce koreografisini yaptığı Belkis solosu. Tarih belirtilmemiş.

⁶⁴ Chanson Nuptiale (Bridal Song) Gelin şarkısı gibi çevrilsede, aslı zifaf gecesi müziğidir. Kürtlere özgü bir çok destanda bu geceye övgü, betimleme ezgi, dörtlük ve beyit yaratılır. Bunlar biri Ehmede Xanî 'nin yazdığı Mem û Zîn yapıtıdır.

(Tacdîn ile Sîfî arasında yaşanan cinsel sahne, Tacdîn'in zifafa girdiği gerdek gecesini anlatan beyit; Damat edepli bir şekilde kapıdan içeri girdi.

Örtü ve perde arkasındaki Sîfî mum gibiydi.)

Bu ve buna benzer zifaf gecesi metinleri belli başlı mitlere aittir. Leyla Bederkhan'ın esinlendiği bu eser ismi muhtemel ki Leyla safiye'nin de kitabında belirttiği gibi küçükken dinlediği Kürt destanları ve mitlerin kendisi üzerinde bıraktığı etkidir. Ve daha sonra üzerine yaptığı araştırmalarla geliştirdiği solo eserlerdir.

⁶⁵ Dance de Cachemire;

Anonim kaynak; 1) Kaşmir ya da Keşmir olarak bilinen dans sufizmden esinlenerek çıkış yapmış bir form olarak bilinir. Dans kendi içinde aynı forma devam ederken ritimler değişir. Hint halk ve kabile dansları familyasına aittir. Jammu ve Keşmir Kud dansı dağlarının renkleri ve bölgesel tanrıya adanmış bir teşekkür dansıdır. Bu dans hem erkekler hem de kadınlar tarafından yapılır. 2) Keşmir; Pakistan ve Hindistan arası kayıp cennet olarak bilinen hem Hindistan'ın hem de Pakistan'ın hak iddia ettiği fakat Hindistan'ın kontrolünde olan bölgedir.

Leyla Bederkhan'ın genel olarak ritüel kaynaklara yöneldiği düşünülürse bu bir tür cem hali ile benzeşen danstan etkilenip yarattığı bir eser olma ihtimali ile tanımlanabilir.

Danse d'Ispahan⁶⁶
 Danse du Tcherkess
 Danse Nomade
 Danse (marche) Persane⁶⁷
 Danse Profane⁶⁸
 Danse Rituelle⁶⁹
 Danse sacrée⁷⁰
 Dîlan (Kurdish Dance)⁷¹
 Djuftatelli
 Danse Druse⁷²
 El Tar (tambourin)⁷³
 Estamp Persane
 Fellahine
 Figurine Chinoise
 Guerrier Kurde (Kurdish warrior)⁷⁴
 Hiéroglyphe
 Jardin Persane⁷⁵
 La fantaisie mauresque

⁶⁶ Doğu mistisizminden ve danslarından çokça faydalanıyor Leyla Bederkhan. İran'ın özel şehri İsfahan atfedilmiş bir eser. Bederkhan'ın, İran danslarının formlarını incelediği düşünülüyor.

⁶⁷ İran Pazar dansı ya da İran yürüş dansı olarak bilinmekte.

Bu eserin müzikleri Eric Satie'ye ait. (1866-1925 yılları arasında yaşamış müzisyendir. Fransız besteci ve piyanisttir. Kendisinden sonra gelen sürrealizm ve repetitif müzik gibi akımların habercisi olan pek çok eser yazmış ve romantik döneme damgasını vurmuştur.)

⁶⁸ Profane; kelimesi din dışı, dinle ilgisi olmayan kişi olarak tanımlanıyor.

Danse Profane ise kelime anlamında; kafir dansı olarak tanım buluyor.

⁶⁹ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance 20**

Bu eserin müzikleri Tcherephinine ait.

⁷⁰ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance 20**

Kutsal dans, Mısır. Bu eserin müzikleri Walter Nieman.

⁷¹ Dîlan; Kürtçe de halay anlamına gelir.

⁷² Dürzi dansı

⁷³ tambourin; Tef. Elde tutulan, bir çember şeklini andıran üstü deri kaplı ya da içi boş zilleri olan vurmali saz.

⁷⁴ Savaşçı Kürt

⁷⁵ Bu eserin müzikleri Tcherephinine ait.

La Freria⁷⁶
 La Reine Nefertiti⁷⁷
 Les noces de Zuleydeh⁷⁸
 Les pleurs dans la nuit
 La Magie Kurd⁷⁹
 L'oiseau⁸⁰
 Mille et Une nuits⁸¹
 Miniatures persanes
 Odalisque⁸²
 Pleureuses de l'antique Egypte
 Rythme Rituel
 Rhapsodie Egyptienne
 Danse du Serpent
 Les Sortilèges⁸³
 Toilette de Radna
 Vision Hindoue
 (Leila bederkhan's Dance repertoire)⁸⁴

⁷⁶ Paul Lorenz in teması.

⁷⁷ Bu eserin müzikleri Castelnuovo-Tedesco ya ait.

⁷⁸ Paul Lorenz in teması müzik kompozisyonu M. Naggiar

⁷⁹ Kürt Büyüsü. Bu eserin müzikleri Tcherephinine ait.

⁸⁰ Kuş. Bu eserin müzikleri Milhaud a ait.

⁸¹ Bin bir gece.

⁸² Odalisque; kelime anlamı odalık. Osmanlı dönemi Saray uslubu olarak geçiyor. 1) bir erkeğin nikâhsız olarak aldığı cariye. 2) padişahların ve şehzadelerin, saraya alınan karavaşlar arasından gözde olarak seçtiği kadın.

⁸³ Büyü. Bu eserin müzikleri Honegger e ait.

⁸⁴ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 20

Leyla Bederkhan'ın Dans repertuarı.

4.1 Danse du Serpent / Yılan Dansı

Leyla Bederkhan'ın dansını birebir izleyen birinden kaynak olarak Leyla'yı duymak tarih aralığı somutluğunun itibariyle gerçekçi değil ve yedinci sanat alanı olarak sinemanın yeni geliştiği bir dönem olduğu gerçekliği üzerinden araştırmalarda çok fazla görsel veriye ulaşma imkanı sağlanamamış. 2017 yılı içerisinde La Scala arşivlerinin her yıl tekrar güncellenen verileri ile Leyla Bederkhan'ın 44 saniyelik sessiz bir kulis videosu New York Evrensel gazetesi arşivi olarak yayınlanmıştır.⁸⁵

Bunun yanı sıra kaynak olarak yaşadığı tarihlerdeki gazete yorumları dansı ile ilgili önemli referanslar sunuyor;

Pierre Wolff, Leyla Bederkhan'ın esnek dalgalanmalarına ve bedeninin plastiğine, özüne ihanet etmeden stilize edilmiş dansları gösteren ahenkli serpentin dansına ve hareketlerin birbiri ardına bağlanan halkalarına vurgu yapar. Kaynağının esrarengiz auralarını kaybetmeden, batıdaki Leyla'nın sanat kazanımlarıyla birlikte elde ettiği dans yorumu seyirci ile temas halinde der.⁸⁶

⁸⁵ <https://www.shutterstock.com/tr/video/clip-14463544-stock-footage-circa-s-kurdish-princess-leila-bederkhan-exiled-becomes-dancer.html>
<https://ak4.picdn.net/shutterstock/videos/14463544/preview/stock-footage-circa-s-kurdish-princess-leila-bederkhan-exiled-becomes-dancer.mp4>

⁸⁶ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 179
(Pierre Wolff, La Liberte 28May 1935; La semaine à Paris, 7June 1935)

Yılan dansında Leyla, gümüş pullu yılan gibi bir kıvrım içinde yerde yatıyor. Kollarının yazdığı dansı, tüm vücuduna geçirerek birbirine bağlı kompozisyonlar yaratıyor. Işığın onun payet kostümüne düştüğü yerde sürüngen, dalgali ve sarıcı olarak görünüyor. Gözleri seyirciye odaklanmış, sokmaya, saldırmaya ve zehrini tükürmeye hazır bir yılan.⁸⁷

Birçok eleştirmen, Leyla'nın yeteneğini, dansının ana özelliği olarak kıvrımlı kollarını ve ellerini kullanmanın altını çiziyor.

Bir kedinin direncini ve bir yılanın sinüsünü, kendi bedeninin estetiğinde birleştiren Leyla, ters bükülmeler ve bölünmelerle birlikte Paul Poiret'in tasarımı, Colette'in "yılanları"nın bir natüralistin hesabından çıkmasına yol açan kostümü ile sahnede parlak bir "S" şekli çizerek dansıyla seyirciyi büyülüyor.⁸⁸

10 mart 1935 de François Dellevaux, Leyla'ya adanmış "yılan" başlıklı bir şiir yazar. Siyah gökyüzünün karanlığında gümüş yılan gibi sürünen bir dansçı olduğunu tasvir ettikten kısa bir süre sonra ise Leyla Bederkhan'ının Sascha Leontjew Resitali'ni Cannes de Cannes da izledikten sonra bu kez; Leyla, mavi ve zümrüt ışıklarında parıldayan tüm yıldızlarını boşalttı diye betimler.⁸⁹

⁸⁷ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 237 (Charles Isaacson, The Dance Magazine, May 1931 / Gazetta Del Popolo 27March 1934; La Stampa della Sera, 27march 1934 / Louis Schneider, The New York Herald, Paris 8 Dec. 1930)

⁸⁸ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 237 (Having watched Leila's performance the critic of the 5nov.1930 issue of Luzerner Tagblatt reminds the reader of Ruth St. Denis's Serpent Dance.

Echo de Paris, May1935 / Le Figaro 9 Dec. 1930 / The Detroid News 11Apr.1931 / Excelsior 10Dec. 1930)

⁸⁹ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 239 (François Dellevaux, untitled newspaper, 10march1935 / Le Petit Marseillais, 12March 1935 / L 'Eclairer de Nice et du Sud-est, 17 March 1935 praise the recital.)

4.2 Rythme Rituel

Leyla'nın eserlerini doğu temaları üzerinde izledikten sonra, Leyla stilizasyon sürecinde, onları batı dünyasının beklediği oryantal lezzetin soyduğunu gözlemledi. Koreograf ve performansçı olarak eserlerinde potansiyeline ulaşamamış danslarının yoksunluğu yoktu. Seyirci ve eleştirmenler ritim çekiciliğini ve kostüm için armağanını öven, ritüel ritimi en etkili dansı olarak tercih etti.⁹⁰

Batı etkisinin üzüntü verici izlerinin varlığına işaret eden birkaç eleştirmen, kültürel yanlış beyan için onu eleştirdi fakat basmakalıp oryantal dansçı olmak Leyla'nın tercihi olmadığı için eserlerinde ajitasyonu tercih etmedi. İzleyiciler, Leyla'dan doğunun özünü kendi beklentileri ve duyarlılıklarına göre yorumlamasını bekledi. Eleştirmenler, silahlara odaklanan doğu dans tekniklerinin esasını göz ardı ederek esas aldıkları Batı tekniğindeki el taklitleri ve kas yalıtımı için anlamlı oyun, sıçramalar ve dönüşler gibi hareketler dizgisini beklediler.⁹¹

Eugene Stinson, Leyla'yı bir Kürt meleği Wigman ya da bir oryantal arjantin olarak övdü.⁹²

Herman Devries Leyla'nın oryantal dansları dans edenlere karşı olumlu bir şekilde karşılaştırmasıyla birlikte Leyla'nın dansında Laban-Wigman ve Kreutzberg sanatının izlerini buldu ve bu tasarım moderndi.⁹³

⁹⁰ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 178
(John Martin, Kurdistan Princess Gives Dance Program , New York Times 4Mar. 1931)

⁹¹ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 179
(La Meri, Total Education in Etnic Dance, New York, Marcel Dekker 1977 / P.57-59)

⁹² Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 180
(Eugene Stinson, The Chicago Daily News 26 Mar. 1931)

⁹³ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 180

4.3 Odalisque

Şehrazat gibi Leyla'nın dansları da, seyirciye alışılmadık bir ritmin uzak bir zamanına ve mekanına çeken masalları içinde bir hikaye örüyor. Batı seyircileri için oryantal danslar gerçekleştiren Leyla, onlara aşikar olamadıkları bu kültürle ilgili deneyimlerinde katkıda bulunuyor. Leyla'nın sanatının büyü, çoğaltmaktan ziyade önerme yeteneğinde yatmaktadır. Sahneyi sadece jestler ve anlatımla görebildiği bir güçle yakalıyor.

Herman Devries Leyla'nın oryantal dansları dans edenlere karşı olumlu bir şekilde karşılaştırmasıyla birlikte Leyla'nın dansında Laban-Wigman ve Kreutzberg sanatının izlerini buldu ve bu tasarım modern di tanımını kullandı.⁹⁴

Mary F. Watkins, Leyla'nın Avrupa'dan gelen en çarpıcı kişiliklerden biri olduğunu anlatıyor.⁹⁵

Greena Bennett, New York'taki özgünlüğünü fark eden bir öncü olarak Leyla'yı övüyor; Çok çeşitli yeteneklere sahip olan Leyla, El Tar eserinde, ipeğin kıvrımları arasındaki bir kostüm ile tefin ritmiyle dans eden Leyla'nın bir minyatür gibi gözüktüğünü vurguluyor.⁹⁶

⁹⁴ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 180

⁹⁵ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 178 (Mary Watkins, The New York Herald Tribune, 8Feb. 1931)

⁹⁶ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 178 (Grena Bennett, The New York American, 4Mar.1931 / Grena Bennett, The Chicago Evening American 26Mar. 1931)

4.4. Dans Ettiği Sahne Ve Ülkeler

- 11 Kasım 1924 Great Concerthall, Viyana / Avusturya
 4 Şubat 1925 Brasov Dance Resital, Romanya
 8 Şubat 1925 Temesvar Military Casino, Romanya
 22 Aralık 1926 Comédie des Champs-Élysées Paris/Fransa
 12 Ocak 1927 Palais du Trocadero, Paris/Fransa
 30 Nisan 1927 Comédie des Champs-Élysées Paris/Fransa
 30 Mayıs 1927 Jean Domergue's residence, Lido Balneares Venedik/ İtalya
 26 Ekim 1928 l'Enseignement Scientifique par l'aspect Fransa
 29 Ekim 1928 Salle Gaveau, Paris/ Fransa
 21 Kasım 1928 Salzburg Festpielhaus, Avusturya
 26 Kasım 1928 Lido fort he Anglo-American Press Association Paris/ Fransa
 17 Aralık 1928 Théâtre de L'Àvenue Paris/ Fransa
 18 Kasım 1929 Bilimsel Eğitim Derneği, La Havre/ Fransa
 25 Şubat 1930 Salle d'l'ena, Paris/ Fransa
 27 Ekim 1930 Palais des Beaux Arts, Brüksel/ Belçika
 3 Kasım 1930 Stadttheater Lucern, (Luzerner Theater) İsviçre
 6 Kasım 1930 Kursaal, Montreux, İsviçre
 7 Kasım 1930 Grande Théâtre de Lausanne İsviçre
 4 Aralık 1930 Salle Pleyel, Paris/ Fransa
 17 Aralık 1930 Théâtre de l' Avenue, Paris/ Fransa
 27 Aralık 1930 Théâtre des Célestins, Lyon/ Fransa
 3 Mart 1931 New York Town Hall, New York/ Amerika
 18 Mart 1931 Boot Theater, New York/ Amerika⁹⁷

⁹⁷ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 280-281
 (tez Sayfa 42'de bulunan tüm sahne ve ülke bilgileri)

- 25 Mart 1931 Orchestra Hall Chicago(ChicagoSymphonyCenter) Chicago/Amerika
 4 Nisan 1931 Brooklyn Academy of Music, Brooklyn/ Amerika
 6-7 Nisan 1931 Eaton Auditorium (The Carlu) Toronto/ Kanada
 10 Nisan 1931 Orchestra Hall, Detroit/ Amerika
 11 Temmuz 1931 L'Exposition Coloniale de Paris/ Fransa
 24 Ağustos 1931 Bad Reichenhall Kurhaus (Königliches Kurhaus) Almanya
 31 Ağustos 1931 Festspielhaus, Salzburg festivali, Avusturya
 23 Ocak 1932 La Scala, Milano/ İtalya
 16-17 Mart 1932 Innsbruck Stadttheater (Tiroler Landestheater) Avusturya
 5 Haziran 1932 Teatre Barcelona, İspanya
 12 Haziran 1932 La Ciutat del Teatre, İspanya
 20 Haziran 1932 Teatre Poliorama, Barselona/ İspanya
 14 Ağustos 1932 Salzburg festivali, Avusturya
 17 Aralık 1932 Théâtre de l'Avenue Paris, Fransa
 26-27 Mart 1934 Vittorio Emanuele, Torino/ İtalya
 10 Mart 1935 Casino Municipal de Cannes, Fransa
 20 Mayıs 1935 Centre Marcelin-Berthelot, Paris/ Fransa
 15 Haziran 1935 Centre Marcelin-Berthelot, Paris/ Fransa
 24 Haziran 1935 Grande Salle Rameau, Paris/ Fransa
 23 Kasım 1935 Théâtre des Mathurins, Paris/ Fransa
 30 Kasım 1935 Théâtre des Mathurins, Paris/ Fransa
 6-7 Aralık 1935 Théâtre des Mathurins, Paris/ Fransa
 14 Aralık 1935 Théâtre des Mathurins, Paris/ Fransa
 23 Aralık 1935 Théâtre des Mathurins, Paris/ Fransa
 30 Mart 1936 City Theater, Amsterdam/ Hollanda⁹⁸
 11 Haziran 1936 Paris/ Fransa⁹⁹

⁹⁸ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 281-282
 (tez Sayfa 43'de bulunan tüm sahne ve ülke bilgileri)

⁹⁹ Mme le Marechal Lyautey tarafından düzenlenen yardım gecesi için performans.

- 15 Haziran 1936 Paris/ Fransa¹⁰⁰
 25 Haziran 1936 Fransa¹⁰¹
 15 Kasım 1936 Guild Theater, New York/ Amerika
 29 Kasım 1936 Waldorf Astoria, New York / Amerika
 1 Aralık 1936 Waldorf Astoria, New York / Amerika
 24 Haziran 1937 Kahire/ Mısır¹⁰²
 29 Haziran 1937 Grande Salle Pleyel (Salle Pleyel) Paris / Fransa
 12 Temmuz 1937 Paris/ Fransa¹⁰³
 7 Aralık 1937 Fransa¹⁰⁴
 16 Ocak 1938 La Salle Pleyel, Paris/ Fransa¹⁰⁵
 29-30 Ocak 1938 La Salle Pleyel, Paris/ Fransa¹⁰⁶
 10 Mart 1938 Theatre Graslin de Nantes (Théâtre Graslin) Fransa
 5 Nisan 1939 Kahire / Mısır¹⁰⁷
 27-28 Haziran 1939 Grande Salle Pleyel (Salle Pleyel) Paris / Fransa
 16 Mart 1940 Théâtre des Bouffes-Parisiens, Paris/ Fransa¹⁰⁸
 30 Nisan 1940 Théâtre National de l'Odéon, Paris/ Fransa
 3-5 Ekim 1941 Fransa¹⁰⁹
 27 Kasım 1944 La Salle Pleyel, Paris/ Fransa
 10 Haziran 1946 Comédie des Champs-Élysées, Paris /Fransa
 23 Kasım 1948 Théâtre Édouard VII, Paris /Fransa
 17 Nisan 1949 Théâtre National du Palais de Chaillot, Paris /Fransa¹¹⁰

¹⁰⁰ Kuzey Afrika Yazarları Derneği için resital.

¹⁰¹ Ulusal Sanatkarlar Federasyonu ve Gazeteciler, Sanatçılar Federasyonu yemeği.

¹⁰² Before King farouk (Önce Kral Faruk-eserin adı)

¹⁰³ Kuzey Afrika hayır kurumları için yardım gecesi.

¹⁰⁴ Annales Konferansı Üniversitesi

¹⁰⁵ Paris Senfoni Okestrası ile.

¹⁰⁶ Paris Senfoni Okestrası ile.

¹⁰⁷ Sphinx soirée ve Giza Pyramids eserleri ile.

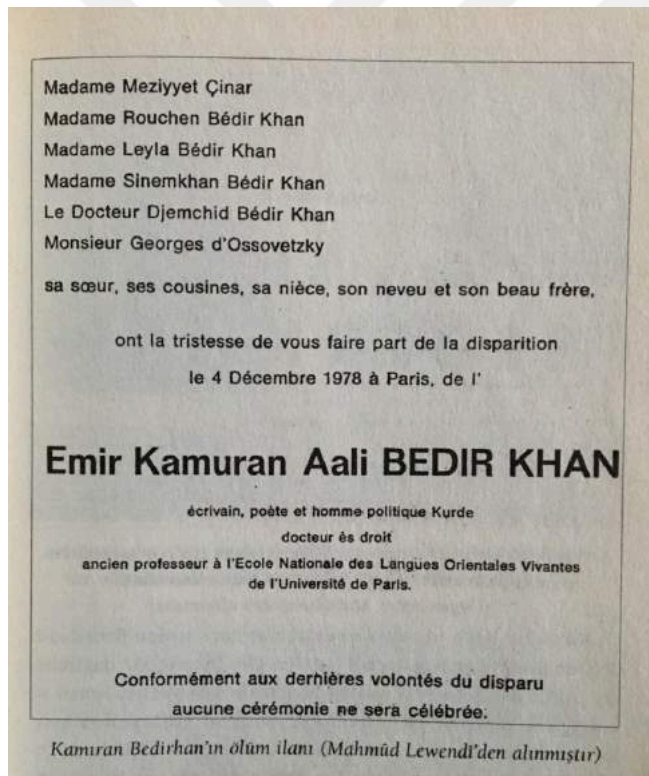
¹⁰⁸ 1939 da gerçekleşen Erzincan depremi için yardım gecesi.

¹⁰⁹ Fransız Büyük Avrupa Palais Tiyatrosu sergisi.

¹¹⁰ Leyla Safiye **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** 282-283-284
 (tez Sayfa 44'de bulunan tüm sahne ve ülke bilgileri)

5. AİLE İLİŞKİLERİ

Kuşaklar boyu yaşadıkları topraklardan sürülen Bedirhaniler, imamesi kopmuş bir tesbih taneleri gibi yeryüzüne dağılmışlar. Aldıkları değişik soyadları nedeniyle aile üyeleri ismen ve cismen kopmuşlar birbirlerinden. Leyla'nın Kamuran Bedirhan'la iletişimi konusunda bir bilgi bulunmazken adı Kamuran Bey'in ölüm ilanında yer alıyor.¹¹¹

Resim 5.1 Kamuran Bederkhan'ın ölüm ilanı.
(Leyla Safiye, LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü 95)

¹¹¹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 96

“LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü ve Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance” kitaplarının yazarı Leyla Safiye ise şöyle bir anekdotla Süreyya Bedirhan ve Leyla Bederkhan münasebetini anlatıyor;

Leyla La Scala da Belkıs’la sahneye çıkınca kulis kapısında Süreyya Bedirhan beliriyor. Daha önce Celadet Ali Bedirhan’la beraber çıkardıkları gazete ve dergilerde Leyla’ya yer vermedikleri için Leyla biraz çekiniyor ve korkuyor. Kapıyı açtığımda ise babasının gözleriyle ona bakan amcasını elinde bir demet gül ile görünce çok seviniyor. O zaman Bedirhanilerin onu affettiğini bir bakıma dansı ile kabul gördüğünü anlıyor Leyla.¹¹²

Resim 5.2 Leyla Bederkhan, La scala, Saba Melikesi Belkıs 1932

Sinemxan Bedirhan’ın görüşleri Kamuran Bedirhan’ın yazdığını iddia ettiği mektuplardaki tehdide ve Leyla’nın arşivine yönelik;

¹¹² Leyla safiye ile Yeşim Coşkun 9Kasım 2015 tarihli İstanbul görüşmeleri sırasında kayıt altına alınan sesli notlarda Leyla Safiye’nin aktardıklarıdır. Bu bilgiyi Leyla Bederkhan, vaftiz kızı Leila Perret’e bizzat kendisi anlatıyor. Leila Perret ise yazar Leyla Safiye’ye kendisi aktarıyor. (Leyla Perret, Leyla Safiye’nin yengesi olup dayısı ile evlidir.) sözlü arşiv.

5.1 Sinemkhan Bedirxan'ın Görüşleri;

Leyla'yı ilk kez 1968'de Paris'te gördüm. Babası öldüğünde leyla 12 yaşındaydı ve İsviçre'ye yerleşmişlerdi. Bale eğitimine burada başlamıştı. Onu tanıdığımda sağlığı biraz bozulmuştu ve iyi yürüyemiyordu. Evi bir müzeyi andırıyordu, iki ilginç tablo hatırlıyorum biri pramitlerin resmi idi ve evinde heykeller vardı.

Bana yaşadığı bir anıyı şöyle aktardı;

La Scala'da ki performansın dan önce bir mektup almış. Bu mektupta Celadet ve Kamuran Bedirxan; (amcaları) orada performans gösterirsen sonuçlarına katlanırsın gibi bir tehdit mektubu yollamışlar. Mir Bedirxan'ın torunlarından biri dansöz olamaz ya da dans edemez notu düşmüşler. Leyla bu mektubu avantaja çevirerek tehdit mektupları alıyorum diye bir gazetede yayınlatarak kendi propagandasını yaparak Avrupa'da büyük bir yankı yaratmayı başarmıştı. Leyla, Kürt prensesi bir balerin olarak çok tanındı.

Amcam Süreyya Bedirxan, Vahide adında bir oyun yazmıştı. Fransızca yazılan bu oyun Leyla'nın yaşamının bir parçasıydı. 1978 yılı Kamuran Bedirxan'a ait dökümanların içinde bulmuştum bu oyunu. Bunu leyla'ya vermiştim ve tekst onda kaldı. Parise bir sonraki dönüşümde Leyla vefat etmişti. Leyla Paris'e geldikten sonra orayı çok sevmişti. Yaşamının sonuna kadar da orada kaldı ve vefat etti. Eşi ondan evvelce ölmüştü ve kendi ölümünde de yanında akraba derecesinde yakınlığı olan birileri yoktu. Evi adeta bir arşivi andırıyordu, hakkında çıkan bir çok gazete küpürü, kostümleri, dans etmeye başladığı günden bu yana bir çok eski pointi (bale papuçları ve patikleri) ve bir çok tablo vardı. Bildiğim kadarıyla bunların hepsi zamanla dost olduğu yan komşusu olan Fransız bir çifte kaldı.¹¹³

¹¹³ Leyla Bederkhan'ın Süleymaniye (Irak) de hayatta olan akrabası Sinemkhan Bedirxan'la, Yeşim Coşkun'un 12-14nisan 2015 tarihleri arasındaki e-mail yazışmaları. Kürtçe'den Türkçe'ye yazışmaların tercümesi Mehmet Çakmak tarafından yapılmıştır.

NEW YORK HERALD TRIBUNE, SUNDAY, FEBRUARY 8, 1931

The Romantic History of a Royal Exile Who Values Her Art More Than the Lost Glories of Court Life

An Oriental Princess Soon to Make Debut Here

Royalty Invades the Western Dance World; Dance Repertory Closes

By Mary F. Watkins

UNUSUALLY enough, nowadays when a dancer attains to a certain amount of prominence she has much of the tradition and the glamour which have always attached to the profession. Princess Leila Bederkhan, however, unlike her mother, is rarely subjected to a scrutiny on her past or an examination of her family archives. We take her dancers very much as they are when the curtain rises and the lights are on, and it is highly probable that she has not the typical dance public's interest or for that matter care, for instance, when Martha Graham was born, what sort of a home life she led in her youth, where Ruth Wignan went to school, what was the profession of Mary Wignan's father.

Occasionally, however, a background is thrown about so glamorously that it is a desirable part of the interest in the dancer, and this is strikingly the case in the newest personality to arrive in our midst from beyond the seas. We refer to the Princess Leila Bederkhan, who all bewildered in her hotel suite on Fifty-ninth Street while the New York world persistently rocks upon her feet on the Ile de France upon which she made so recently a very stormy landing. A great deal has already been written about her tragic history, and although she prefers to be known only as Leila, her work upon the stage, it is impossible to escape the remembrance that she is a patrician daughter of a kingdom so old that its beginnings are hidden even from history, but which has, in recent years, almost disappeared from view.

Princess

Her father, Prince Rezzak Bederkhan, was the son of the last Emir of Kurdistan, and after this wild and mountainous region between Turkey and Persia came under Turkish domination, he was master of ceremonies at the court of Sultan Abdul Hamid. Here he was very happy, and eventually his son led him to organize a revolt against the conquerors of his people, and his son paid with his life. The young daughter and her mother were forced to flee the country after many adventures across the desert to Egypt, where they were given a temporary refuge. In 1917 the British authorities, on the grounds of her Turkish citizenship, expelled her from the country. The princess completed her education in the inevitable neutrality

Princess Leila Bederkhan, daughter of murdered heir to the throne of Kurdistan

It was in a boarding school in Zurich that she first began to dance for the amusement of her fellow pupils, encouraged by the mistress who recognized in the dark, strange girl a temperament more suited to the arts than to the study of medicine which was intended for her by her mother. But the serious adopting of the dance as a profession was immediately frowned upon by her family, which was shocked and outraged at the idea of one of its princesses appearing upon a stage for every one to look upon.

Barriers

Later, however, came a certain amount of financial pressure upon these royal exiles, and eventually this independent young girl had her way, and the traditions of her race were overturned, to the great benefit, however, of a public which has swarmed to her theater in every European city where she has appeared. She has never studied her art, in the accepted sense of taking lessons in technique, but there

her childhood, and later in Egypt she became fascinated by the choreography of that ancient land, and delved deeply into the subject, assisted by the composer Naggjar, who has arranged for her much of the music used on her programs. Her dancing, as it is today, is the fabric of memories, of research, of native imagination and feeling.

"I do not dance many dances of the people. The Oriental dancer as she is at home would certainly not belong upon the stage of any Occidental concert hall. One or two only I have preserved, the rest of my repertoire is based upon Oriental themes adapted to the uses of the theater, but in themselves just as typical, I hope, as the cruder dances of the natives, because they spring from the same racial feelings and ideas. Just so it is with my costumes. I have a treasure chest of dresses, shoes, headgear, stuffs, but I do not use them often on the stage. They are too full of little detail, too minute and elaborate, too stiff in line to be effective before footlights. Rather do I take from them the idea and simplify it until I have exactly the

Portrait of a Lady

The Princess throughout showed us some of her costumes, first the originals with their heavy and meticulous embroideries and their jeweled elaboration, then the simplified versions which she will presently wear in her debut here, and we confessed that she was probably right, although it was impossible not to linger lovingly over the strange, beautiful stuffs from the Orient. Incidentally, the Princess herself goes clad in the smartest of gowns from the Paris which is now her adopted home. Contrary to the usual conception of the Eastern beauty, she is very tall and slender and wears her European clothes with great distinction. She is, furthermore, a beautiful, still very young woman, dark of hair and eye, with generous red mouth, aquiline nose, and skin like the celebrated lotos. She is sensitive, alert, at home in many languages as in many countries, poised, charming and a little shy. She is nervous over her New York debut, picturing our audiences to be as terrifying as the tall buildings and the electric strain in the air of our city, which must indeed be appalling to one of her languorous, unhurried, gracious race. "But I am very quick when I change my costumes," she assures us, having heard that entre-acte delays are our particular bugbear.

Art Comes

First
"Also I beg of you," she pleaded, "do not let the Americans think of me as a princess. I want first of all to win their respect as an artist, then as an interpreter of my people. The accident of my birth in a palace, of my romantic babyhood and the terrible horror of my father's sacrifices have, of course all played their part in myself and the work I do, but they are, after all, only background. I want to be judged for my dancing alone." Which is a thoroughly admirable attitude, but one little difficult to respect until after the first curtain has risen in the latter part of this month. What this month signifies in the history of this business of dance seasons only the event itself will reveal. But in the mean time, we have one of the most striking and glamorous personalities in our midst which it has been our professional pleasure to meet in many a dance season.

5.2 Henri Touache

İkinci Dünya savaşında Leyla Bederkhan, göçmen, sürgün, mülteci odağı Paris'te bir kez daha "öteki." iki kez köklerinden koparılmış olmanın izleri var mıydı? ruhunda kendileri de yaşadıkları topraklarda öteki olan Avusturya Yahudisi bir anne ve Kürt bir babanın kızı. Başkaları çocuklarına mal mülk bırakır; onlarsa başka olmayı, yaşamı her seferinde yeniden kurabilmeyi miras bırakmışlar kızlarına. Adını kendisinin değilmiş gibi işitmeye, görmeye alışmış Leyla. 1940'da annesinden dolayı Yahudi sayılan Leyla, Fransa'da kalabilmek için birlikte olduğu Henri Touache'la evlenmiş.¹¹⁴

Nina Berberova, "The italics are mine" adlı kitabında Hristiyan olmuş Rus Yahudisi Olga'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında tutuklanıp götürülüşüne tanıklık ediyor. Subayın, 'Sorun din değil, ırk sorunu ancak aryan olan eşi yaşıyor olsaydı iş değişirdi.' dediğini aktarıyor. Başka bir örnek; İhtar; Kleopatra ve Şehrazat balelerinin baş dansçısı. 1940'ta İngiltere'ye kaçan Rus Yahudisi İda Rubinstein'in Paris'teki evi ve çok nadir yapıtlardan oluşan 20.yy. edebiyat koleksiyonu Nazilerce yok edilmiş.¹¹⁵

Leyla Bederkhan, Sanatla bağı olmayan Deri fabrikası sahibi ve Zermatt'da¹¹⁶ dağ evi bulunan Henri Touache'la 1970'li yıllara denk gelen eşinin ölümüne dek evliliklerini sürdürmüş.

¹¹⁴ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 105

¹¹⁵ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 105-106

(Michael de Crossart, Ida Rubinstein, A Theatrical Life, Liverpool University 1987. S.204-206)

¹¹⁶ Zermatt, İsviçre'nin Valais kantonunun Almanca konuşulan kesiminin Visp bölgesinde 5800 nüfuslu bir belediyedir. Ana yerleşim merkezi İsviçrenin en yüksek zirvelerinden Mattertall'ın ayaklarında 1620 m yüksekliktedir. İtalya sınırında bulunan Theodul Geçidi'ne 10 km mesafededir.

Bu konu ekseninde ilginç olan bir bilgi L'est Republicain gazetesinin 12 Nisan 1939 tarihli yayınında L.Bederkhan'ın Joseph Goebbels'in, Berlin'de dansçılara bir davet vermesi ve Leyla Bederkhan'ın da davette bulunması. Yüksek rütbeli subayların rağbet etmediği davete son anda uçağını kaçırarak Goebbels'in de katılmadığı detaylandırılmış. Joseph Goebbels'in Adolf Hitler'in propaganda bakanlığını yapmış biri olduğu düşünülürse anne tarafından Yahudi olan Leyla Bederkhan'ın bu düzlemde cesareti mi? yoksa kayıtsızlığı mı? bir meydan okuma eylemi içeriyor, bu sorunun cevabı hiç bir zaman öğrenilemeyecek.¹¹⁷

¹¹⁷ Kaynak Leyla Safiye.

5.3 Leyla Bederkhan'ın Son Dönemi

Leyla Bederkhan, Bertrand Bareilles'in de yüreklendirmesiyle Bois'de Bolulougne¹¹⁸ yakınlarında bir dans okulu açmış. Bertrand'ın torunları okulun ilk öğrencileri arasındaymış. Bu okulda popüler Kürt şarkı ve danslarının özenle yeniden düzenlenmesinden oluşan zengin bir repertuvarın ve kaybolmaya yüz tutmuş ender bulunan müzik aletlerinden oluşan koleksiyonun tanınması sağlanmış. Stockholm Dans Müzesi kurucularından ve Carina Ari Kütüphane yöneticisi olan Bent Hager'e göre ünlü Fransız ailelerin kızları için leyla Bederkhan'dan dans dersi almak Paris'te modaymış.¹¹⁹

Leyla Bederkhan, 26 Aralık 1986'da, Fransa'nın güneybatısındaki Mountauban'da öldü. Yaşamının son günlerini burada Cahors'taki Pinkasfeld de anne tarafından olma kuzeninin villasında geçirmiştir.

Buraya gelmeden önce Paris'te kendisini kandıran bir çift tarafından dolandırılarak bir çok varlığını kaybetmiştir.

¹¹⁸ Paris/Fransa'da bulunan Bolulougne Ormanına yakın bir bölge.

¹¹⁹ Leyla Safiye **LEYLA Bir Kürt prensesin öyküsü** 106 (Roland Bareilles, Yage s.345)

6. MEZOPOTAMYA DANS “LEYLA”

Mezopotamya Dans'ın, Leyla Bedirxan'ın hayatından yola çıkarak ele aldığı ‘Leyla’ projesini Leyla Bedirxan’ın o dönemde yaşadığı olayları ve gerçekleştirmek istediği sanatına dair yaşadıklarından feyz alarak kurguladı. Grup; büyük zorluklarla tarihe ismini yazdırmayı başaran, dünyanın en önemli operalarından biri olan "La Scala" da "Saba Melikesi Belkis"a ruh veren, Türkiye, Mısır ve Avrupa kültürü ile büyüyen Leyla'nın hayatını ve sanatını biyografik bir eserle sahnelemeyi seçti. Leyla Bedirxan'ın 1930'lu yıllarda Avrupa'da dans sanatını icra eden ilk Kürt ve müslüman kadın olma özelliği, Uzakdoğu Ortadoğu ve Avrupa'dan ilham alması, ailesi ve yakın çevresinin tepkisine rağmen dans etmekte ısrarlı olan duruşunun bir kadın mücadelesini ifade ettiği için eser olarak, grubun öncelikli repertuar seçiminde yer aldı.

Leyla karakterini özgür, kendi ayakları üzerinde duran ve istediğini ortaya koyan bir kadın imajı ile sahneleyen Mezopotamya Dans, Leyla'yı kimliği yaşadıkları ve dansa olan bağlılığı ile gerektiğinde ailesi ile bile karşı karşıya gelmeye hazır ve mücadeleye her zaman devam eden bir kadın imajı ile sergiledi. Bunun yanı sıra ana karaktere kırılğan tarafını da ekleyip, yalnızlığını da var olan konseptte dahil etti. Bu yüzden ana karakterin yer yer çok yumuşak olan danslarını yer yer mücadele bölümleri takip ettiğinde harekette ve koreografide sertleşen bir seyir izleyebildi seyirci. 40dk. süren eserin Koreografisi Serhat Kural'a ait.¹²⁰

¹²⁰ Serhat Kural, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuarı Modern Dans Anasanat Dalı (Çağdaş Dans) mezunu 2010. Geleneksel danslarla başlayan dans yolculuğu 2003 te çağdaş dans ile devam etti. Türkiye'nin önde gelen koreografları Zeynep Tanbay ve Aydın Teker ile çalıştı. 2005 yılında bir kaç arkadaşı ile birlikte Mezopotamya Dans topluluğunu kurdu. 2007-2009 yılları arasında İstanbul Şehir Tiyatrolarında çalıştı. Şehir Tiyatroları, Devlet Tiyatroları ve özel tiyatrolara koreografiler yaptı. Uzun yıllar Akbank Sanat'ta dans dersleri ve koreografi yaratım çalışmalarında bulundu. 2017 yılında Almanya Wiesbaden Devlet Tiyatrolarına koreografi yaptı. Pina Bausch Dans Festivali(Almanya) Battery Dance Festivali (Amerika) gibi önemli festivallerin yanı sıra Avrupa, Amerika ve Ortadoğu da bir çok festival ve turne gerçekleştirdi. 2018 yılından beri Dans ve müzik çalışmalarına devam etmektedir.

Leyla Bedirhan'ı, dansçı olarak yorumlayan kişi Yeşim Coşkun. Diğer dansçılar İsmet Köroğlu¹²¹ Ayhan Karaağaç¹²² ve Serhat Kural. Eserin Müziklerini bölüm bölüm tasarlayıp besteleyen Nurhak Kılagoz,¹²³ Mezopotamya Dans üyeleri ile kolektif bir çalışma kompozisyonu izledi. Zaman zaman danslar izlenip, üzerine müzikler düşünülüp, zaman zaman da müziklerin altyapısı oluşturulup danslar adım adım denendi. Bu method Mezopotamya Dansın daha önceki projelerinde de sürekli izlediği bir yöntemdi fakat Leyla Bederkhan'ın yaşamını incelediğinde karşılaşılan bilgilerde gruba gülümseten bir neden de yarattı. Sayfa 10'da "2.2. Müzisyeni Maurice Naggiar" başlıklı bölümde, Leyla Bederkhan'ın da aynı yöntemle çalıştığı anektodu vardı. Çalışma yöntemlerinin yakınlığı ve her eser için araştırma titizliği göz önünde bulundurulunca farklı zamanlarda da olsa aynı sanat alanı içerisindeki disiplin ve yöntemin benzerliği projeye olan inancı daha da motive etti. Kostüm tasarımı için Leyla karakterini özenle inceleyen Rojin Aslı Polat¹²⁴ iki özel kostümü Leyla'nın seçimlerini, renklerini ve dönemini es geçmeden titizlikle hazırladı.

¹²¹ İsmet Köroğlu, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı Modern Dans Anasanat (Çağdaş Dans) Dalını bitirdi, M.S.G.S.Ü Güzel Sanatlar Enstitüsü Modern Dans programında Yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Mezopotamya Dans'ta dansçı ve koreograf olarak çalışmalarına devam etmektedir. Yoga eğitmenliğinin yanı sıra fotoğraf projeleri, modellik, styling, fotoğraflar için koreografi çalışmaları vardır. Çalışmaları online ve basılı dergilerde yer almaktadır. Fotoğraf projeleri, Şili, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Almanya, İngiltere gibi ülkelerde yayımlanmıştır. Ayrıca online sanat paylaşım sitesi beraber.co'nun kurucularındandır.

¹²² Ayhan Karaağaç, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı Modern Dans Anasanat (Çağdaş Dans) Dalını bitirdi. İstanbul Modern Dans topluluğu (MDT), Zeynep Tanbay Dans Projesi, Hodjapasha Dance Theatre, Shaman Dance Theatre, Akbank Sanat ve Mezopotamya Dans gruplarında dans etti. Bu gruplar içerisinde Beyhan Murphy, Aysun Aslan, Andonis Foniadakis, Dieter Baumann- Jute Hell, Mark Baldwin, Annabelle Lopez Ochoa, Uri Ivgi-Johan Greben, Sidra Bell, Heidi Veirthaler, Zeynep Tanbay, Patrick de Bana gibi koreograflarla çalıştı.

¹²³ Nurhak Kılagoz, Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi-Üflemeli Çalgılar-Flüt bölümünden mezun oldu. Aynı Üniversitede Pedagojik Formasyon eğitimini tamamladı. Staatstheater Wiesbaden operasını "Yağmurun Altında Bekleyeceğiz" oyun müziklerini besteledi. Flüt ve Saksofon eğitmenliğinin yanı sıra kendi yaratımlarına devam etmekte ve bazı müzik gruplarına (Yeni Türkü) enstrümanist olarak eşlik etmektedir.

¹²⁴ Rojin Aslı Polat, Paris Esmod mezunu, Beymen Academia ilk yarışma birincisi, Beymen Academia ve Beymen Erkek Departmanı ve Derishow da çalıştı. 9 sene önce kendi atölyesini kurdu. Midnight Express de ürünleri satılıyor.

Ve bir sosyal sorumluluk projesi olan güney doğu anadoluda kadınları istihdam etmek için birleşmiş milletlerin desteğiyle kurulmuş Argande markasına gönüllü tasarım desteği veriyor.

Leyla eserinde, Leyla Bederkhan'ın hayatındaki akrabalık bağlarının zayıflığı ve annesininde çok ön planda olmaması nedeniyle dans kompozisyonunu Leyla'nın erkekleri üzerine kurdu, grup. Babası ile zorunlu kopuşu ve ardında bıraktığı büyük aile mirası (Bedirhaniler) eşi ve dans partneri ile ilişkisi üçgeninde üç erkek dansçı ve Leyla karakteri üzerine kurulu epizot parçalardan bir akış oluşturdu Mezopotamya Dans. Ana teması biyografi üzerine kurulu olan eser için dansların bir bütün yoğunluğu da ana karakter üzerinden kompozisyonlaştırıldı. Eserin açılışı Leyla'nın doğuşunu, var oluşunu simgeleyen bir yalnızlıkla açılırken, sonu yine tüm başarılarına ve mücadelesine rağmen yolu yalnız tamamlamak zorunda kalan ve varoluşunu ispatlayan bir karakterle yine tek başına simgelenerek finalize edildi.

Eserin Künyesi

Koreografi ; Serhat Kural

Dans ; Ayhan Karaağaç, İsmet Köroğlu, Serhat Kural, Yeşim Coşkun.

Müzik ; Nurhak Kılagöz

Kostüm ; Rojin Aslı Polat

Işık Tasarım ; Ferhat Güneş

Afiş tasarım ; Metin Çelik

Eser süresi ; 40dk.

6.2 Eserin Fotoğrafları

Resim 6.2.1 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Tamer Pınar / 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır
Dansçı; Yeşim Coşkun

Resim 6.2.2 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Tamer Pınar / 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır /
Dansçılar; Ayhan Karaağaç, Yeşim Coşkun

Resim 6.2.3 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Tamer Pınar / 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır
Dansçılar; Yeşim Coşkun, İsmet Köroğlu

Resim 6.2.4 Mezopotamya Dans “Leyla”
22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır video çekiminden.
Dansçılar; Ayhan Karaağaç, Serhat Kural, İsmet Köroğlu

Resim 6.2.5 Mezopotamya Dans “Leyla”
22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır video çekiminden.
Dansçılar; Ayhan Karaağaç, Serhat Kural, İsmet Köroğlu

Resim 6.2.6 Mezopotamya Dans “Leyla”
22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır video çekiminden. Dansçı; Yeşim Coşkun

Resim 6.2.7 Mezopotamya Dans “Leyla”
22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır video çekiminden.
Dansçılar; Ayhan Karaağaç, Yeşim Coşkun

Resim 6.2.8 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Murat Dürüm / 27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul
Dansçılar; Ayhan Karaağaç, Yeşim Coşkun, Serhat Kural, İsmet Köroğlu

Resim 6.2.9 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Murat Dürüm / 27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul / Dansçı; Yeşim Coşkun

Resim 6.2.10 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Murat Dürüm / 27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul / Dansçı; Serhat Kural

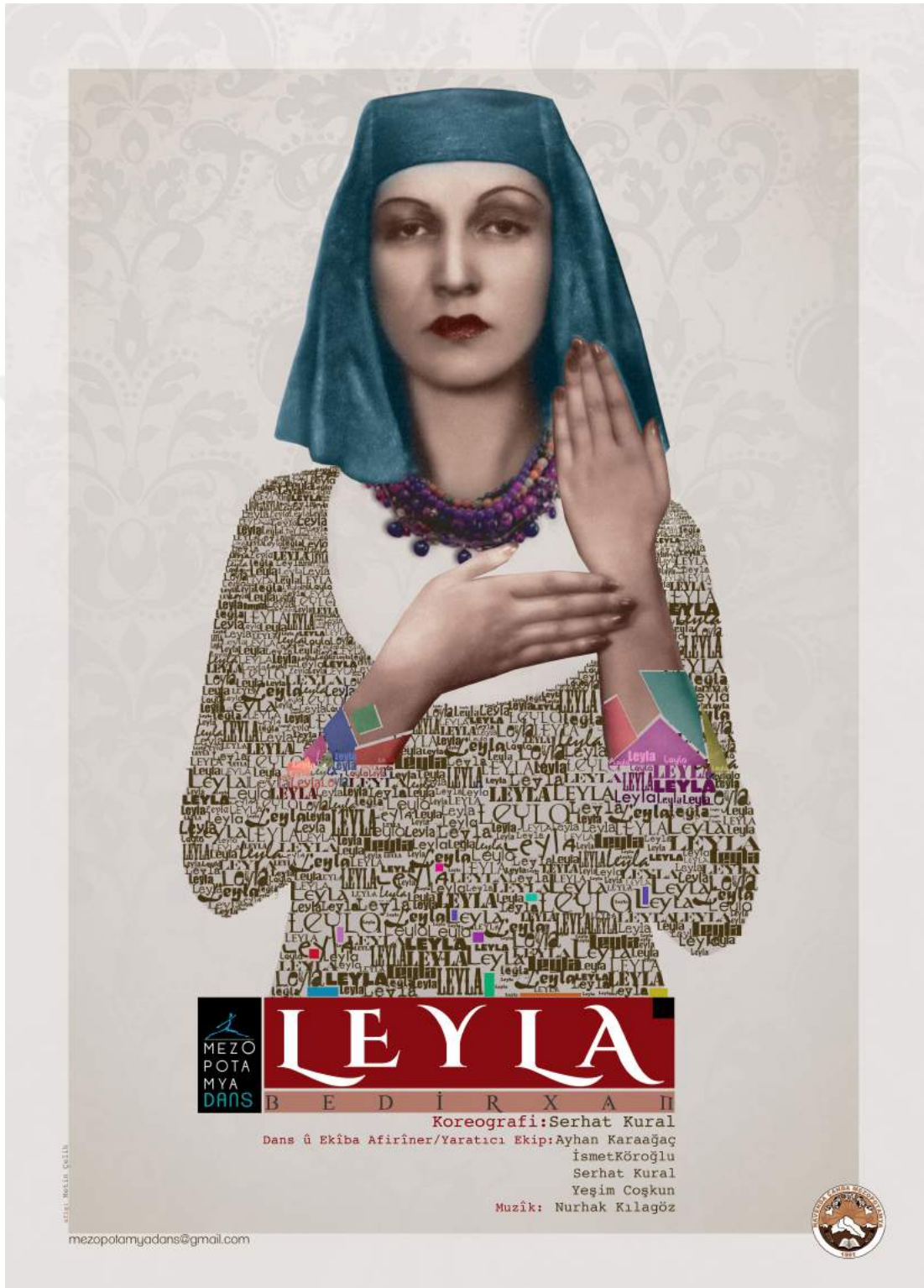
Resim 6.2.11 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Murat Dürüm / 27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul
Dansçılar; Ayhan Karaağaç, Yeşim Coşkun

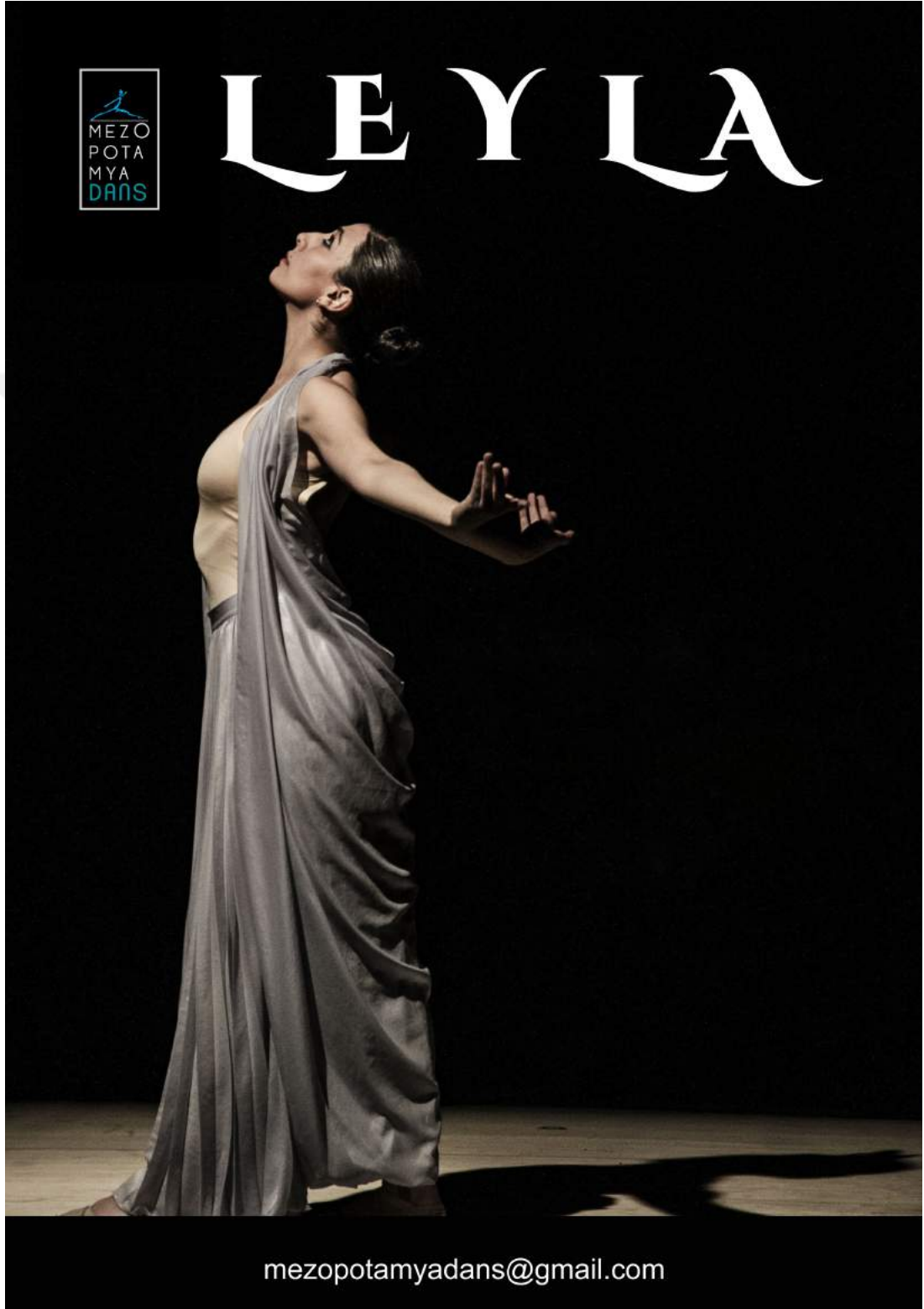
Resim 6.2.12 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Murat Dürüm / 27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul
Dansçı; Yeşim Coşkun

Resim 6.2.13 Mezopotamya Dans “Leyla”
Fotoğraf Murat Dürüm / 27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul
Dansçı; Yeşim Coşkun

Resim 6.2.14 Mezopotamya Dans “Leyla” Metin Çelik tasarımı ile Orjinal afiş.

Resim 6.2.15 Mezopotamya Dans “Leyla” Metin Çelik tasarımı ile ikinci afiş. Dansçı; Yeşim Coşkun

6.3 Eserin Sahnelendiği Yerler ve Tarihler

- 16 Mayıs 2015 Fulya Sanat, İstanbul/ Türkiye
 12 Kasım 2015 Tak Teather , Berlin/ Almanya
 17 Kasım 2015 Moda Sahnesi, İstanbul/ Türkiye
 22 Kasım 2015 Şehir Tiyatrosu, Diyarbakır/ Türkiye¹²⁵
 26 Şubat 2016 Sanat Mahal, Bursa/ Türkiye
 7 Mart 2016 Moda Sahnesi, İstanbul/ Türkiye
 28 Mayıs 2016 Fulya Sanat, İstanbul/ Türkiye
 30 Mayıs 2016 Batman Sanat Tiyatrosu, Batman/Türkiye¹²⁶
 27 Aralık 2016 Moda Sahnesi, İstanbul/ Türkiye
 15 Nisan 2017 Hamburg Üniversitesi, Hamburg/ Almanya
 18 Nisan 2017 Theater Forum Kreuzberg Berlin/ Almanya
 7 Mayıs 2018 Moda Sahnesi, İstanbul/ Türkiye

6.3.1 Eserin Fragmanı

16 Mayıs 2015 Prömiyer günü yapılan ilk çekimden montajlanan görüntülerde kostüm değişikliğine henüz gidilmemişken.¹²⁷

¹²⁵ 3.Amed Tiyatro Festivali

¹²⁶ Batman Tiyatro Festivali

¹²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=Ngq7ZS4UgNs>

6.3.2 Haber Kupürleri

17 Kasım 2015 Salı kultur.ozgur-gundem.com **kültür Gündem 15**

Seni unutmayaacağız iki gözüm

Söylenmesi gerekirken susmuş ve sözlerle haykırarak çökmeyen Ahmet Kaya... 35 yıl önce aramızdan ayrılan Ahmet Kaya'nın hayatını ve sanatını anan Leyla Bedirxan, 'Seni unutmayaacağız iki gözüm' adlı dansı sahneye taşıyor. Dansın yanında Kürt kimliğiyle de sahneye taşıdığı 'Kürtler'in Isadora'sı' adlı dansı, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor. 'Kürtler'in Isadora'sı' adlı dansı, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor.

Kürtlerin Isadora'sı 'Leyla' sahnede

Mezopotamya Dans Ekibi dansçıları, yenilikçi ve ilerici kişiliğiyle Kürt kadın mücadelesini ve Kürt kimliğini temsil eden bale sanatçısı Leyla Bedirxan'ın mücadeleye geçen hayatını ve 'direnen kadın' kimliğini izleyicilere buluşturacak

Erim Kepenek / İstanbul / DHA
Mezopotamya Dans Ekibi, Kürt kadın balesi sanatçısı Leyla Bedirxan'ın yaşamını sahneye taşıyor. Dansın yanında Kürt kimliğiyle de sahneye taşıdığı 'Kürtler'in Isadora'sı' adlı dansı, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor.

Kürtleri ile vatanın bir kadın
Yahudi bir anne olan Hürriyetçi Hürriyetçi Bedirxan, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor.

'Kürtler'in Isadora'sı'
Bedirxan'ın hayatını anlatan 'Kürtler'in Isadora'sı' adlı dansı, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor.

Resim 6.3.2.1 Mezopotamya Dans "Leyla" 17 Kasım 2015 özgür Gündem

12. aktüel **Ekspres** www.guncdoguarkivisi.com 17 Kasım 2015 Salı

Kürtlerin Isadora'sı 'Leyla' sahnede

Mezopotamya Dans Ekibi, Kürt kadın balesi sanatçısı Leyla Bedirxan'ın yaşamını sahneye taşıyor. 'Leyla Bedirxan' adlı dansın ilk gösterimi bugün yapılacak. Dansın yanında Kürt kimliğini de sahneye taşıyan Bedirxan, ilerici kişiliğiyle Amerikalı kadın dansçı Isadora Duncan'a benzetiliyor. Ailesi tarafından yaşadığı dönemde yok sayılan ve hep engellenen Bedirxan, Kürt kadın mücadelesinde de önemli bir figür.

'Kürtler'in Isadora'sı'
Bedirxan'ın hayatını anlatan 'Kürtler'in Isadora'sı' adlı dansı, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor.

'Kürtler'in Isadora'sı'
Bedirxan'ın hayatını anlatan 'Kürtler'in Isadora'sı' adlı dansı, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor.

'Kürtler'in Isadora'sı'
Bedirxan'ın hayatını anlatan 'Kürtler'in Isadora'sı' adlı dansı, Kürt kadını temsil eden bir sanatçı olarak da sahneye taşıyor.

Resim 6.3.2.2 Mezopotamya Dans "Leyla" 17 Kasım 2015 Güneydoğu Ekspres

21 Nisan 2017 Cuma

KÜLTÜR

Leyla Bedirxan, dans ediyor!

“Tarihim ve gelenğimden gelen Leyla'yı, Meryem Han'ı ve Aysel Şan'ı anlatmaya devam edeceğim. Bu yaşamı asla onların istediği şekilde yaşamayı kabul etmeyeceğim. Bu nedenle onlar dans etmemizi istemiyorsa biz dans etmeye devam edeceğiz.”

Göründe Leyla Bedirxan'ın dansçı Yeşim Coşkun canlandırıyor.

YERKİ ARDIL
BERLİN

İk Kürt kadın dansçı ve balerin Leyla Bedirxan'ın yaşamını konu alan 'Leyla Berlin'de ikinci kez seyirciyle buluştu. Tiyatro Forum Kreuzberg'de sahneye çıkan Mezopotamya Dans Grubu'nun gösterisini çoğunluğunu DESTDAN Berlin Kadın Meclisi üyelerinin oluşturduğu kadınlar izledi. İstanbul'dan gelen grubun gösterisi ardından Leyla'yı oynayan tiyatro ve dans sanatçısı Yeşim Coşkun ile bir araya geldik. Oyun nedeniyle artık Leyla Bedirxan ile özdeşleşen, günlük yaşamda da kendisine 'çöçka Leyla' diye hitap edilen Coşkun ile oyunlarının yanı sıra Leyla Bedirxan'ın yaşamı, mücadelesi ve Türkiye'deki son gelişmeler üzerine konuştuk.

Sizi sık sık Avrupa ve Almanya'da görürsünüz. Bunun nedeni ilgi mi, siz mi tercih ediyorsunuz?

Hakkınız neredeyse senede bir kez buralara gelmeye çalışıyoruz. Geçen sene de 'Leyla' için Berlin'e gelmiştik, TAK Tiyatro'da oynamıştık. Bu kez de aslında Hamburg Üniversitesi'nde gerçekleştirilen 'Demokratik, Modernite Konferansı' için geldik. Konferansın ilk günü, '4 Kapı 40 Makam' isimli oyunumuzu oynadık, ikinci gün Leyla'yı. Ardından Berlin'den Leyla'yı tekrar sahneye önerisi geldi. DESTDAN Berlin Kadın Meclisi'nin önerisi ve İhsan Osman'ın ortak organizasyonu burada seyircimizle buluştuk.

Bizim için, özellikle de benim için çok güzel oldu. Kadın Meclisi'nin yanı sıra konservatuardan arkadaşlarımla da buluştum. Bildiğiniz gibi ülkede artık sanat yapmak o kadar kolay değil. Sahneler kapandı, belediyelere kayyumlar atandı, Ahmed Şehir Tiyatrosu yeni bir sahne açtı fakat çok küçük. Dolayısıyla Kürdistan'da da artık "Sahnelerimiz var" diyemiyoruz. Bizim için artık Kürdistan'a gitmek de lüks bir durum oldu. Tiyatroların çoğu kapandı. Dans sanatının zaten alanı çok geniş değil. Sahneler veriliyor, dansçıları mesleklerini yapamayacak bir pozisyona geldi. Biz dansları asla vazgeçmeyeceğiz fakat bunun nasıl yapılacağını biraz da zaman gösterecek.

Sizin için dans neden bu denli vazgeçilmez?

Biz bu mesleği isteyerek seçtik, ke-

yifle yapıyoruz. İnsanlara bedenimizle bir şeyler anlatsaydı keyifli buluyoruz. Zor bir meslek aslında, tiyatro gibi değil. Sözlerin yok. Müzik gibi de değil, melodi yok. Aynı zamanda seyircisi yoğun olan bir alan da değil. O nedenle zeminini oluşturmak, o kadar kolay değil. Mezopotamya Dans Grubu, 2005'te kuruldu ve o zamandan bu yana bunun mücadelesini veriyor. Ortada büyük bir emek var. Arkadaşların çoğu büyük ben de konservatuar mezunuyuz. Birileri istemiyor diye ben bu emeği neden bırakayım?

Sanat ve bilim düşmanı bir diktatörlükle karşı karşıyayız. İleride "Dans da dahil güzel sanatların tümünü yasaklıyoruz" diyebilir mi?

Aslında şu anda da sanat da dahil birçok alan üzerinde yığınla yasayı uygulamış bulunuyor. Ama ben bunların tümünün geçici olduğuna inanıyorum. Bu şekilde inanmazsak zaten ilerleyemeyiz de. Çünkü bir ülkenin ve toplumun gelişmesine ayna tutan en önemli gerçeklik sanattır. Tiyatronun, dansın ve müziğin sesini kışkırdığımız zaman o toplum genler. Yani bizim ordulara ve silahlara ihtiyacımız yok; bizim sanata ihtiyacımız var. Dolayısıyla sanatla birlikte bir toplum gelişirse zaten ordulara da ihtiyaç duyulmayacaktır. Ben hep böyle düşünüyorum ve umut ediyorum. Bu süreç de geçicidir ve geçecektir. Ve bu süreç geçtikten sonra biz o sahnelerde daha fazla boy göstermiş olacağız. O günler geldiğinde biz, "Cemil Paşa Konağı kapandı, Mem ü Zin'i oynatılmıyor" gibi cümleleri aramızda bırakmış olacağız. O zaman Ahmed Şan'ı, Ceğerwin'i, Leyla Bedirxan gibi Meryem Han'dan Aysel Şan'a kadar gün yüzüne çıkmamış birçok şahsiyeti sahneye imkanı bulacağız.

Peki Leyla'nın halet-i rububesi nasıl? (Gülüyor) Leyla iyidir, ben de iyiyim. Biz de bir kez daha onun hayatını ve mücadelesini anlattık. Köklü Bedirxan ailesine mensup bir kadın ve ilk Kürt kadın dansçı. 1920'lerin sonunda modern dansın doğuş döneminde dans ediyor. Çok önemli yerlerde dans ediyor. İtalya'nın La Scala Balesi'nde mesela. Dönemin en ünlü New York Times, Le Figaro gibi gazetelerinde yer almış. Dönemin en ünlü New York Times, Le Figaro gibi gazetelerinde yer almış. Dönemin en ünlü New York Times, Le Figaro gibi gazetelerinde yer almış. Dönemin en ünlü New York Times, Le Figaro gibi gazetelerinde yer almış.

karşı büyük bir boykot var. Leyla durmuyor tabii ki. Annesinin desteği büyük. La Scala'da Belkes'i oynuyor bu çok büyük bir olay. Dünya çapında ünlü bir dansçı oluyor. Biz dansa başladığımızda karşımıza çıkan ilk karakterlendendi ama biz bunu ancak on yıl sonra sahneye cesareti bulabildik. Belki bu bizim için de iyi bir süreç oldu. Sanırım belirli süreçlerden geçip profesyonelliğe adım atmamız gerekiyordu. Neden bize çik tutmuş ilk Kürt kadın dansçısı ele almamız ki?

İçin bir diğer tuhaf yanı da biz onun hayatını araştırırken yazıyla buluştuk, ailesiyle irtibata geçtik ama kendisinin bir tane bile görüntüsüne ulaşamadık. Ve daha iki ay evvel elimize 40 saniyelik bir görüntü ulaştı. Bu da La Scala Balesi'nin arşivinden elde edildi. Heyecanlıydık, kanımız dondu. Kırk saniyelik siyah beyaz bir görüntü ve biz gerçekten de ona çok yaklaşıyoruz. Yani Leyla benim için artık çok özel bir kadın. Birçok yerde bana Yeşim yerine Leyla diye hitap etmeleri de hoşuma gidiyor. Tarihin arkasında kalmayan bir isimle birlikte anılmak oldukça keyifli bir şey. Yaaptığımız işten daha fazla gurur duyduğumuz sebeb oluyor.

Seyircilerin genelde tepkileri nasıl oluyor?

Sonuyorlar, merak ediyorlar. Çokça "Ne'yi anlattınız" diye sorular da oluyor. Aslında anlatılıyor ama oyunda Leyla üç erkekle birlikte dans ediyor. O kimdi? Onu dövüyor mu? Öbür adam niye geldi? Sorguluyorlar. Biz de anlatıyoruz. Biz de genelde oyundan sonra yaptığımız söyleşilerde onlara cevap olmaya çalışıyoruz. Bilmek istediklerini aydınlatmaya çalışıyoruz.

Kim bu Leyla'nın etrafını çepeçevre saran erkekler?

Biri abisi, biri eşi, diğeri dans partneri. Dolayısıyla bu güçlüce arasında Leyla sürekli olarak hayatındaki erkeklerden bahsetmiş. Annesi hayatının bütününde yer etmiş ama annesinden çok fazla bahsetmiyor. İlgilidir ki sahne hayatı boyunca eşinden çok destek görüyor. Partneri bir Yahudi ve o dönem Yahudi soykırımının olduğu dönem. Ondan çok destek görüyor. Daha sonra ailesinden kızlarını onu yavaş yavaş kabul etmeye başlıyor. Yani biz Leyla'nın hem çok yalnız hem çok güçlü hem de çok peyi başlamış bir kadın olarak, birlikte dans başlamış bir ka-

dan olarak anlatmaya çalıştık. Leyla dans ettiği dönemlerde yöyle bir durum da var. Birinci sınıf bir müzik kulunuyor. Klasik müzik, fakat dans üçüncü sınıf olarak görülüyor. Böyle bir çelişki var çünkü toplumda da böyle bir baskı var. Ama Leyla bunları dinlemiyor. Oradaki birçok akımın ve büyük dansçıların da izinden gidiyor. Leyla ölene kadar da kendi mücadelesinden vazgeçmiyor. Dansa devam ediyor. İstanbul'dan sürgün edildiklerinde daha 5-6 yaşlarında. Mısır'dan aldığı oryantal eğitim var. 15 yaşında Fransa'ya geliyor, İsviçre'de eğitim görüyor. Modern ve etnik dansları sentezleyen bir sanatçı. Bu anlamda da çok özel bir kadın, aynı zamanda da çok güzel. Bir seksen boyunda...

Bu anlamda pek uyumlu değilsiniz değil mi?

(Gülüyor) Evet, ben Koçgiri kadınıyım, o Cizreli. Fiziken kıyaslama yapıyoruz. Bir diğer anekdot da şu: Biz her dönem repertuarımızı bir konu içinden seçiyoruz. O gün herkes üzer konu getirmişti ve üçümüzün de birer konusu Leyla idi. Biz de dedik ki, demek ki zamandır.

Yani Leyla'nın davası ve mücadelesi devam ediyor diyebilir miyiz?

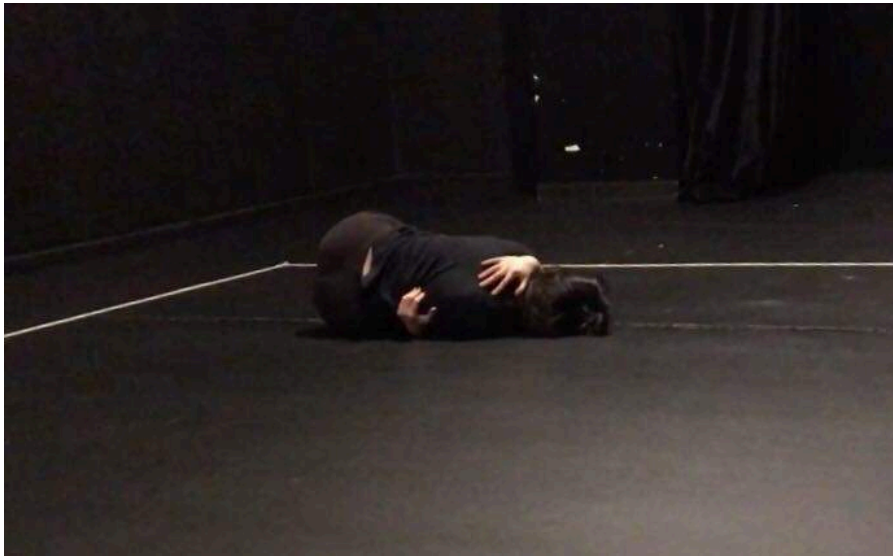
Ben her zaman umutlu oldum. Asla benim mesleğime kapılmadım. Bunu dayanamam da yarattıkları umutsuzluğa alınamadım. Ölümüne alınamadım. Sahnesizliğe ve üretimsizliğe alışmak gibi bir dayatma var. Seni bunsunla yaşamaya mecbur kalıyorlar ama biz birbirine alıyoruz. Ne sahnemiz dursun istiyoruz ne insanlar ölsün. Bu yaşamı asla onların istediği şekilde yaşamayı kabul etmeyeceğiz. Bu nedenle onlar dans etmemizi istemiyorsa biz dans etmeye devam edeceğiz.

Ben de kendi tarihim ve gelenğimden gelen Leyla'yı, Meryem Han'ı ve Aysel Şan'ı anlatmaya devam edeceğim. Çünkü onları da istemediği şey bu ve istedikleri bizi tarihimle olarak yok etmek. Bu yüzden ben ileride sürecin değişeceğine inanıyorum. Tarihte hiçbir benzeri sonuz olmamıştır ve bu da devam edemez. Dünya, doğa, evren ve de insanlık mutlaka kendi içerisinde bir dönüşüme uğruyor. Ben de bu yarattıkları kötü enerjinin mutlaka dağılacakına inanıyorum. İnanmak çok önemli ve alanları onlara bırakmamamız gerekiyor.

7. BİR SOLO KOREOGRAFİSİ OLARAK LEYLA

Bir solo koreografisi olarak Leyla'yı yeniden yaratma fikrine adapte olduktan sonra pratik çalışmaları için stüdyoya Ocak 2018'de tekrar girdim. Araştırma olarak teorisi genişletilmiş bir eserin stüdyo içerisinde pratiğe daha çok ihtiyacı vardı. Bu paralelde nasıl bir gidişat belirleneceğine karar verip, eseri üç bölüme ayırmaya ve her bir bölüm içeriğini yeni bir başlık adı altında inceleyerek yapılandırmaya karar verdim.

Prodüksiyon unsurları göz önünde bulundurulduğunda solonun şekillenmesi, mekanın ve hareketin getirdiği kompozisyon açısı ile ışık kullanımında bazı bölümler gelişti. Leyla Safiye ile yapılan ses kayıtları bazı bölümlerin müziği olarak tercih edilirken, bahsi geçen anlatımlarla hareket kompozisyonu arasındaki değişim faktörlerini sentezledim.

Resim 7.1 Bir solo koreografisi olarak Leyla / Mart 2018

Korografi ve Dans; Yeşim Coşkun

7.1 Üretim Süreci ve Eser Analizi

Bir solo eseri Leyla'yı başlangıç olarak üç bölüme ayrılan solo bir eser olarak yapılandırdım.

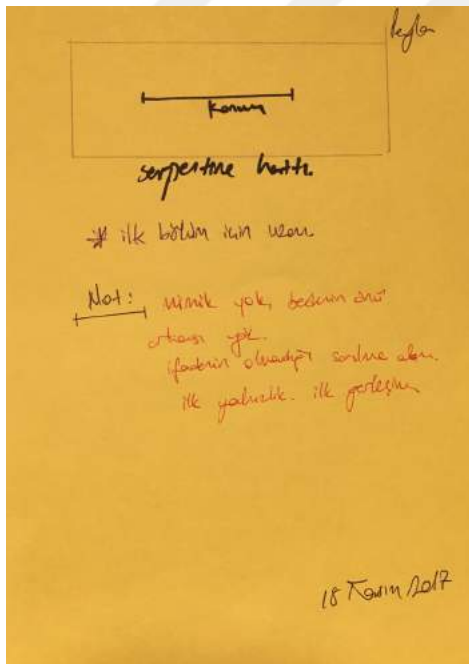
İlk bölümü şekillendirirken bir doğuş ve uyanış bölümü olarak kodlanan yer serisi için mekanı sabit tuttum. Bu bölümün olgunlaşması diğer bölümlere nazaran daha uzun sürdü. Hareketi durağan ve zemin şablonu tek merkez üzerinden şekillendiği için kısıtlı bir yön izlerken duygu açısından hareketler yoğun bir denge ortaya koydu. Bu bölüm için mekanda 3 farklı açıdan kamera çekimleri ile doğaçlamalar yapıldı.

Başlangıç, başlamak, en baştan, doğmak ve doğum kelimeleri giriş bölümünün esas aldığı başlıklar oldu. Anti tezi olarak bitiş, sonlandırmak, henüz var olmamak ve yok olmak temaları girilmemesi gereken sınırlar dahili olarak saptadım. Buna ek olarak negatif ve pozitif bir ayrıma gidilmedi. Hareket araştırması içerisinde bazı okumalarla birlikte yeniden yön bulan kompozisyonlar oluştu. Bunlardan biri olan Byung Chul Han'ın, "Güzeli Kurtarmak" kitabı kavramsal referanslar sağladı. Estetik kaygıdan ve hareketin biçimsel özelliğinden kaçmaya çalışırken Chul Han'ın "Estetikleştirme, estetik kılmamaya dönmüştür." anekdotu üzerinden şekilsel dinamikleri hareket dizisine dahil etmemek koreografinin gidişatında netliği sağladı. İlk bölüm yer düzleminde dansçı sırtı dönük seyirciye başlarken ikinci ve üçüncü bölümde karakterin düzlemi geniş açıdan mekanı kapsamaya başlar. Zemin şablonu ferah bir düzlem yapısı içinde ilerler.

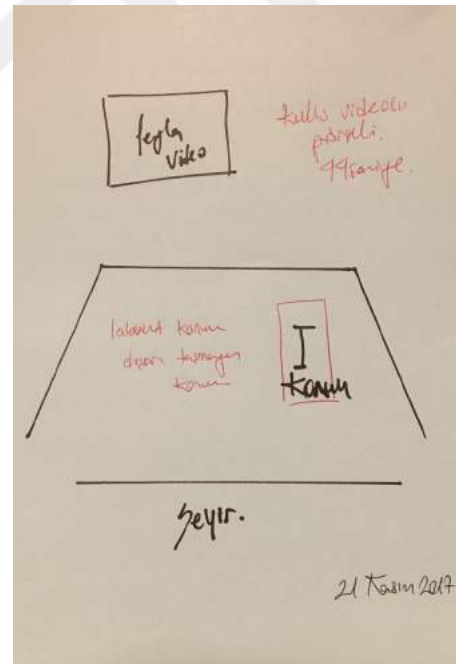
Kendi kendini var etme ve bir engel aşma olarak nitelen ikinci bölümde; ayakta bir ve yüzü hala seyirciye gösterilmeyen, bir ışık tasarımı ile ayakta duran dansçı. Bedenin arka tarafı dönük olarak tasarlanan koreografide, ışık tasarımı bir silüet sağlamak amacıyla yapılmıştır. Bir solo eseri Leyla'nın, duygusal ve fiziksel olarak

bilgelik üzerine bir savunma materyali üzerinden araştırma yönü ilerledi. Hem ruhsal hem fiziksel olarak potansiyeli ortaya koyma ve baskıyı reddetme üzerine çalışırken, Clarissa P.Estês'in, "Kurtlarla Koşan Kadınlar" kitabındaki; kendini korumak, nehri geri almak, yaratıcı ateşi yenilemek başlıkları hareket dizgeleri için referans alınmıştır.

Bu düzlemde ilerleyen kompozisyonun final bölümü kendi kendine yeten güçlü bir kadın imajı ile L. Bederkhan'a atfen bir kol dansı ile yeniden doğuş bölümü olan ilk epizota bağlanıp finalize bir son izlemiştir.

Resim 7.2 Bir solo koreografisi olarak Leyla günlük notları

Resim 7.3 Bir solo koreografisi olarak Leyla günlük notları

Resim 7.2 Bir solo koreografisi olarak Leyla

Günlük notları (günlük resmin içeriği)

18 Kasım 2017

Konum, serpentine hattı.

*ilk bölüm için uzam.

Not; Mimik yok, beden önü, arkası yok.

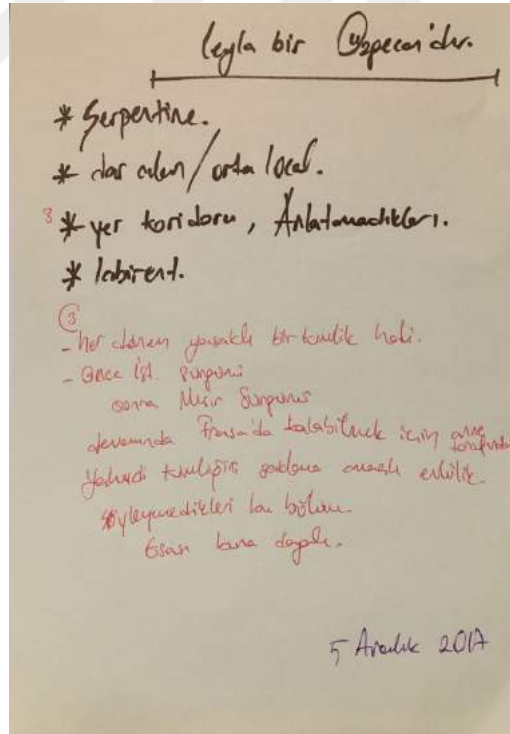
İfadenin olmadığı sarılma alanı. İlk yalnızlık, ilk yerleşim.

Resim 7.3 Bir solo koreografisi olarak Leyla (günlük resmin içeriği)

21 Kasım 2017

Leyla Video, kulis video görseli 44saniye.

1.konum; labirent konum, dışarı taşmayan konum / seyirci.

Resim 7.4 Bir solo koreografisi olarak Leyla günlük notları

Resim 7.3 leyla Solo Günlük notları (günlük resmin içeriği)

5 Aralık 2017

Leyla bir Özgecandır.

Serpentine.

Dar alan /orta lokal.

Yer koridoru, anlatamadıkları.

Labirent

Her dönem yasaklı bir kimlik hali.

Önce İstanbul sürgünü sonra Mısır sürgünü.

Devamında Fransa'da kalabilmek için anne tarafından olma Yahudi kimliğini saklama amaçlı evlilik.

Söyleyemedikleri bu bölüm, esası buna dayalı.

7.2 Eserin Künyesi

Koreografi ve Dans ; Yeşim Coşkun

Müzik ; Nurhak Kılagoz

Röportaj ve müzikteki ses ; Leyla Safiye Ataç

Süre ; 21dk.

Eserin prova videosu ; <https://vimeo.com/334547557> şifre; leyla2019

7.2.1 Müzikte Kullanılan Söz İçeriği

(Safiye Leyla Ataç ile 9 Kasım 2015'te yapılan röportajın deşifresi)

Bölüm1

İsviçre'ye gitmiş, orada Delsart prensipleri üzerine bale almak istemiş. Biraz yapmış fakat klasik bale almak için çok büyük artık.

14 yaşında, çok geç olduğunu söylüyorlar. Modern dansa yöneliyor. Ve çok ünlü Viyana opera balesinin bale hocası Gertrud Bodenwieser'la çalışıyor fakat diyorlar ki kolların çok uzun. Leyla Bederkhan 1.71 boyunda yani o kuşağı düşünürseniz çok uzun çok ince. Kimilerine göre şahane bir kadın çok alımlı bazıları da beğenmiyor. Onla çalışıyor ve tabii o çok üzülüyor. Kolların çok uzun, olmaz yani böyle uzun kollar balerin olamazsın diyor. Sonra tek başına 1924'te ilk solo resitalini veriyor fakat vereceken tehdit telgrafları geliyor dünyanın her bir tarafından. Bir Bedirhan, sahneye çıkamaz, bir Kürt kadını, bir Müslüman Kürt kadını, olmaz diye. Polis kordonla çeviriyor yani böyle bir sansasyonel olayla dans hayatına başlıyor, korkuyor fakat yine de danstan vazgeçmiyor. Dans onun ayakta durma simgesi.

Bölüm2

Çok önemli yerlerde Boise Theater'da, Amerika'da, Kanada'da, Newyork'da, Waldorf Astoria'da dans ediyor. Fransa'da Comedie Des Champs-elysees den tutun her türlü Salle d'lena, Salle Rameau önemli mekanlarda dans ediyor fakat dansın ötesinde ki dansı için şöyle diyebiliriz; doğuyu ve batıyı birleştiren bir dans. Stiliz bir dans. Muhakkak belli folklorik figürler almış değil dansında ama kendi anlattığı gibi Mezopotamya'nın renkleri, sesleri, ritmi var dansımda diyor. İlham almış ama sadece Mezopotamya'dan değil, İran, Kafkas mesela çiftetelli adında bir dansı var, çok çeşitli dansları var. İran üzerine çalışmış, Tunus'da bulunduğu bir minyatür üzerine, Pers minyatürü adlı bir dansı var. Kendisi aslında La Scala'daki Belkıs'ı dans etmeden önce kendisi bir koreografi yapmış Belkıs olarak. Sonra işte Leonide Massine'in yaptığı ve Respighi'nin müziklediği dansını yapmış.

Bölüm3

İstanbul'dan tanıdığı annesinin nikah şahidi olan Fransız Bertrand.B yüreklendirmesiyle bir okul açıyor. Ve bu okulda eski Kürt çalgıları sergileniyor. Kürt müzikleri notaya dökülüyor, danslar. Ve o grupla zaten bu performansları gerçekleştiriyor yani öğrenci yetiştiriyor. Öğrencilerinden bir tanesi Marian S. o da Yahudi bir kız, çok revaçtaymış Leyla'nın okulu, bu birincisi. İkincisi de, Ninette de Valois tanıyor ve Türkiye'de bale okulu kurulmasını dolaylıda olsa destekliyor. Bütün genç dans sanatçıları evine gidip onun kostümlerini alabilirmiş, evi açmış onlara, istediğinizi alın diye. Ve çok ilginç başka bir şey daha varhem çok ben merkezci bir kadın dedik, alaycı fakat bir yandan da çok ilginç 2. Dünya savaşı öncesi 1939-40 larda bale grubu ile, dans grubu ile bir yere giderken Avrupa'da, paraya ihtiyaçları oluyor. Hemen çıkarıp mücevherlerini satıyor ve grubunu bir yerden bir yere götürüyor, böyle de bir özverisi var.

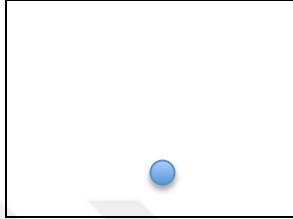
Bölüm4

Avrupa'nın her yerinden aşağı yukarı dans etmiş; İsveç, Fransa, İtalya, Almanya, Avusturya, İngiltere, Belçika, Amerika tabi, Chicago, Newyork, Canada, Mısır. Mısır'da modern zamanlarda Sfenksin önünde dans eden ilk kadın. İlklerini sorarsanız, dans eden, Modern dans yapan ilk Kürt kadın, ilk soylu Müslüman kadın sahnelere çıkan, bu şekilde ilkleri var. Onun için çığır açmış bir kadın. Annesi ayağa kalkan kadınsa, Leyla'da ayakta duran bir kadın.

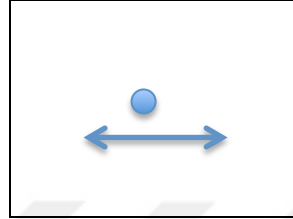
Bölüm5

Leyla'nın sanıyorum daha çok etkilendiği Loie Fuller ve Ruth S. Denis. Mesela Ruth S. Denis'in bir Ratha'sı var. Ratha bir Hint tanrıçası, ondan esinlenmiş. Leyla'da Radna diye bir şey. Fakat ben Radna'yı araştırdım çok ilginç, önce dedim acaba H N'ye mi? dönüştü , böyle küçük bir harf hatası mı? ama Radna, Romanya'da bir yer. Annesinin memleketinden esinlenmiş onu ele almış olabilir.

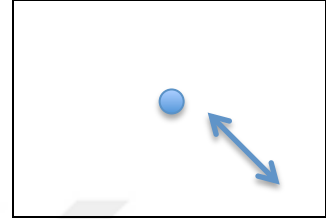
7.3 Zemin Şablonları

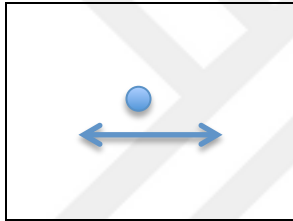
Şekil 1 Dansçı yerde uzanır.

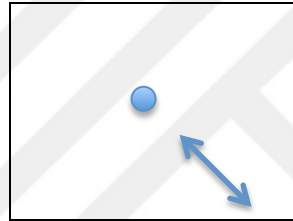
Şekil 2 dansçı merkezde
Sağ ve sol yönleri kullanır.

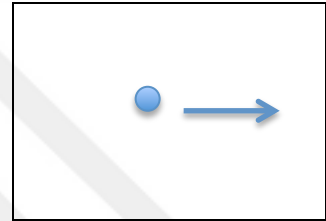
şekil 3 dansçı merkez ve
Sahne sağ ön düzlemi kullanır.

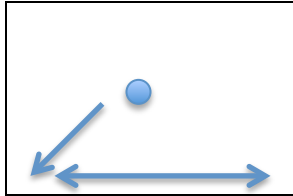
Şekil 4 (şablon2 tekrar eder.)

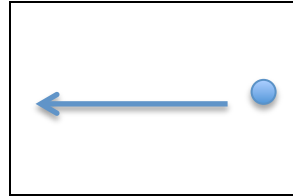
şekil 5 (şablon 3 tekrar eder.)

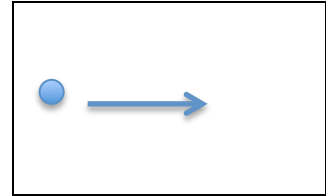
şekil 6 dansçı merkez ve
Sahne sağ düzlemi kullanılır.

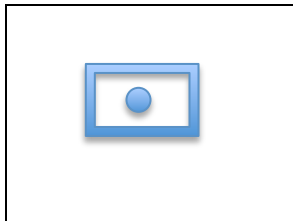
Şekil 6 dansçı, sahne sol ön
Ve sağ sol yönleri kullanır.

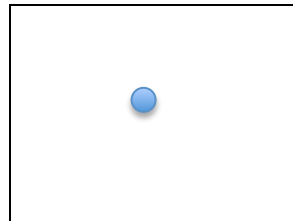
şekil 7 dansçı yer seviyesinde
Sahne sol düzleme ilerler.

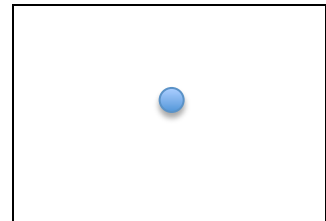
şekil 8 dansçı yer seviyesinde
Sahne sağ düzleme ilerler.

Şekil 9 dansçı, merkez
etrafında hareket eder.

şekil 10 dansçı merkezdedir.
Kol dansı ile sabittir.

Şekil 11 dansçı, başladığı yere
Geri döner, yerde uzanmıştır.

7.4 Eser Ara Sunumları ve Geri bildirimler

(Geri bildirim aktarımlarının deşifresi)

22 Mayıs 2018 / Prof. Tuğçe Tuna

(Geri bildirim ve öneri konuşması)

Çalışmamı izledikten sonra danışmanım başlangıç bölümünde yer alan el koreografisini geliştirebileceğimi ifade etti. Saçı açık kullanmak çok işlevsel görünüyor, yüzünü kapatması hangi yöne baktığını engelliyor ve beden üzerinde yeni bir algı yaratıyor. Ön-arka beden yanılması koreografide kullanabiliriz. İkinci bölümün girişinde müzik çok baskın. Müzik bu solo için üretilmediğinden biraz didaktik hissediliyor. Müziği kullanma tercihlerini tekrar analiz edebilirsin. Kayıttaki konuşmayı konuları belirleyerek koreografide daha işlevsel kullanmak iyi olabilir. Bu bölümde daha az hareket etmeyi dene. Mezopotamya'nın ritimlerinden bahsettiği bölümde farklı ritimlere bakabilirsin. Leyla hanımın dilleri sıraladığı bölüm uzun ve ilgi başka bir alana kayıp dağılıyor. O bölümü gözden geçir, çıkarabiliriz. Aynı şekilde modern dansın öncüsü Isadora Duncan kısmını da çıkarabiliriz. Bunun yanı sıra dans ettiği ülkeler kalsın. Leyla'nın okulunu anlattığı bölüm olmalı ama kısalmalı. Kişilik yani karakter özellikleri ile meslek konuşmalarını birbirinden ayırarak montajla müziği bu şekilde bölümlere ayırarak düzenle. Dansın ikinci kısmında eller bedeni uyandırarak başlasın ve mekanda bir sıkışma oldu, mekan kullanımına yeniden bakalım. Ellerin yarattığı diyalogu geliştirebilirsin.

7şubat 2019 / Prof. Tuğçe Tuna

(Geri bildirim ve öneri konuşması)

Kollarının başlangıcı bu solonun tüm referansı dolayısı ile solonun bütünü geliştirirken Leyla Bederkhan'ın, ne kadar uzun bir kadın olduğunu unutma. Hareket tasarımını yaparken bu imgeden ilham almaya ve bednin kapasitesini sınamaya devam edebilirsin. Tüm kol geçişleri ve bölüm bağlantıları bu referansı bize sunabilirse etkileyici olabilir.

Müzikteki bazı patlama efektleri çok fazla, bu yüksek sesler, izlerken duyuşsal olarak zorluyor ve konsept olarak bu gerginliğe parçanın ihtiyacı yok ise bu ses efektlerine dikkat etmek gerekiyor. Yeniden düzenleyebilirsin.

Pozlar kısmını geliştirebilir ve konuşma anlarında daha az hareket edebilirsin.

11 nisan 2019 / Prof. Tuğçe Tuna

(Geri bildirim ve öneri konuşması)

Koreografinin başlangıç bölümünü seyirciye yakın yaparsan etkisi oldukça kuvvetlenecek. Ayağa kalktığında mekan kullanımını sahne arkasına doğru yapabilir, görsel algıyı mekanda açabilirsin. Yine bu bölümün sonundaki bedeninin altında kalan sağ kol hareketlerini biraz daha araştır, bölümün tasarımını bitirmek için acele etme. Hareketin bedenle uyumlanmasına alan açabilirsin. İkinci bölümün müziği başlamadan evvel bir sessizliğe ihtiyaç duyuyorum. Bu bölümde tamamen arkan dönük devam edersen yani üçüncü bölümde yere inene dek yüzünü görmezsek, bedeninin kime ait olduğunu hayalini devam ettirebiliriz. Belirlediğin bir ayak pozunu var, bu pozun mekânın hep aynı köşesinde görebilsem belki inat, tutku, ayak direktme gibi kavramsal çağrışımlar açığa çıkabilir. Hareketi dondurduğun pozlarını biraz daha uzun seyretme ihtiyacındayım. Üçüncü bölümün sessizlikle ve merkeze yakın başlaması etkiyi arttıran bir tasarım olabilir. Eller ve kollar olduğu pozisyonda yavaş yavaş yana açılırsa kayıttaki konuşma ile işlevselliği artar. Ses kaydında Leyla hanım ülkeleri sayarken, bazı pozları tutabilirsin. Dördüncü bölümde kol solosuna girmeden önce yine sessiz bir geçişe ihtiyaç duyuyorum, müzik sessizliğin üstüne yavaşça geçerse daha işlevsel olacak. Müzik bittikten sonra da senin özgür dansın devam etmeli.

Mayıs 2019 Son geri bildirim / Prof. Tuğçe Tuna

(Geri bildirim ve öneri konuşması)

Eserin genelinde müzik ve ses kullanımını biraz daha araştırılabilir. Mezopotamya Dans "Leyla" eserinin müzikleri kullanıldığı için bazı bölümlerde müzik fazla öne çıkmakta. Röportaj kısmı ile kullanılan müziğin ilişkisi daha da araştırılabilirsin.

Leyla Bederkhan'ın yaşamından ilhamlaürettiğin yeni soloya ve eserin sürecine baktığımda, verdiğim kavramsal ve fiziksel önergelerle çalıştığım zaman gerek bir koreograf gerekse dansçı olarak bu önergeleri yeni hareket kaliteleri oluşturmak için kullanabildiğini ve eser kompozisyonunda da işleyebildiğini gördüm. Yanı sıra bildirim vermediğim bölümlerde kendi, belki biraz senin içinde alışkanlık haline gelmiş olduğunu düşündüğüm hareket kalite ve seçimlerini tercih ettiğini gördüm. Dansçı olarak önerge aldığında çok daha yeni ve yaratıcı olarak hareket kalitesini açabiliyor, üretebiliyor ve bunu bedeninde tutabiliyorsun. Yalnız kaldığın zamanda ise dansçı olarak kendi deneyimlediğin hareket kalitelerine geri döndüğünü gördüm. Dolayısı ile yenilikçi olabilen, yeniyi sunabilen bir beden ve aynı zamanda alışkanlıklarını devam ettirebilen bir beden görüyorum. Solonun başını ve sonunu oluşturan elin kullanıldığı koreografik bölümün kendi içinde başka bir anlama ve fiziksel kaliteye dönüştüğünü görüyorum, eserin diğer bölümlerinde de böyle bir fiziksel dönüşüm görme ihtiyacındayım. Solonun sunumunu genel olarak değerlendirdiğimde ise; dansçının yaptığı işin bilgisine sahip olduğu ve bu kompozisyonun ihtiyaç duyduğu bütün duygu durumlarını yansıtabildiğini gördüm. Bu tanıklık benim içinde heyecan verici idi. Süreç boyunca daha önceki sunumlarla da kıyasladığımda fiziksel hareket etme kondisyonu ve hareket etme kalitesinin giderek arttığını ve solo koreografisinde kompozisyonel olarak gelişme gösterdiği bütünleştiği apaçık ortada. Ayrıca bildiğin gibi 2014 yılından bu yana Türkiye'de Çağdaş Dans tarihi hakkında bir araştırma projesi yürütüyorum. İski yıl öncesine kadar koreograf ve dansçı Leyla Bederkhan'ın, varlığından dahi haberimiz yoktu. Benden önceki kuşaklarında yoktu. Leyla Bederkhan hakkında gerçekleştirdiğin bu tez eser araştırmasını sanatçının Türk Dans tarihinde de görünür ve bilinir olması açısından da oldukça değerli olduğunu düşünüyorum. Akademisyen, dans sanatçısı, koreograf olarak benim içinde çok önemli oldu bu araştırma süreci. Leyla Bederkhan'ın, sanat yaşamı boyunca kültürler arası karakterini, dışı enerjisini, sanatsal bireysel bakış açısını her daim açığa çıkarmış olduğunu görmek, yaşamı, tavrı ve eserleriyle bugünün dans sanatçısına mesleksel, varoluşsal motivasyon sağlıyor olması ise ayrıca heyecan verici.

8. LEYLA BEDERKHAH'IN FOTOĞRAFLARI VE BELGELERİ

Resim 8.1 L.B. kostümü ile.

Resim 8.2 L.B. Ressam Leopold Gottlieb ile. 1925

Resim 8.3 L.B. (kaynak keystone-France)

Resim 8.4 L.B kostüm ile.

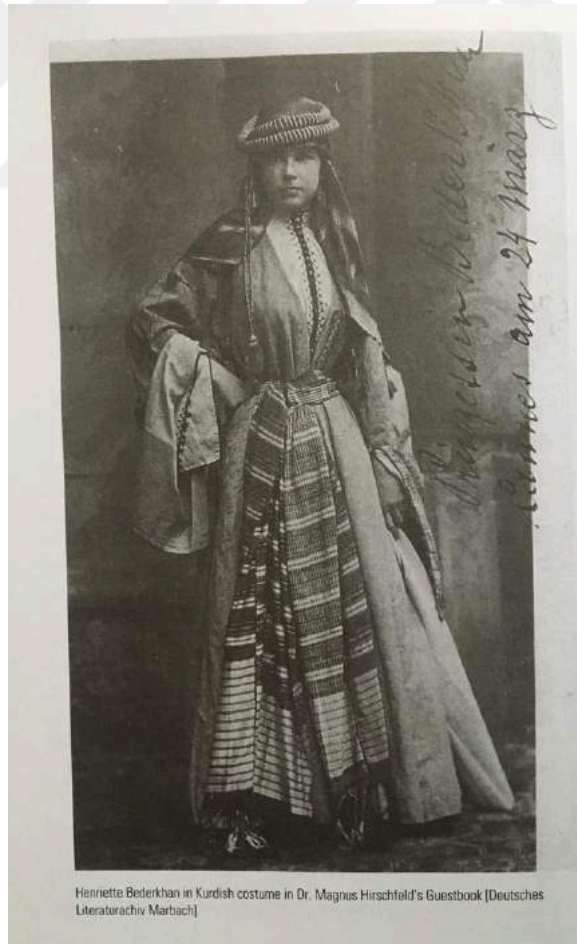
Resim 8.5 L.B Portre

Resim 8.6 L.B Bir Resital

Resim 8.7 L.B Portre

Resim 8.8 L. Bederkhan'ın annesi Henritte Hornik Kürt Kostümleri içinde. Burada henüz eşinden boşanmadığı için soyadı Bederkhan olarak geçiyor.

Administration de Concerts A. et R. Félix, 33, av. de Suffren (Tél. Suffren 04.87)

THÉÂTRE DES MATHURINS
36, Rue des Mathurins, 36
Direction PITCOFF

**Les Samedis 23 et 30 Novembre
7 et 14 Décembre**
EN MATINÉE, à 17 HEURES

**LEILA
BEDERKHAN**

La Danseuse KURDE
dans ses Danses d'Orient Populaires et Stylisées

Musique de **M. NAGGIAR**

Pris des Places : 25, 30, 15 et 10 fr.

Billets en vente au Théâtre des Mathurins, des Hermines, 4, place de la Madeleine; Concerts Félix 33, avenue de Suffren. T.S.V.P.

LEILA BEDERKHAN, Pileenne Kurde, est Elle du Prince Abderrahman Bederkhan. Elle se passionne de bonne heure dans l'étude des choses traditionnelles dont son enfance fut bercée et c'est ainsi qu'elle fut amenée à cultiver l'art des danses, jadis si chères aux Kurdes, mais que le tradition se perpétue dans les autres populations et qui font ainsi partie des folklores nationaux. LEILA BEDERKHAN a dansé avec un succès retentissant à Paris, en Belgique, en Hollande, en Espagne, en Italie, en Angleterre, etc... La scène française est si jalouse de son art des folklores, qu'elle a récemment été si agréablement engagée par la Direction de la Salle de Billet pour être la « Reine principale » dans le Ballet Oriental de Respighi "BAKIS REINE DE SABA".

Leila's Recital Bill 23-30 November

Resim 8.9 yılı belli dökümunda yazmayan bir resital 23-30 Kasım Theatre Des Mathurins

Administration de Concerts A. & R. FÉLIX, 33, avenue de Suffren, Paris - Suffren 04-8

GRANDE SALLE PLEYEL
252, Rue du Faubourg Saint-Honoré - Paris

MARDI 27 JUIN 1939
en soirée à 21 heures

Après une triomphale tournée en Egypte
Retour en France pour un unique Gala
de

**LEILA
BEDERKHAN**

La Danseuse Kurde dans ses Danses d'Orient populaires et stylisées
avec sa Compagnie

Au programme : Nouvelles Danses Folkloriques
Musique de **MAURICE NAGGIAR**
ORCHESTRE ARS MUSICA
sous la direction de **MAURICE BAGOT**

Pris des Places : 61.75 - 51.75 - 41.75 - 31.75 - 21.75

Billets en vente : à la Salle Pleyel, 252, faub. St-Honoré; chez Durand, 4, pl. de la Madeleine et Concerts Félix, 33, av. de Suffren. T.S.V.P.

Leila's Recital Bill, 1939

Resim 8.10 Resital 27 Haziran 1939 Grande Salle Pleyel/ Paris

9. SONUÇ

Biyografik bir araştırma olan bu tezi, Leyla Bederkhan'ın, yaşamını, sanatsal grafiğini dansını ve eserlerini araştıran bir çerçeve üzerinde yazmaya çalıştım. Buna bağlı kalarak bir solo çalışması üretirken yeni bir beden ve fikir ile varlık yaratma eylemi üzerinden içsel mekanda yeni bir alan yaratma fikri araştırdım. Benim için duygusal olan bu alan, var olma eylemi içinde görünürlük mesajı içermektedir.

Tez konusu itibariyle Leyla Bederkhan'ın hareket sitali, modern dans formları ile birlikte Ortadoğu'ya özgü stilize dansları içeren bir grafik sunuyor. Kendi dans sitalini geliştiren L.Bederkhan'ın sentez formunu incelenmiş, yeni bir eser solo araştırdırken bu noktayı fikirsel olarak esas alan, pratikte ise yeni bir uzam içinde dansçı olarak kendi teknik alanım olan Çağdaş Dans formu içerisinde yeni hareket dizeleri yakalamak üzerinden araştırma yaptığımı belirtebilirim.

Bu solo araştırması içerisinde bireysel olarak var olma potansiyelini araştırdırken dansın fiziksel gücü değil, cinsiyetin ve duygunun gücüne odaklı bir hissiyat araştırması içine girdim.

Bu araştırma sürecinde beni etkileyen önemli faktörlerden biri Leyla Bederkhan'ın, 1924'ten 1946 sonlarına dek, modern sanat akımının öncüleri ile beraber bir çok dünya kentinde her türlü blokaja, baskıya ve tehdite rağmen kendi dans tutkusunu ve sanatını yaşatmasıdır.

Beni heyecanlandıran önemli kısımlardan bir diğeri de araştırmanın her evresinde güven duygusu ile yüzleşme olasılığının artması oldu. Fiziksel alanımı daralttığımda fikirsel alanım içerisindeki patlamaların yeni bir mekânsal grafik oluşturduğunu gözlemledim. Bu mekânsal formlar soloya görsel olarak uzam, derinlik ve

kompozisyon gibi perspektifler sunsa da içsel olarak yaratım sürecine katkısı büyük olan seçimler oldular.

Cesaret veren seçimlere yöneldiğimde solonun gidişatı benim düşüncemden bağımsız yeni bölümler inşa etmeye başladı. Bu kısmı itibariyle tezle olan bağı derinleştirdiğimi ve kendi Leyla'mı yeniden yaratabilme sürecine girebildiğimi deneyimledim.

Bu araştırma yöntemi kendi yolumu inşa etme gidişatındaki yeni bir kapı gibi önümde açılırken, bu çalışmayı teknik, duygusal ve yaratıcı bir deneyime doğru taşıdığı için mutluyum. Bireylerin ya da araştırılan konunun ana tema üzerinden yeni yaratımlara giderken aracı amaç edinmeyi ve bilmeyi gösteren bu süreç için bir keşif ya da öğreti kısmını dönüştürmeye başladığım andan itibaren bir kadın sanatçı olarak daha cesur bir motivasyona yönlendirdiğini, yeni ve yaratıcı hareket tasarımlarına ön açıcı olduğunu gördüm.

10.EKLER

10.1 Mezopotamya Dans “Leyla” Eser Hakkında Çıkan Haber Kaynakları

21kasım 2015 Bircan Değirmenci / Demokrat Haber

Çalışmalarını Mezopotamya Kültür Merkezi bünyesinde sürdüren “Mezopotamya Dans” Kürtlerin Isadora’sı olarak bilinen, 1930’lu yıllarda Avrupa’da dans sanatını icra eden ilk Kürt kadın Leyla Bedirhan’a ruh verdi. Tarihe büyük zorluklarla ismini yazdırmayı başarmış olan Leyla’nın hayatından yola çıkılarak; yaşamı, dans sanatında yapmak istedikleri için verdiği mücadele sahneye taşındı.¹²⁸

8 Haziran 2018 Murat Bayram / Bianet-Yeşim Coşkun Ropörtajı

Yapmaktan en çok hoşlandığınız projeniz nedir, nasıl bir projede yer almak istersiniz? Bir çok projenin sevdiğim tarafları oldu. Leyla’yı araştırmak ve her gün yeni bir şey öğrenmek çok keyifli bir zamandı. Fiziksel ve fikirsel olarak güçlü bir kadını anlatmak biyografik bir eser içinde oldukça zorlayıcı oldu. Bu proje süreci boyunca sancılı süreçler geçirdiğimi söyleyebilirim.¹²⁹

21 Kasım 2015 / Bizim Yaka İstanbul

Mezopotamya Dans Ekibi'nin hazırladığı ve Kürtler'in ilk bale sanatçısı Leyla Bedirhan'ın yaşamından sahneye aktarılan dans gösterisi, Moda Sahnesi'nde izleyici ile buluştu. Nurhak Kılagoz'un “Leyla” için bestelediği müzik eşliğinde, dansçılar Ayhan Karaağaç, İsmet Köroğlu, Yeşim Coşkun ve Serhat Kural, Leyla Bedirhan’ı, ailesini, dansını, aşkını kesitler halinde 40 dakika boyunca sahne üstünde yaşatıyor.¹³⁰

¹²⁸ <https://www.demokrathaber.org/kultur-sanat/mezopotamya-dans-kurt-kadin-dansci-leyla-bedirhan-a-ruh-verdi-h57534.html>

¹²⁹ <http://m.bianet.org/bianet/sanat/197925-4-kapi-40-makam-ve-leyla>

¹³⁰ http://bizimyakaistanbul.com/Leyla-Bedirhanin-Yasami-Sahnelendi_1443.html

21 Kasım 2015 Elif Akgül / Bianet

Mezopotamya Dans, Leyla Bedirhan'ın hayatından yola çıkarak ele sahnelediği projede Leyla'nın yaşamını, gerçekleştirmek istediği sanatını ele alıyor.

Leyla'nın Moda Sahnesi'ndeki gösteriminin ardından koreograf Serhat Kural ve Leyla'yı canlandıran Yeşim Coşkun ile yaratım sürecini ve Leyla Bedirhan'ı konuştuk.¹³¹

9 Mart 2016 Sadık Çelik/ Kedistan-Yeşim coşkun'la Dans

7 mart günü Kürt halkının ilk dansçısı Leyla Bedirhan'ın yaşamını sahneye taşıyacaksınız. Bunun 8 mart öncesine denk gelmesi tesadüf değil sanırım. “Leyla” ile ilgili neler söylemek istersin?

“Leyla” ile mayıs 2015’te prömiyer yaptık. Sonra İstanbul, Diyarbakır, Marsilya ve Berlin de turnelerimiz oldu. Şu sıralar oyunun tadını çıkardığımızı söyleyebilirim, 7 mart’ta İstanbul’da da tekrar sahne alması çok anlamlı. Tesadüfler grup için pek mümkün değil. Bu tarih 3 ay önceden planlandı ve her yıl 8 mart etkinlikleri kapsamında sahnede olmak keyifli.¹³²

2 Mayıs 2016 Mimesis Dergi

‘Leyla ilgiyle izlendi’ Batman Sanat Tiyatrosu salonunda, İstanbul Mezopotamya Dans Grubunun ‘Leyla’ adlı dans gösterisi sahnelendi. 1930’lu yıllarda Avrupa’da dans sanatını icra eden ilk Kürt kadın dansçı olan, tarihe ismi “Kürt prensesi” olarak geçen Leyla Bedirhan’ın hayatından esinlenerek sahnelenen dans gösterisi sanatseverler tarafından ilgiyle izlendi. Kareografisini Serhat Kural’ın oluşturduğu dans gösterisinin ardından sanatçılara, plaket verildi.¹³³

¹³¹ <https://m.bianet.org/biamag/kultur/169442-leyla-bedirhan-sahnede>

¹³² Ropörtaj Fransızca ve Türkçe olarak iki bölüm şeklinde alt altadır.

<http://www.kedistan.net/2016/03/09/yesim-coskun-dans/>

¹³³ <http://www.mimesis-dergi.org/2016/05/batman-tiyatro-festivali-devam-ediyor/>

10.2 Leyla Safiye Ataç Kaynak Kullanımı İzin Dilekçesi

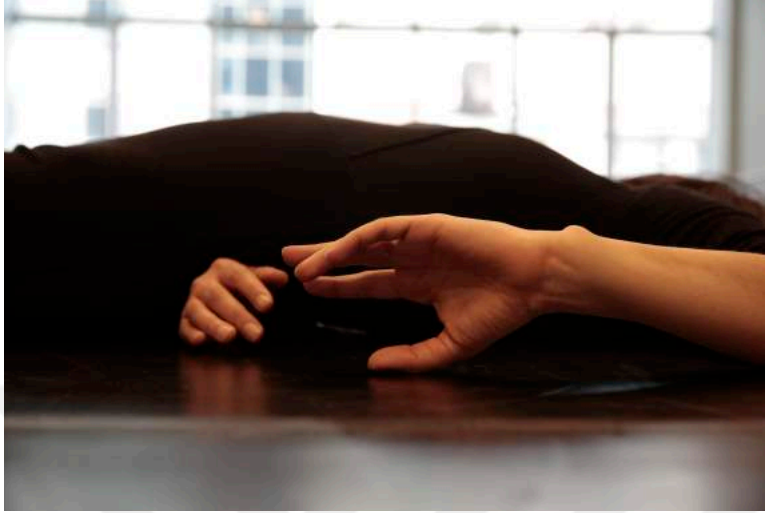
26.04.2019

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sahne Sanatları Ana Sanat Dalı Başkanlığına;

Yüksek lisans öğrenciniz olan 20106090 numaralı Yeşim Coşkun'un tezinde kullandığı "Leyla Bir Kürt Prensesin yks ve Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance" adlı kitaplarımdaki kaynakların kullanımını onayladığımı ancak tezde kaynak kullanımından doğan ve diğerk yorumların Yeşim Coşkun'a ait olduğunu belirtirim.

Safiye Leyla Ataç

10.3 Bir Solo Koreografisi olarak Leyla fotoğrafları

Resim 10.1 Mimar Sinan G.S. Üniversitesi İ.D. K Çağdaş Dans Asd. mayıs 2019
Fotoğraf Zeynep Papuççu / Korografi ve Dans; Yeşim Coşkun

Resim 10.2 Mimar Sinan G.S. Üniversitesi İ.D. K Çağdaş Dans Asd. mayıs 2019
Fotoğraf Zeynep Papuççu / Korografi ve Dans; Yeşim Coşkun

Resim 10.3 Mimar Sinan G.S. Üniversitesi İ.D. K Çağdaş Dans Asd. mayıs 2019 fotoğraf Zeynep Papuççu
Korografi ve Dans; Yeşim Coşkun

11. KAYNAKLAR

Kitaplar

Leyla SAFİYE (2004) **LEYLA Bir Kürt prensesinin Öyküsü** Avesta Yayınları, İst.

Leyla SAFİYE (2012) **Searching for Leila the Kurdish Princess of Dance** Avesta Yayınları, İstanbul

Malmîsanij (2009) **İlk Kürt Gazetesi Kürdistan'ı yayımlayan Abdurrahman Bedirhan** Vate Yayınevi, İstanbul

Ehmedê Xanî (2010) **Mem û Zîn** Avesta Yayınları, İstanbul

Tez için okumalar

Maurice Lever (2004) **Isadora Duncan-Dansın Tanrıçası** Everest yayınları, İstanbul

Mehmed Uzun (2013) **Kader Kuyusu** İthaki Yayınları, İstanbul

Ahmet Kardam (2013) **Cizre - Bohtan Beyi Bedirhan sürgün yılları** Dipnot, Ankara

Dame Ninette De Valois (2003) **Adım Adım** Favori yayınları, Ankara

Byung Chul Han (2018) **Güzeli Kurtarmak** İnsansanat yayınları, İstanbul

Byung Chul Han (2012) **Şeffaflık Toplumu** Metis Yayınları, İstanbul

Nihan Kaya (2018) **İyi Aile Yoktur** İthaki Yayınları, İstanbul

Nihan Kaya (2019) **İyi Toplum Yoktur** İthaki Yayınları, İstanbul

Clarissa P. Estês (2003) **Kurtlarla Koşan Kadınlar** Ayrıntı Yayınları, İstanbul

İnternet kaynakları

http://www.danceheritage.org/treasures/stdenis_essay_hecht.pdf

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/first/c/current-loie.html>

www.tulane.edu/miller/jewishstudies

www.tdx.cesca.es/TESİS UAB/available/TDX.0123104

<https://www.shutterstock.com/tr/video/clip-14463544-stock-footage-circa-s-kurdish-princess-leila-bederkhan-exiled-becomes-dancer.html>

<https://ak4.picdn.net/shutterstock/videos/14463544/preview/stock-footage-circa-s-kurdish-princess-leila-bederkhan-exiled-becomes-dancer.mp4>

<https://www.demokrathaber.org/kultur-sanat/mezopotamya-dans-kurt-kadin-dansci-leyla-bedirhan-a-ruh-verdi-h57534.html>

<http://m.bianet.org/bianet/sanat/197925-4-kapi-40-makam-ve-leyla>

http://bizimyakaistanbul.com/Leyla-Bedirhanin-Yasami-Sahnelendi_1443.html

<https://m.bianet.org/biamag/kultur/169442-leyla-bedirhan-sahnedede>

<http://www.kedistan.net/2016/03/09/yesim-coskun-dans/>

<http://www.mimesis-dergi.org/2016/05/batman-tiyatro-festivali-devam-ediyor/>

<https://www.youtube.com/watch?v=Ngq7ZS4UgNs>

12. ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında İstanbul'da doğdu.

2000 yılında Nişantaşı Rüştü Uzel Kız Meslek Lisesi Resim bölümünü bitirdi.

2004'te başladığı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı Çağdaş Dans Anasanat Dalından 2008'de mezun oldu.

2005'te bir kaç arkadaşı ile birlikte Mezopotamya Dansı kurdu. Bu grup içinde dansçı ve koreograf olarak çalışmalarına devam ediyor.

2011/2013 yılları arası Akbank Sanat da dansçı olarak yer aldı.

2013'ten beri Moda Sahnesi'nde koreograf olarak çalışıyor.

2017'de RYS200 Yoga Alliance eğitmenlik sertifikasını aldı.

Kişisel dans atölyesini her yıl Moda Sahnesi çatısı altında gerçekleştiriyor.

Şubat 2019'dan beri Doğu üniversitesi Tiyatro bölümünde hareket dersi vermektedir.